

RINKOTYRA
MARKET RESEARCH
ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTAI
AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS

3(24)
2004

VILNIUS

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

Leidinio „Rinkotyra“ Nr. 3 (24) pirmojoje dalyje „Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinka“ analizuojama 2004 metų pirmojo pusmečio situacija grūdų, rapsų, bulvių, daržovių, vaisių, pieno, mėsos ir žuvų rinkose. Nagrinėjami žemės ūkio produkcijos gamintojų, perdirbimo įmonių bei mažmeninių kainų pokyčiai, žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo apimtys, kainos, srautai. Lietuvos duomenys lyginami su kitų šalių duomenimis.

Antrojoje dalyje „Moksliniai tyrimai ir analitinės apžvalgos“ analizuojama šalies makroekonominė situacija, kaimo turizmo problemos Lietuvoje, mažiau palankių ūkininkauti vietovių identifikavimo rodikliai bei parama ten įsikūrusiems žemės ūkio veiklos subjektams, pasaulio ir Lietuvos aliejinių augalų sėklų rinka, sėklinių bulvių, vaismedžių ir vaiskrūmių augintojams valstybės skiriamos kompensacijos už fitosanitarinių priemonių taikymą, siekiant išvengti pavojingų ligų plitimo.

Prieduose – informacija apie grūdų intervencinių pirkimų tvarką, aliejinių augalų plotus, sėklų derlių, užsienio prekybą.

Redakcinė kolegija:
Editorial Board:

doc. dr. Gediminas Radzevičius (pirmininkas/*Chief Editor*),
dr. Vygantas Katkevičius, dr. Irena Kriščiukaitienė, doc. dr. Arvydas Kuodys,
dr. Ramutė Naujokienė, dr. Nijolė Pelanienė, doc. dr. Aleksandras Savilionis,
Virgilijus Skulskis

TURINYS

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RINKA

Grūdai. <i>M. Paliulis</i>	5
Rapsai. <i>A. Vaitkevičienė</i>	10
Bulvės. <i>A. Jablonskienė</i>	14
Daržovės, vaisiai ir uogos. <i>A. Jablonskienė</i>	17
Pienas. <i>D. Mikelionytė</i>	22
Mėsa. <i>V. Dubinas, A. Gapšys</i>	31
Žuvys ir jų produktai. <i>V. Girgždienė, A. Motova, V. Vaikutis</i>	38

MOKSLINIAI TYRIMAI IR ANALITINĖS APŽVALGOS

Lietuvos ekonomikos plėtros apžvalga. <i>N. Pelanienė</i>	45
Kaimo turizmas Lietuvoje. <i>D. Maskoliūnaitė</i>	51
Mažiau palankių ūkininkauti vietovių nustatymas. <i>E. Ribašauskienė</i>	58
Aliejinių augalų pasaulinės ir Lietuvos rinkos tendencijos. <i>A. Vaitkevičienė</i>	67
Parama fitosanitarijos priemonėms įgyvendinti Lietuvoje. <i>D. Pranauskienė</i>	74

SANTRUMPOS	80
-------------------------	-----------

PRIEDAI

1 priedas. Intervencinė grūdų kaina ir jos koregavimas pagal pirkimo laikotarpį bei grūdų kokybę	81
2 priedas. Aliejinių augalų auginimas ir rinka	84

*Priedus parengė: V. Girgždienė, M. Paliulis, A. Motova,
A. Vaitkevičienė, V. Vaikutis*

CONTENTS

LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS MARKET

Cereals. <i>M. Paliulis</i>	5
Rape. <i>A. Vaitkevičienė</i>	10
Potatoes. <i>A. Jablonskienė</i>	14
Vegetables, fruits and berries. <i>A. Jablonskienė</i>	17
Milk. <i>D. Mikelionytė</i>	22
Meat. <i>V. Dubinas, A. Gapšys</i>	31
Fish and fish products. <i>V. Girgždienė, V. Vaikutis, A. Motova</i>	38

RESEARCH STUDIES AND ANALYTIC SURVEYS

An overview of economic development in Lithuania. <i>N. Pelanienė</i>	45
Rural tourism in Lithuania. <i>D. Maskoliūnaitė</i>	51
Determination of less-favoured areas. <i>E. Ribašauskienė</i>	58
Tendencies of oilseed market in the World and Lithuania. <i>A. Vaitkevičienė</i>	67
Support for implementation of phytosanitary measures in Lithuania. <i>D. Pranauskienė</i>	74

ABBREVIATIONS	80
----------------------------	-----------

ANNEX

Annex 1. Cereal Intervention prices and their corrections according to purchase period and grain quality	81
Annex 2. Oilseed production and market	84

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RINKA
LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS MARKET

GRŪDAI / CEREALS

Straipsnyje apžvelgiamos grūdų vidaus rinkos kitimo tendencijos, analizuojamos grūdų kainos vidaus ir užsienio rinkose, grūdų užsienio prekyba per pirmąjį 2004 metų pusmetį, aprašomi pagrindiniai intervencijos principai grūdų rinkoje.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius

supirkta 2,2 karto daugiau grūdų nei per tą patį 2003 metų laikotarpį. Javų grūdų per minėtą 2004 metų laikotarpį supirkta 213,2 tūkst. t, o ankštinių augalų grūdų – 4,9 tūkst. t. Balandžio mėnesį supirkta 38,5 tūkst. t, o gegužės – 23,2 tūkst. t javų grūdų. Ankštinių augalų grūdų balandį supirkta 0,6 tūkst. t, o gegužę – 1,1 tūkst. t.

1 lentelė / Table 1

Vidutinės maistinių kviečių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų I-ąjį pusmetį, Lt/t*
Average food wheat purchase prices in selected European countries and Lithuania in the 1st half of 2004

Šalis / Country	2004					
	Sausis January	Vasaris February	Kovas March	Balandis April	Gegužė May	Birželis June
Estija / Estonia	445	458	459	489	524	516
Latvija / Latvia	346	327	469			
Lenkija / Poland	476	480	496	498	503	528
Lietuva / Lithuania	489	493	537	515	568	510
Rumunija / Romania	590	637	670	694	659	665
Rusija / Russia	546	624	627	623	564	467
Slovakija / Slovakia	445	507	502	520	505	488
Ukraina / Ukraine	603	628	–	655	622	556
Vengrija / Hungary	645	603	592	533	470	459
Vokietija / Germany	343	364	402	416	464	494

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

KVIEČIAI

Maistinių kviečių supirkimo kaina, Lietuvoje pradėjusi kilti nuo 2003 metų javapjūtės, iki balandžio mėnesio didėjo, o balandį sumažėjusi 4 proc., palyginti su kovu, gegužės mėnesį pasiekė aukščiausią 568 Lt/t ribą (1 lentelė). Birželį maistinių kviečių kaina vėl krito iki 510 Lt/t. Gegužės mėnesį maistinių kviečių kaina buvo didesnė tik Rumunijoje ir Ukrainoje, o birželį – Rumunijoje, Ukrainoje, Estijoje ir Lenkijoje. Tuo tarpu birželį kviečiai pigiau buvo perkami Rusijoje, Slovakijoje, Vengrijoje ir Vokietijoje.

Pastaruoju metu daugelyje rinkų maistinių kviečių kainos pradėjo mažėti. Tai galėjo lemti tai, kad visi pradėjo laukti naujojo grūdų derliaus, tikėdamiesi, kad jis bus geresnis nei pernykštis ir rinkos konjunktūra susiklostys taip, kad kviečiai atpigs. *Strategie Grains* agentūros prognozėmis, 2004–2005 metais numatomas minkštųjų kviečių derlius ES-25 – 118,2 mln. t. Pagal šios agentūros parengtus balansus kviečių perteklius ES-25 2004–2005 metais sieks 15 mln. t.

Dėl prognozuojamo didesnio nei 2003 metais kviečių derliaus Ukrainoje ir padidėjusio grūdų derliaus Rusijoje, kuris leis patenkinti vidaus poreikius ir padidinti eksporto apimtį, ES kviečių perteklių eksportuoti gali būti sunku. Susidarius tokiai situacijai, kviečių kaina gali mažėti.

Per 2004 metų keturis mėnesius iš Lietuvos eksportuota 132,2 tūkst. t kviečių po 600 Lt/t. 13 proc. eksportuota sausį, po 31 proc. – vasarį ir kovą, 24 proc. – balandžio mėnesį. Eksportuojamų kviečių kaina didėjo: sausį ji buvo 570 Lt/t, vasarį – 600 Lt/t, kovą ir balandį – 610 Lt/t.

Lietuviškų kviečių ir meslino pirkėjai 2004 metų pirmuosius keturis mėnesius buvo Baltaru-

sija (77 proc. visų eksportuotų kviečių), Rusija (12 proc.), Ukraina (7 proc.) ir Latvija (3 proc.).

Per pirmuosius du 2004 metų mėnesius kviečiai nebuvo importuojami. Kovo mėnesį kviečių importuota 92 t, daugiausia – iš Latvijos ir Estijos (atitinkamai 44 ir 40 t). Iš Latvijos importuotų kviečių kaina buvo 880 Lt/t, iš Estijos – 740 Lt/t. Labai nedideli kiekiai importuoti iš Vokietijos ir Švedijos. Balandžio mėnesį į Lietuvą buvo importuota 364 t kviečių, kaip ir kovą, daugiausia iš Latvijos – 339 t vidutine 880 Lt/t kaina.

RUGIAI

2004 metų pirmąjį pusmetį maistinių rugių kaina labai svyravo. Kovo mėnesį Lietuvoje beveik 3 proc. sumažėjusi rugių kaina balandį padidėjo 22 proc. (iki 404 Lt/t), gegužę sumažėjo 50 Lt, o birželį vėl pasiekė balandžio mėnesio kainos lygį (2 lentelė). Pastaruoju metu maistinių rugių kaina didesnė nei Lietuvoje tik Estijoje ir Ukrainoje.

Užsienio prekyba rugiais pirmaisiais 2004 metų mėnesiais vyko gana vangiai. Per sausio, kovo ir balandžio mėnesius rugių nebuvo nei eksportuota, nei importuota. Vasarį rugių taip pat nebuvo importuota, o eksportuota 3,9 tūkst. t į Ukrainą (480 Lt/t).

MIEŽIAI

Nuo 2004 metų pradžios iki kovo mėnesio pašarinių miežių kaina išaugusi iki 374 Lt/t pradėjo mažėti ir iki birželio sumažėjo 7 proc. (3 lentelė). Pašarinių miežių kainos mažėjimo tendencija pastebima ir aplinkinėse rinkose, išskyrus Lenkiją, kur jų kaina nuolatos didėja, ir Latviją.

2004 metais prognozuojamas ES-25 miežių derlius yra 5 proc. didesnis nei buvo 2003 metais ir siekia 57,2 mln. t.

Vidutinės maistinių rugių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų I-ąjį pusmetį, Lt/t*
*Average food rye purchase prices in selected European countries and Lithuania in the 1st half of 2004, Lt/t**

Šalis / Country	2004					
	Sausis January	Vasaris February	Kovas March	Balandis April	Gegužė May	Birželis June
Estija / Estonia	389	410	417	440	434	432
Latvija / Latvia**	284	–	–	–	345	386
Lenkija / Poland	352	357	367	365	368	381
Lietuva / Lithuania	318	338	329	404	355	405
Rusija / Russia	470	532	548	517	480	389
Ukraina / Ukraine	396	414	–	458	462	438
Vokietija / Germany	403	392	381	376	371	362

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltiniai: ŽŪMPRIŠ;

** Latvijos žemės ūkio rinkos plėtros centras.

3 lentelė / Table 3

Vidutinės pašarinių miežių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų I-ąjį pusmetį, Lt/t*
Average feed barley purchase prices in selected European countries and Lithuania in the 1st half of 2004

Šalis / Country	2004					
	Sausis January	Vasaris February	Kovas March	Balandis April	Gegužė May	Birželis June
Estija / Estonia	368	395	396	411	433	413
Latvija / Latvia**	298	324	329	360	386	375
Lenkija / Poland	434	435	451	449	451	467
Lietuva / Lithuania	361	363	375	374	362	349
Rumunija / Romania	567	579	618	623	595	556
Rusija / Russia	350	407	410	391	353	294
Slovakija / Slovakia	410	364	366	375	383	378
Ukraina / Ukraine	335	348	–	373	359	338
Vengrija / Hungary	382	–	–	469	466	258
Vokietija / Germany	450	459	438	414	388	361

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltiniai: ŽŪMPRIŠ;

** Latvijos žemės ūkio rinkos plėtros centras.

Per pirmuosius keturis 2004 metų mėnesius eksportuota 96,3 tūkst. t miežių (vidutinė kaina – 500 Lt/t): sausį – 5 proc., vasarį – 11 proc., kovą – 51 proc., o balandį – 33 proc.

Sausio mėnesį daugiausia miežių buvo eksportuota į Estiją, mažiau – į Lenkiją ir Ukrainą. Vidutinė eksportuotų miežių kaina sausio mėnesį buvo 480 Lt/t.

Vasario mėnesį daugiausia miežių eksportuota į Maroką (5,3 tūkst. t), mažiau – į Baltarusiją ir Islandiją, dar mažiau – į Estiją ir Ukrainą. Vidutinė eksportuotų miežių kaina vasario mėnesį palyginti su sausiu, sumažėjo 6 proc. ir siekė 450 Lt/t.

Kovo mėnesį daugiausia miežių eksportuota į Baltarusiją (28,4 tūkst. t), dvigubai mažiau – į Estiją, dar mažiau – į Latviją, Lenkiją, Rusiją ir Ukrainą. Vidutinė eksportuotų miežių kaina kovo mėnesį padidėjo 9 proc. ir siekė 490 Lt/t.

Nemažos miežių eksporto apimtys buvo ir balandžio mėnesį – 32,2 tūkst. t. Daugiausia – 28,4 tūkst. t – eksportuota į Baltarusiją. Į Estiją eksportuota 3,3 tūkst. t, o į kitas šalis (Latvija, Lenkija, Rusija, Ukraina) – tik nedideli kiekiai. Vidutinė eksportuotų miežių kaina balandžio mėnesį siekė 530 Lt/t.

Per 2004 metų sausio–vasario mėnesius miežių importuota nebuvo, o kovą miežių importas siekė tik 260 t, beveik vien tik iš Danijos – po 1500 Lt/t. Labai nedideli kiekiai importuoti iš Vokietijos, Estijos ir Švedijos. Vidutinė kovo mėnesį importuotų miežių kaina buvo 1490 Lt/t. Balandžio mėnesį buvo importuotos 47 t miežių vidutine 1450 Lt/t kaina, daugiausia – iš Vokietijos ir Lenkijos.

Intervenciniai grūdų pirkimai. Šiomet intervencinius pirkimus vykdanči Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra (LŽŪMPRA) grūdus supirkinės pagal intervencinio grūdų pirkimo taisyklės, parengtas vadovaujantis Europos Komisijos

2003 m. rugsėjo 29 d. reglamentu Nr. 1784/2003 dėl bendro grūdų rinkos organizavimo, Europos Komisijos 2000 m. balandžio 19 d. reglamentu Nr. 824/2000, nustatančiu intervencinių agentūrų vykdomo grūdų priėmimo procedūras ir analizės metodus grūdų kokybei nustatyti ir Europos Komisijos 1993 m. liepos 28 d. reglamentu Nr. 2273/93, nustatančiu reikalavimus javų intervenciniams centrams.

Intervencinis pirkimas pagal minėtas taisykles bus taikomas kviečiams, miežiams, kukurūzams ir sorgui. Superkami grūdai turi būti užauginti ES šalyse ir atitikti minimalius kokybės reikalavimus (4 lentelė), pagal kuriuos galės būti koreguojama kaina.

Nuo lapkričio 1 d. iki gegužės 31 d. iš kiekvieno pardavėjo bus perkama mažiausiai po 80 t vienos rūšies grūdų. Grūdų intervencinė kaina sieks 349,8 Lt/t.

Kaina, kurią konkretus grūdų augintojas gaus pristatęs grūdus LŽŪMPRA, priklausys nuo pristatytų grūdų kokybės, transporto išlaidų ir pristatymo laikotarpio (1 priedas).

Kaina didinama už kiekvieną grūdų drėgmės 0,1 proc., mažesnę nei 13,5 proc., pridėdant 0,35 Lt/t. Kaina mažinama:

- už kiekvieną papildomą 0,1 proc. drėgmės (nuo 14,0 iki 14,5 proc.) atimant 0,69 Lt/t;
- už 0,5 proc. baltymų kiekio sumažėjimą atimant 8,63 Lt/t;
- už 10 g/l natūrinio svorio sumažėjimą atimant 1,73 Lt/t;
- už kiekvieną papildomą 0,1 proc. skalduotų grūdų atimant 0,17 Lt/t;
- už kiekvieną papildomą 0,1 proc. grūdinių priemaišų atimant 0,17 Lt/t;
- už kiekvieną papildomą 0,1 proc. sudugusių grūdų atimant 0,17 Lt/t;
- už kiekvieną papildomą 0,1 proc. šiukšlinių priemaišų atimant 0,35 Lt/t.

Minimalūs grūdų kokybės reikalavimai
Minimum quality requirements for cereals

Rodikliai / Indicators	Kviečiai Wheat	Miežiai Barley	Kukurūzai Maize
Maksimalus drėgmės kiekis, proc. <i>Maximum moisture content, %</i>	14,5	14,5	14,5
Medžiagų, išskyrus nepažeistus pagrindinių javų grūdus, maksimalus kiekis, proc.: <i>Maximum percentage of matter which is not basic cereal of unimpaired quality:</i>	12	12	12
skaldyti grūdai / <i>Broken grains</i>	5	5	10
grūdinės priemaišos / <i>Impurities consisting of grains</i>	7	12	5
sudygę grūdai / <i>Sprouted grains</i>	4	6	6
šiukšlinės priemaišos / <i>Miscellaneous impurities</i>	3	3	3
Minimalus natūrinis svoris, g/l <i>Minimum specific weight, g/l</i>	730	620	–
Minimalus baltymų kiekis, proc. <i>Minimum protein content, %</i>	10,5	–	–
Hagberg kritimo skaičius, s <i>Hagberg falling number, seconds</i>	220	–	–
Minimalus Zeleny koeficientas, ml <i>Minimum Zeleny index, ml</i>	22	–	–

Už pristatytus parduoti grūdus su pardavėjas turės būti atsiskaityta per 30–35 dienas.

Grūdai iš jų sandėliavimo vietos iki artimiausio intervencinio centro pristatomi pardavėjo lėšomis. Jei LŽŪMPRRA priima grūdus ne artimiausiame intervenciniame centre, ji nustato ir padengia visas papildomas pervežimo išlaidas. Jei LŽŪMPRRA, susitarusi su pardavėju, laiko grūdus toje pačioje vietoje, kurioje jie buvo pateikiant paraišką, išlaidos už pervežimą iki artimiausio intervencinio centro ir iškrovimo iš sandėlio išlaidos yra išskaitomos iš intervencinės kainos.

Norint parduoti grūdus į intervencinius sandėlius, reikės pateikti paraišką LŽŪMPRRA.

Paraiškoje turės būti nurodyta pardavėjo pavardė arba įmonės pavadinimas, siūlomų grūdų sandėliavimo vieta, siūlomų grūdų kiekis, pagrindinės charakteristikos ir derliaus nuėmimo metai, intervencinis centras ir sandėlio pavadinimas, į kurį siūloma pristatyti grūdus. Paraiška gali būti pateikiama faksu, tačiau tokiu atveju nustatytos formos originalas yra pristatomas per penkias darbo dienas.

Kai paraiška yra priimtina, pardavėjui nurodomas sandėlis, į kurį bus priimami grūdai, bei suderintas grūdų pristatymo tvarkaraštis. Visa grūdų siunta turi būti pristatyta ne vėliau kaip iki ketvirto mėnesio po paraiškos padavimo pabaigos, bet ne vėliau kaip iki liepos 31 d.

RAPSAI / RAPE

Straipsnyje aptartos rapsų rinkos tendencijos per 2004 metų pirmuosius mėnesius. Duomenys palyginti su 2003 metų to paties laikotarpio duomenimis.

2004 metų pavasaris buvo sausas ir šaltas. Tai skaudžiai atsiliepė puikiai peržiemojusiems žieminiams rapsams. Nepaisant nepalankių meteorologinių sąlygų, gegužės mėnesio pabaigos duomenimis, žieminių rapsų pasėlių būklės rodikliai buvo 10–15 proc. geresni nei 2003 metų. Tačiau antroje gegužės mėnesio pusėje vyravo šalti orai, net keletą naktų iš eilės buvo šalnos. Šalnų stiprumas įvairiose vietose buvo nevienodas, ypač jos pakenkė pasėliams, esantiems durpingose ar smėlėtose žemėse.

Ten, kur buvo sėta didesnė sėklos norma, pasėlis tik išretėjo, o retesniuose pasėliuose visai sunyko. Prognozuojama, kad nuo šalnos nukentėjo apie 15–20 proc. rapsų pasėlių, t. y. 15–20 tūkst. ha. Taigi dėl nepalankių klimatinių sąlygų sunku tikėtis Lietuvoje gero rapsų derliaus.

Kontrolinių bandymų duomenys rodo, kad ‘Accord’ veislės rapsų pasėliai po žiemos buvo tankiausi, juose buvo didžiausias procentas sveikų (22 procentiniais punktais daugiau nei vidutiniškai) ir 5 kartus mažiau nei vidutiniškai žuvusių augalų. Tuo tarpu ‘Valeska’ ir ‘Attila’ veislių pasėliai buvo beveik du kartus retesni, nei ‘Accord’, sveikų augalų mažiausiai buvo ‘Casino’ pasėliuose, o žuvusių daugiausia – ‘Attilos’.

1 lentelė / Table 1

Žieminių rapsų pasėlių būklė Lietuvoje 2004 metų pavasarį
Kontrolinių bandymų duomenys (balandžio 14–20 d.)
Winter rape crop condition in spring 2004 (Data of 14–20 April)

Veislės <i>Rape kinds</i>	Augalų skaičius, vnt./kv.m <i>Number of plants per sq. m</i>	Sveiki augalai <i>Healthy plants %</i>	Pažeisti pilkojo puvinio <i>Damaged by grey mould %</i>	Iškilnoti, pašalę augalai <i>Heaved or dam- aged by frost %</i>	Žuvę augalai <i>Lost plants %</i>
<i>Accord</i>	79,5	95,1	1,9	1,2	1,9
<i>Alaska</i>	55,2	79,5	5,0	7,2	11,2
<i>Attila</i>	44,6	75,2	13,9	6,1	22,2
<i>Casino</i>	65,7	41,2	0,0	4,8	2,9
<i>Kronos F1</i>	47,6	76,8	2,8	4,2	12,1
<i>Silvia</i>	57,3	75,1	8,2	7,4	17,8
<i>SW Pastell</i>	57,4	92,1	0,0	3,5	4,4
<i>Valeska</i>	41,3	82,5	4,7	2,1	1,68
Vidutiniškai <i>Average</i>	50,7	73,5	4,6	5,0	10,8

Šaltinis: <http://www.lzukt.lt/Informacija/Ligos/04Tomp.htm>.

Įvairius nuostolius galima sumažinti draudžiant pasėlius. Rapsai draudžiami net nuo 21 rizikos faktoriaus: liūčių, krušos, sausros, vėjų, dirvos išmirkimų, iššutimų, iššalimų ir kt. 2002 metais kai kur žuvo net 100 proc. rapsų pasėlių. Žemės ūkio subjektams, kurie apdraudė žieminių rapsų pasėlius, 2002-aisiais išmokėta apie 300 tūkst. Lt.

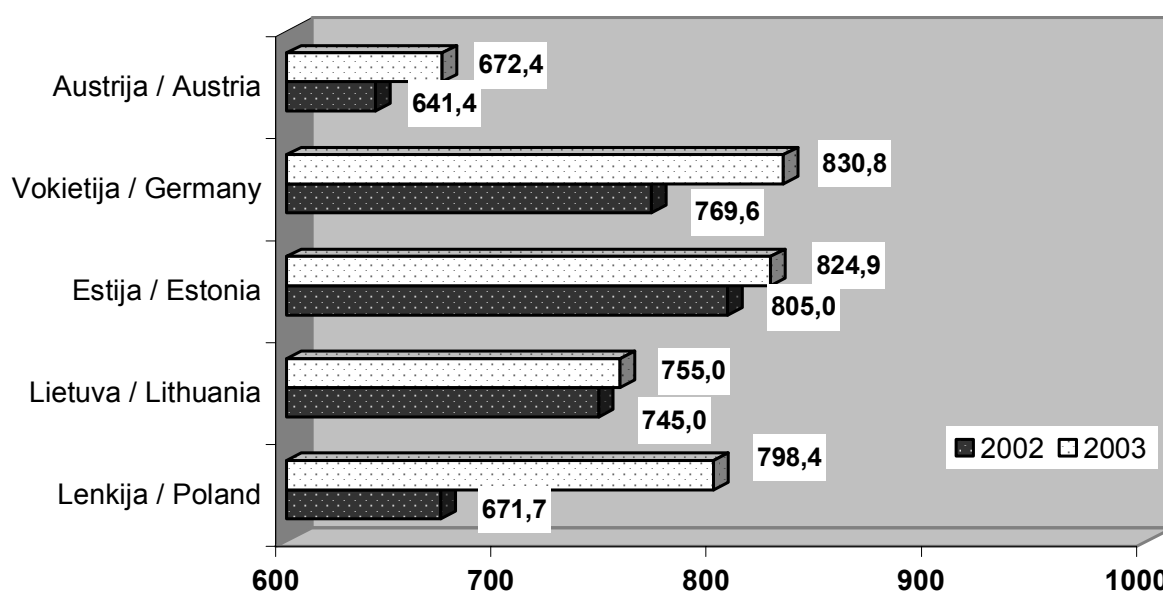
Rinka. Statistikos departamento duomenimis, rapsų derlius 2003 metais buvo 119,4 tūkst. t, arba 13 proc. didesnis nei 2002-aisiais.

Eksporto galimybes lemia rapsų supirkimo sąlygos. Per penkerių metų laikotarpį rinkoje nebuvo jų pertekliaus. Supirkimo analizė rodo, kad 2003 metais Lietuvos įmonės rapsų sėklų supirko 7 proc. mažiau nei 2002 metais, nes dalis stambių augintojų rapsus eksportavo tiesiogiai užsienio įmonėms. Rapsų (žieminių ir

vasarinių) supirkimo kaina 2002 metais buvo 745 Lt/t, o 2003 metais – 755 Lt/t.

2003 metų derliaus rapsų supirkimai baigėsi sausio mėnesį. Supirkimo kaina tuomet svyravo nuo 736 iki 750 Lt/t. Taigi ji buvo mažesnė nei 2003 metų vidutinė kaina.

Lyginant pastarųjų dvejų metų rapsų supirkimo kainas kai kuriose šalyse, matyti, jog jos 2003 metais pakilo. 2002 metais aukščiausia supirkimo kaina buvo Estijoje ir Vokietijoje, o jos pakilimas 2003 metais atitinkamai sudarė 2 ir 8 proc. Lenkijoje 2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, kaina išaugo beveik 18 proc. Iš nagrinėjamų šalių Lietuvoje rapsų kaina nėra pati žemiausia. Šiais metais ES prognozuojamas rapsų kainų mažėjimas, kadangi numatomas geras rapsų derlius.

1 pav. Rapsų vidutinės metinės supirkimo kainos kai kuriose šalyse 2002 ir 2003 metais, Lt/t
Figure 1. Average yearly rape purchase prices in selected countries in 2002 & 2003, Lt/t

Šaltiniai: ŽŪMPRIS;
Rynek cukru. – 2003 m. gruodžio mėn. – Nr. 24.

Lietuvos žemdirbiams rapsų eksportas – viena iš svarbių galimybių kasmet gauti nemažas pajamas. 2003 metais užsienio rinkose susiklostė palankesnės sąlygos eksportui, nes padidėjo rapsų kaina. 2003 metais vidutinė eksportuotų rapsų tonos kaina buvo 863 Lt. 2003 metais pajamos iš rapsų eksporto sudarė apie 89,6 mln. Lt, t. y. 53 proc. daugiau negu 2002 metais (58,6 mln. Lt).

2003 metais eksportuota 103,8 tūkst. t. rapsų sėklų, t. y. net 44 proc. daugiau nei 2002 metais. Daugiausia eksportuota į Nyderlandus, Daniją, Vokietiją, iš kaimyninių valstybių – į Lenkiją ir Estiją.

2 lentelėje pateikti 2003 ir 2004 metų I-ojo ketvirčio rapsų eksporto ir importo duomenys. Vidutinė eksportuotų rapsų sėklų kaina 2004 metų sausio–kovo mėnesiais buvo 870 Lt/t

(8 proc. mažesnė negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu). Daugiausia rapsų eksportuota į Vokietiją, Daniją, Estiją. 2004 metų kovo mėnesį eksporto beveik nebuvo, o balandį jis jau siekė 1274 t (už 16445 tūkst. Lt). Balandžio mėnesį palyginti su 2003 metų tuo pačiu mėnesiu, eksportas sumažėjo 5 kartus.

Importas 2004 metų I-ąjį ketvirtį buvo 22 proc. mažesnis nei tuo pačiu laikotarpiu 2003 metais. 2004 metų sausio–vasario mėnesiais importo nebuvo. Kovo mėnesį buvo importuojama daugiausia sėklinė medžiaga iš Švedijos – 113,9 t už 1358,4 tūkst. Lt. Vidutinė importuotų rapsų sėklų kaina buvo 11920 Lt/t. 2004 metų balandžio mėnesį palyginti su 2003 metų balandžio mėnesiu, importas sumažėjo beveik 4 kartus.

2 lentelė / Table 2

Rapsų (KPN 1205) eksportas ir importas 2003 ir 2004 metų sausio–kovo mėnesiais
Rape (CN 1205) exports and imports in January–March 2003 & 2004

Rodikliai Indicators	2003					2004				
	01	02	03	I ketvirtis I quarter	04	01	02	03	I ketvirtis I quarter	04
Eksportas / Exports										
Kiekis, t Quantity, t	5309	4778	3010	13097	6413	7418	5549	84	13051	1274
Kaina, Lt/t Price, Lt/t	980	950	900	950	890	850	850	5240	870	1290
Vertė, tūkst. Lt Value, thou. Lt	5203	4539	2709	12451	5702	6305	4717	440	11462	1645
Importas / Imports										
Kiekis, t Quantity, t	–	0,03	145,3	145,33	161,7	–	–	113,9	113,9	42,2
Kaina, Lt/t Price, Lt/t	–	780	5620	5622	5280	–	–	11920	11920	9930
Vertė, tūkst. Lt Value, thou. Lt	–	0,021	817,1	817,12	854,4	–	–	1358,4	1358,4	418,9

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

Kol kas pasaulyje rapsų ūkio plėtrai yra palankios sąlygos. Pasaulinio rapsų balanso duomenys rodo, kad 1999–2003 metais maistui ir kitiems poreikiams rapsų sunaudota daugiau negu ankstesniais metais. Tai lemia platesnis rapsų naudojimas ne tik maisto, parfumerijos pramonėje, bet ir biokuro gamybai. Informacinio biuletenio *Oil World* duomenimis, pasaulyje 2004–2005 metais prognozuojamas 40,4 mln. t rapsų derlius, t. y. 3 proc. didesnis nei 2003–2004 metais ir didžiausias per pastaruosius penkerius metus.

Pagrindinės rapsų augintojos ES yra Vokietija, Prancūzija bei Jungtinė Karalystė. Penkio-likoje senųjų ES valstybių 2004–2005 metais prognozuojamas 10,3 mln. t rapsų derlius (2003–2004 m. – 9,4 mln. t). Tai siejama su naujų derlingesnių rapsų veislių naudojimu ir prognozuojamu didesniu rapsų sėklų derliumi: Vokietijoje – iki 4,2 mln. t, Prancūzijoje – iki 3,5 mln. t, Jungtinėje Karalystėje – iki 1,8 mln. t.

Amerikos analitikai pateikė tik kelių naujų ES narių – Lenkijos, Čekijos, Slovakijos ir Vengrijos – rapsų sėklų derliaus prognozę. Lenkijoje rapsų sėklų derlius 2004–2005 metais turėtų sudaryti 1,10 mln. t (2003–2004 m. buvo 0,79 mln. t), Čekijoje – 0,67 mln. t (buvo 0,39 mln. t), Slovakijoje – 0,20 mln. t (buvo 0,23 mln. t) ir Vengrijoje – 0,16 mln. t (buvo 0,09 mln. t).

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojo įsakymas Nr. 3D-227 „Dėl geros augalų apsaugos praktikos taisyklių patvirtinimo“. Geros augalų apsaugos praktikos taisyklės reglamentuoja pagrindinių lauko, daržo ir sodo augalų apsaugą.

2004 m. vasario 13 d. įsigaliojo Valstybinės sėklų ir grūdų tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos įsakymas Nr. 1A-362 „Dėl sertifikuotos dauginamosios medžiagos tikrinimo vegetaciniais bandymais metodikų patvirtinimo“. Aliejinių ir pluoštinių augalų sertifikuotos dauginamosios medžiagos tikrinimo vegetaciniais bandymais metodika parengta atsižvelgiant į 2002 m. birželio 13 d. Tarybos direktyvą Nr. 2002/57/EEB „Dėl prekybos aliejinių ir pluoštinių augalų sėkla“, Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) metodinius nurodymus AGR/CA/S(2000)8 ir Tarptautinės naujų augalų veislių apsaugos sąjungos (UPOV) norminius dokumentus TG/179/3, TG/36/6, TG/57/6, TG/80/6, TG/37/7, TG/185/3. Šiuos bandymus atlieka ir sprendimus priima Valstybinė sėklų ir grūdų tarnyba. Jais siekiama užtikrinti tiekiamos į rinką sertifikuotos sėklos veislės tapatumą bei veislinį grynumą. Todėl, be pasėlių aprobacijos ir sėklos kokybės nustatymo, privalu vykdyti ir vegetacinius bandymus. Tik tada Lietuvos sėklos augintojai galės sertifikuoti ir tiekti į rinką kokybišką sėklą.

BULVĖS / POTATOES

Straipsnyje aptartos pagrindinės bulvių rinkos tendencijos 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais. Šis laikotarpis lyginamas su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu.

Vidaus rinka. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais buvo supirkta 4,1 tūkst. t bulvių – 7 proc. mažiau negu tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu. Vidutinė bulvių supirkimo kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 21 proc. mažesnė nei 2003-ųjų balandį ir 15 proc. mažesnė nei 2004 metų kovo mėnesį.

Praėjusių metų derliaus bulves specializuoti bulvininkystės ūkiai baigė realizuoti birželio viduryje. Prognozuojama, kad masinė naujojo derliaus bulvių realizacija turėtų prasidėti liepos pirmojoje pusėje. Kaip ir sodai bei uogynai, bulvės taip pat nukentėjo nuo stiprių šių metų šalnų, kurios sunaikino dalį ankstyvojo der-

liaus. Derlius jau nebebus ankstyvas, ir planuotas pelnas bus daug mažesnis. Be to, nuo gegužės 1 d. atsivėrus sienoms įvežama daugiau pigių lenkiškų bulvių, todėl ir mūsų augintojai bus priversti produkciją parduoti pigiau. Prognozuojama, kad bulvių kainos gali nukristi iki 0,30–0,40 Lt/kg.

2004 metų gegužės mėnesį bulvių supirkimo kaina Estijoje buvo 3,8 proc., Rusijoje – 17 proc., Čekijoje – 60 proc., Slovakijoje – 40 proc. didesnė negu Lietuvoje. Mažesnė bulvių kaina buvo Latvijoje (5,8 proc.) ir Lenkijoje (2,5 karto).

Vidutinė mažmeninė bulvių kaina 2004 metų vasario ir kovo mėnesį buvo mažesnė atitinkamai 8 ir 9 proc. negu tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, o balandžio mėnesį – 4 proc. mažesnė negu 2003 metų balandį (1 pav.).

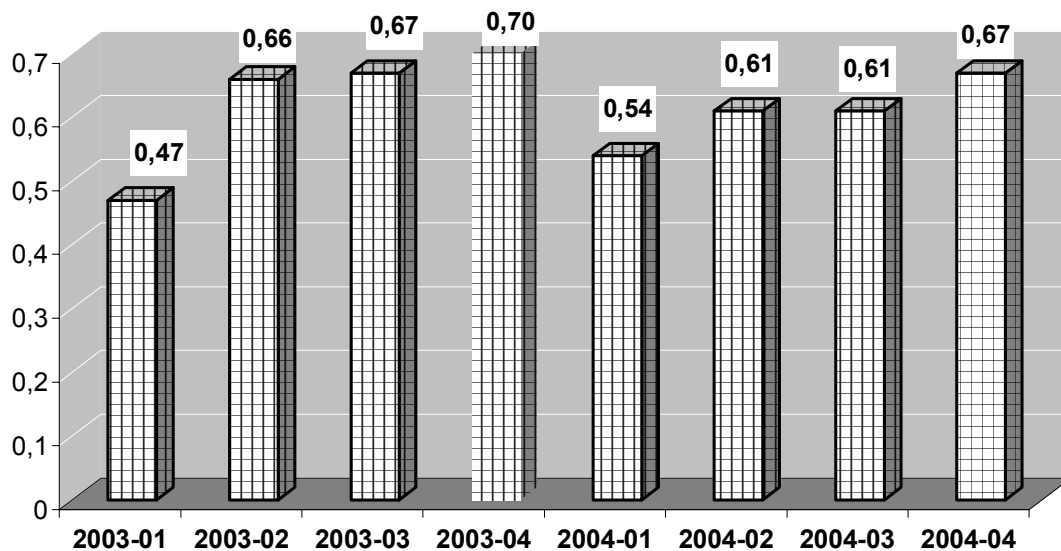
1 lentelė / Table 1

Vidutinės bulvių kainos (augintojų) Lietuvoje ir kai kuriose užsienio šalyse 2003 ir 2004 metais, Lt/t

*Average purchase prices of potatoes in Lithuania and selected foreign countries
in 2003 & 2004, Lt/t*

Data <i>Date</i>	Lietuva <i>Lithuania</i>	Latvija <i>Latvia</i>	Estija <i>Estonia</i>	Lenkija <i>Poland</i>	Rusija <i>Russia</i>	Vokietija <i>Germany</i>	Čekija <i>Czech Republic</i>	Slovakija <i>Slovakia</i>
2003-11	420	340	500	230	640	440	820	680
2003-12	420	380	490	210	610	410	860	710
2004-01	420	360	490	240	600	400	850	830
2004-02	450	260	500	220	610	390	860	830
2004-03	460	260	540	220	610	380	840	820
2004-04	500	350	540	220	620	390	860	800
2004-05	520	490	540	210	610	–	830	730

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

1 pav. Vidutinės mažmeninės bulvių kainos Lietuvoje 2003 ir 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, Lt/kg

Figure 1. Average retail prices of potatoes in Lithuania in January & April 2003 & 2004, Lt/kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Į ES įsiliejus naujoms narėms, ES bulvių pasėlių plotai gali padidėti dviem trečdaliais, palyginti su ES-15 buvusiais plotais. Tačiau derlius neturėtų būti tiek pat didesnis, kadangi naujose šalyse narėse bulvių derlingumas daug mažesnis negu šalyse senbuvėse. Ir senosios, ir naujosios ES šalys narės baiminasi dėl galimos bulvių rinkos destabilizacijos. Tačiau pigių bulvių importą į ES šalis senbuves turėtų pristabdyti tai, kad Vakarų Europoje keliami didesni reikalavimai tiek vidinei, tiek išorinei bulvių kokybei bei jų įpakavimui. Importuojamos bulvės turi turėti kilmės sertifikatą, o kiekviena pakuotė turi būti su ES reikalavimus atitinkančia etikete.

Lietuvai daugiausia nerimo kelia prekyba su Lenkija. Šioje šalyje aptinkama gana daug bulvių ligų – žiedinio puvinio bei vėžio. Lenkija, suprasdama situacijos rimtumą ir bijodama prarasti rinką, nuo įstojimo į ES išsipareigojo 10 metų laikytis griežtų papildomų apsaugos prie-

monių prekiaujant maistinėmis ir sėklinėmis bulvėmis su kitomis ES šalimis. Tačiau, Valskybinės augalų apsaugos tarnybos duomenimis, Lenkija šių išsipareigojimų nevykdo. Gegužės mėnesį iš Lenkijos į Lietuvą įvežtose šviežiose maistinėse bulvėse buvo aptiktas bulvių žiedinis puvinys, todėl siuntos buvo gražintos atgal į Lenkiją. Be to, nebuvo gautas oficialus pranešimas apie įvežamas bulves, krovinyms nebuvo paženklintas, neturėjo reikiamo sertifikato.

Visi fiziniai bei juridiniai asmenys, planuojantys įvežti maistines ar sėklinės bulves iš Lenkijos, turi žinoti, jog:

- bulvės į Lietuvą gali būti įvežtos tik su įgaliotos tarnybos išduotu dokumentu;
- bulvės turi būti be žemės likučių (plautos ar kitaip nuvalytos);
- ant kiekvieno maistinių bulvių maišo turi būti nurodytas augintojo registracijos numeris, ant sėklinių – augalo pasas;

- apie planuojamas įvežti bulves Lenkijos įgaliota tarnyba ne vėliau kaip prieš 48 valandas turi informuoti Valsstybinę augalų apsaugos tarnybą – tai yra Lenkijos išsipareigojimas kitoms ES narėms.

Augalų apsaugos tarnyba rekomenduoja nepirkti fitosanitariškai nepatikrintų, itin pigių bei prastesnės kokybės bulvių, nes aptikus kenksmingų organizmų, išlaidos gražinti bulves, sunaikinti ar imtis kitų priemonių bus didesnės, negu perkant kokybiškas, patikrintas bulves.

Užsienio prekyba. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais eksportuota 1355 t bulvių (25 proc. daugiau negu 2003 m. tuo pačiu laikotarpiu) už 573 tūkst. Lt. Vidutinė eksportuotų bulvių kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 0,73 Lt/kg (43 proc. didesnė negu 2003 m. balandį). Balandžio mėnesį eksportuota 192 t sėklinių bulvių. 2003 metais kovo–balandžio mėnesiais buvo eksportuota 128 t.

2004 metų sausio–balandžio mėnesiais buvo importuota 595 t bulvių (beveik 2 kartus mažiau negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu) už 832 tūkst. Lt. Vidutinė importuotų bulvių kaina siekė 1,40 Lt/kg (59 proc. didesnė negu 2003 m. tuo pačiu laikotarpiu). Balandžio mėnesį importuota 388 t sėklinių bulvių.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 3D-286 patvirtino duomenų apie bulves, daržoves, vaisius ir uogas teikimo taisyklės bei duomenų pateikimo ataskaitų formas. Šios taisyklės taikomos institucijoms, kontroliuojančioms bulvių, daržovių, vaisių ir uogų importą, įmonėms, užsiimančioms jų didmenine prekyba bei bulvių, daržovių, vaisių ir uogų augintojams ir nustato duomenų teikimą Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos duomenų tvarkytojui.

2 lentelė / Table 2

Bulvių užsienio prekybos balansas 2003 ir 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais
Potato foreign trade balance in January & April in 2003 & 2004

Rodikliai <i>Indicators</i>	2003			2004		
	I ketv. / I Q.	04	01–04	I ketv. / I Q.	04	01–04
Ekspertas / Export						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	871	209	1080	1053	302	1355
Kaina, Lt/kg <i>Price, Lt/kg</i>	0,43	0,51	0,44	0,33	0,73	0,42
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	370	106	476	351	222	573
Importas / Import						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	404	700	1104	164	431	595
Kaina, Lt/kg <i>Price, Lt/kg</i>	0,60	1,03	0,88	1,38	1,41	1,40
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	243	723	966	226	606	832

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

DARŽOVĖS, VAISIAI IR UOGOS VEGETABLES, FRUITS AND BERRIES

Lietuvai tapus ES nare, pasikeitė prekybos sąlygos su užsienio šalimis. Lietuvos vaisių ir daržovių augintojai bei vartotojai jau pajuto bendrosios ES rinkos privalumus ir neigiamas puses. Straipsnyje aptariamos pagrindinės vaisių ir daržovių rinkos tendencijos 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais. Šis laikotarpis lyginamas su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu.

Daržovių vidaus rinka. Statistikos departamento duomenimis, 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais Lietuvoje buvo supirkta 7,4 tūkst. t daržovių – 25 proc. daugiau negu

tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu. Vidutinė daržovių supirkimo kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 42 proc. mažesnė negu 2003 metų balandžio mėnesį ir 27 proc. didesnė negu 2004 metų kovo mėnesį.

Minimali morkų supirkimo kaina Lietuvos prekiniuose ūkiuose 2004 metų gegužės mėnesį, palyginti su balandžio mėnesiu, padidėjo 40 proc. Maksimali – svyravo nuo 580 Lt/t iki 600 Lt/t. Neplautos morkos balandžio–gegužės mėnesiais vidutiniškai buvo superkamos po 250–450 Lt/t, plautos – po 500–600 Lt/t.

1 lentelė / Table 1

Vidutinės kai kurių daržovių supirkimo kainos Lietuvos prekiniuose ūkiuose, Lt/t
Average purchase prices of selected vegetables in Lithuanian commercial farms, Lt/t

Data / Date	Morkos Carrots	Burokėliai Beetroots	Baltagūžiai kopūstai White head cabbage	Porai Leeks	Svogūnai Onions	Svogūnų laiškai Onion tops
2003						
2003-01-20–24	580–780	360–480	620–720	1500–2000	600–700	5000–5500
2003-02-17–21	580–770	370–470	620–740	1500–2010	700–790	5000
2003-03-17–21	700–850	400–520	620–850	1500–2000	700–800	5000
2003-04-14–18	700–850	450–550	750–1050	2500–3500	700–800	5000
2003-05-19–23	–	–	2200–2500	–	–	2000–3000
2003-06-23–27	–	1200	600–700	–	–	–
2004						
2004-03-15–21	250–580	230–280	170–240	1400–1600	850–1050	6000–7000
2004-03-22–28	250–580	150–280	150–220	1400–1600	850–1080	6000
2004-04-26–30	250–580	150–200	170–250	–	900–1100	7000–8000
2004-05-03–09	250–550	150–200	170–280	–	900–1100	7000–8000
2004-05-10–16	300–600	150–200	250–300	–	900–1100	7000–8000
2004-05-17–23	300–600	150–200	250–300	–	900–1100	6000–7000

Data / Date	Morkos Carrots	Burokėliai Beetroots	Baltagūžiai kopūstai White head cabbage	Porai Leeks	Svogūnai Onions	Svogūnų laiškai Onion tops
2004-05-24-30	350–600	150–200	300–400	–	900–1100	4500–5500
2004-06-01-06	350–600	150–200	350–400	–	900–1100	6500–7000
2004-06-07-13	350–600	150–200	350–400	–	–	5000–6500
2004-06-14-20	300–550	150–200	320–360	–	–	5000–5500

Šaltiniai: Agro Rinka. – Nr. 2. – K.: Lietuvos žemės ūkio rūmai, 2004;
 Agro Rinka. – Nr. 3. – K.: Lietuvos žemės ūkio rūmai, 2004;
 Rinka. – Nr. 12 (65). – K.: Lietuvos žemės ūkio rūmai, 2003.

2004 metų gegužės antroje pusėje pradėta naujojo derliaus kopūstų realizacija. Jų supirkimo kaina mažėjo nuo 1500–1700 Lt/t (gegužės 24–30 d.) iki 900–1100 Lt/t (birželio 14–20 d.). Senojo derliaus kopūstų supirkimo kaina svyravo nuo 170–250 Lt/t balandžio mėnesį iki 300–400 Lt/t gegužės mėnesį.

Burokėlių supirkimo kaina Lietuvos prekyniuose ūkiuose 2004 metų balandžio–gegužės mėnesiais taip pat buvo mažesnė nei tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu ir siekė 150–200 Lt/t. Prognozuojama, kad jų užteks iki naujojo derliaus. Svogūnų realizacija baigėsi birželio antroje pusėje.

Lietuvai tapus ES nare, į šalį įvežama daugiau pigesnių agurkų ir pomidorų. Iki gegužės 1 d. jų importą pristabdydavo įvairūs muitai, tačiau anksčiau taikytos rinkos apsaugos priemonės panaikintos, Lietuvai tapus ES nare. Taigi ir Lietuvos šiltnaminių daržovių augintojai priversti parduoti savo produkciją mažesne kaina. Palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, agurkai prekybininkams parduodami po 1,5–2,0 Lt/kg, pomidorai – 1,5 Lt/kg pigiau.

Vyrauja kelios nuomonės dėl susiklosčiusios padėties daržovių rinkoje. Prekybininkai kaltina augintojus, kad jie negali išauginti pigesnės geros kokybės produkcijos, augintojai kaltina prekybininkus dėl per didelių antkainių, o importuotojus dėl blogos kokybės, todėl pi-

gios produkcijos importo. Tačiau Lietuva jau tapo ES bendrosios rinkos, kurioje visiems galioja bendros taisyklės, narė. Lenkai, olandai, ispanai išaugina daržoves, kurios, net ir padengus transporto išlaidas, yra pigesnės nei lietuviškos. Lietuvos daržovių augintojai išaugina geros kokybės daržoves, tačiau būtina rasti būdų sumažinti jų savikainą. Tik tokiu atveju jie būtų pajėgūs konkuruoti su importuotojais, kadangi Lietuvoje pirkėjai daugeliu atveju produktus renkasi ne pagal kokybę, o pagal kainą.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, smulkiems produkcijos gamintojams sunku patekti į vis stambėjančius prekybos tinklus. Šiems tinklams ištikus metus reikia teikti didelius kiekius geros kokybės produkcijos. Tai gali padaryti tik stambūs, efektyviai ir organizuotai dirbantys ūkininkai. Jiems lengviau įvykdyti prekybininkų bei valstybinių kontrolės institucijų produkcijai keliamus reikalavimus. Stambūs ūkiai bus pajėgūs konkuruoti su užsienio šalių augintojais, o smulkieji bus priversti kooperuotis. Maži ūkiai dėl nedidelio pajamų srauto neturi galimybės vykdyti būtinas investicijas, diegti naujas technologijas, įgyvendinti privalomas aplinkosaugos direktyvas, turi silpną derėjimosi galią, jų pagamintas produktas rinkoje priimamas žemesne kaina, jiems sunkiau diegti kokybės gerinimo programas, tobulinti kvalifikaciją.

Daržovių užsienio prekyba. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais iš viso eksportuota 6186 t daržovių (2 kartus daugiau nei tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu) už 13,4 mln. Lt. Pomidorų eksportuota 156 t. Vidutinė eksportuotų pomidorų kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 3,99 Lt/kg (2003 m. balandį – 3,75 Lt/kg). Agurkų 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais eksportuota 713 t. Vidutinė eksportuotų agurkų kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 4,09 Lt/kg (2003 m. balandį – 2,71 Lt/kg). Daugiausia eksportuota džiovintų ankštinių daržovių – 1635 t (26 proc. viso nagrinėjamo laikotarpio eksporto).

2004 metų sausio–balandžio mėnesiais importuota 18,3 tūkst. t daržovių (31 proc. daugiau negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu) už 45,1 mln. Lt. Pomidorų importuota 4511 t (1,8 karto daugiau negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu). Pomidorų importas sudarė 25 proc. daržovių importo. Vidutinė importuotų pomidorų

kaina 2004 metų balandžio mėnesį siekė 2,25 Lt/kg (2003 m. balandį – 3,70 Lt/kg). Agurkų įvežta 1469 t (1,6 karto daugiau negu 2003 m. sausio–balandžio mėn.). Vidutinė importuotų agurkų kaina 2004 metų balandžio mėnesį buvo 2,57 Lt/kg (2003 m. balandį – 2,46 Lt/kg).

Vaisių ir uogų rinka. Pasibaigus lietuviškų vaisių atsargoms, rinką užpildė atvežtinė produkcija. Populiariausi išliko ‘Elstar’, ‘Jonagold’, ‘Gloster’ veislių obuoliai.

Gegužės mėnesio pirmosios pusės šalnos Lietuvoje padarė didžiulę žalą vaismedžiams ir uogynams. Jos sunaikino vidutiniškai 90 proc. vaismedžių ir serbentynų žiedų, apie 60 proc. braškių žiedų. Todėl derliai bus maži, sodininkai patirs didžiulius nuostolius. Nors Lietuvoje šalnos nėra retenybė, tačiau tokios stiprios pasitaiko labai retai. Sodininkystės specialistų teigimu, nukritus temperatūrai iki –9° C, žiedų apsaugoti neįmanoma. Nukentėjo net po plėvele augintos braškės.

2 lentelė / Table 2

Daržovių (0702–0714) eksportas ir importas 2003 ir 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais
Exports and imports of vegetables (CN 0702–0714) in January–April 2003 & 2004

Rodikliai <i>Indicators</i>	2003			2004		
	I ketv. / I Q.	04	01–04	I ketv. / I Q.	04	01–04
Eksportas / Export						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	2021	1053	3074	3625	2561	6186
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	4345	2317	6662	9572	3867	13439
Importas / Import						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	9239	4739	13978	13822	4527	18349
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	20128	10780	30908	34645	10495	45140

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

Dėl mažesnio derliaus braškių kaina turėtų būti didesnė nei pernai. Tačiau pigių braškių importas iš Lenkijos gali sumažinti ir lietuviškų uogų kainą. Birželio pirmąją savaitę braškės buvo parduodamos po 7–11 Lt/kg. Birželio antrojoje pusėje I klasės braškių kaina kito nuo 8 iki 5 Lt/kg, II klasės – nuo 5 iki 3,5 Lt/kg. Didelių kainų skirtumą kai kuriomis dienomis lėmė didesnė pigesnių lenkiškų braškių pasiūla.

Augintojai prognozuoja nemažą kriaušių, ankstyvųjų trešnių bei vyšnių derlių. Vėlyvųjų vyšnių ir trešnių derliui pakenkė šalnos. Derliaus kainos dar neprognozuojamos. Šios produkcijos kainas ir paklausą lems pasiūla iš Lenkijos.

Vaisių ir uogų užsienio prekyba. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, kaip ir tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, eksportuoti tik šaldyti ir džiovinti vaisiai, uogos ir riešutai.

2004 metų sausio–balandžio mėnesiais jų išvežta 752 t (68 proc. daugiau negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu) už 3,5 mln. Lt.

2004 metų sausio–balandžio mėnesiais importuota 59,2 tūkst. t vaisių, uogų ir riešutų (14 proc. mažiau nei tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu) už 118,5 mln. Lt. 33 proc. šių metų sausio–balandžio mėnesių vaisių, uogų ir riešutų importo sudarė obuoliai. Obuolių importas 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais buvo mažesnis nei tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu. 2003-ųjų sausio–balandžio mėnesiais importuota 41,9 tūkst. t obuolių, o 2004 metais – 15,7 tūkst. t. Kaip ir 2003 metais, 2004-aisiais daugiausia obuolių mažiausia kaina importuota iš Lenkijos. Vidutinė importo kaina svyravo nuo 0,72 Lt/kg sausio mėnesį iki 0,69 Lt/kg balandžio mėnesį.

3 lentelė / Table 3

Vaisių, uogų bei riešutų eksportas ir importas 2003 ir 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais
Exports and imports of fruit, berries and nuts in January–April 2003 & 2004

Rodikliai <i>Indicators</i>	2003			2004		
	I ketv. / I Q.	04	01–04	I ketv. / I Q.	04	01–04
Eksportas / Export						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	410	51	461	659	93	752
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	1824	307	2131	2979	510	3489
Importas / Import						
Kiekis, t <i>Quantity, t</i>	57051	11700	68751	45835	13395	59230
Vertė, tūkst. Lt <i>Value, thou. Lt</i>	59706	20205	79911	91928	26538	118466

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

Vaisių ir daržovių kokybė. Vartotojui svarbu pirkti kokybiškus maisto produktus. Pagal privalomuosius kokybės reikalavimus visi vaisiai ir daržovės skirstomos į tris klases: *ekstra*, pirmąją ir antrąją. *Ekstra* klasei priskiriami aukščiausios kokybės vaisiai ir daržovės. Visų klasių vaisiai ir daržovės turi būti sveiki, nesužaloti, nepradėję pūti ar kitaip gesti, švarūs, be kenkėjų ir jų nepažeisti, be pašalinio kvapo ir skonio.

Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, per 2003 metus valstybinių maisto ir veterinarijos tarnybų inspektoriai mažmeninės prekybos įmonėse patikrino 182,5 t vaisių ir daržovių, iš jų Lietuvoje išaugintos produkcijos – 55,7 t, importuotos – 126,8 t. Atlikus 1843 patikrinimus, nustatyti 5192 pažeidimai, iš jų 57 proc. ženklavimo ir 43 proc. kokybės reikalavimų. Daugiausia nustatyta importuotos produkcijos kokybės ir ženklavimo reikalavimų pažeidimų – atitinkamai 59 proc. ir 67 proc., o lietuviškos produkcijos mažiau – atitinkamai 41 proc. ir 33 proc.

2004 metų I-ąjį ketvirtį Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba patikrino 58,6 t šviežių vaisių ir daržovių. Nustatytų kokybės reikalavimų neatitiko 28 proc. produkcijos. Reikalavimų neatitiko 29 proc. patikrintos importuotos produkcijos, o Lietuvoje išaugintos – 24 proc.

Pagrindiniai išorinės kokybės trūkumai, dėl kurių lietuviški švieži vaisiai ir daržovės dažniausiai neatitinka kokybės reikalavimų, yra skynimo žaizdos, rauplės ir kenkėjų pažeidimai. Pagrindiniai vidinės kokybės trūkumai, dėl kurių lietuviški švieži vaisiai ir daržovės dažniausiai neatitinka kokybės reikalavimų, yra puviniai ir kenkėjų pažeidimai. Be to, lietuviški švieži vaisiai ir daržovės dažnai būna nesurūšiuoti pagal dydį, nevienodai subrendę.

Lietuviškų vaisių ir daržovių ženklavimo trūkumas – klaidingas arba neišsamus pakuočių

ženklimas. Atitikties deklaracijose dažniausiai nepateikiama paruoštos realizacijai produkcijos veislė ar prekinis tipas, pakuočių rūšis ir kiekis, produkcijos rūšiavimo pagal dydį intervalai, nuorodos apie produkcijos auginimo sąlygas.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 3D-286 patvirtino duomenų apie bulves, daržoves, vaisius ir uogas teikimo taisykles bei duomenų pateikimo ataskaitų formas. Šios taisyklės taikomos institucijoms, kontroliuojančioms bulvių, daržovių, vaisių ir uogų importą, įmonėms, užsiimančioms jų didmenine prekyba, bei bulvių, daržovių, vaisių ir uogų augintojams ir nustato duomenų teikimą Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos duomenų tvarkytojui. Duomenys naudojami teikiant ataskaitas ES atsakingosioms institucijoms ir formuojant Lietuvos vaisių ir daržovių sektoriaus politiką.

VĮ LŽŪMPRA parengė Lietuvos vaisių ir daržovių rinkos reguliavimo priemones:

- Šviežių vaisių ir daržovių nepatekimo į rinką kompensavimo taisyklės, kuriose nustatyta intervencinių priemonių taikymo gamintojų organizacijoms tvarka. Jos parengtos vadovaujantis ES Tarybos 1996 m. spalio 28 d. reglamentu Nr. 2200/96 „Dėl bendro vaisių ir daržovių rinkos organizavimo“, ES Tarybos 1997 m. balandžio 16 d. reglamentu Nr. 659/97 „Dėl intervencinių priemonių, nustatytų Tarybos reglamente Nr. 2200/96, įgyvendinimo vaisių ir daržovių sektoriuje“ ir Europos Komisijos 1969 m. lapkričio 13 d. reglamentu Nr. 2264/69, nustatančiu pateikimą paraiškų dėl valstybių pagalbos, suteikiamos vaisių ir daržovių augintojų organizacijoms, kompensavimo.

- Paramos perdirbtų vaisių ir daržovių gamybai suteikimo taisyklės, kurios nustato paramos perdirbtų vaisių ir daržovių gamybai sistemos administravimo tvarką. Jos parengtos vadovaujantis ES Tarybos 1996 m. spalio 28 d. reglamentu (EB) Nr. 2201/96 „Dėl apdorotų vaisių ir daržovių produktų bendrosios rinkos organizavimo“, ES Tarybos 2001 m. kovo 2 d. reglamentu (EB) Nr. 449/2001, nustatančiu Tarybos reglamento Nr. 2201/96 išsamias taikymo taisykles dėl paramos sistemos vaisių ir daržovių gaminiams, Eu-

ropos Komisijos 2002 m. vasario 5 d. reglamentu (EB) Nr. 217/2002, nustatančiu reikalavimus žaliavai, skirtai perdirbti pagal pagalbos gamybai programą, numatytą reglamente (EB) Nr. 2201/96.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. gegužės 24 d. įsakymu Nr. 3D-318 patvirtino privalomuosius daržovių sėklos kokybės reikalavimus, 2004 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. 3D-336 – privalomuosius daržovių dauginamosios medžiagos, išskyrus sėklą, reikalavimus.

PIENAS / MILK

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. pieno rinkoje pasikeitė sąlygos – išsiplėtė muitų barjerai neribojama rinkos erdvė, apimanti visas ES-25 valstybes, pradėjo veikti ES pieno rinkos reguliavimo mechanizmas. Nors per gegužės mėnesį esminių pokyčių Lietuvos pieno sektoriuje ne-

įvyko, tačiau jau pastebimas išsiplėtusios rinkos poveikis pieno supirkimo kainoms.

Vidaus rinka. 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais supirkta 432,2 tūkst. t perskaičiuoto į bazinį riebumą pieno. Palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, supirkimas išaugo 8,8 proc. (1 lentelė).

1 lentelė / Table 1

Pieno supirkimas 2003 ir 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais, tūkst. t

Milk purchase in January–May 2003 & 2004, in thou t

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2004, palyginti su compared to 2003, %
Supirkta pieno: / Milk purchased:			
natūralaus riebumo / natural fatness	337,2	361,8	107
perskaičiuoto į bazinį riebumą basic fatness	397,4	432,2	109

Šaltinis: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003, 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Toliau gerėja superkamo pieno kokybė. Nuo įstojimo į ES datos superkamam pienui įsigaliojo nauji veterinariniai reikalavimai. Pagal naująją tvarką pienas nebeskirstomas į tris rūšis kaip anksčiau, bet skiriamas tik veterinarinius reikalavimus atitinkantis ir reikalavimų neatitinkantis pienas. Reikalavimus atitinkantis pienas pagal bakterijų ir somatinių ląstelių skaičių atitinka aukščiausios rūšies pienui pagal anksčiau tvarką. Todėl reikalavimus atitinkantį pienui galima laikyti aukščiausios rūšies pienui. Šis pienas per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius sudarė 89 proc. viso su-

pirkto pieno. Per tą patį 2003 metų laikotarpį aukščiausios rūšies pienas sudarė 76 proc.

Lietuvoje vidutinė pieno supirkimo kaina lieka mažiausia tarp kaimyninių valstybių (2 lentelė), nors nuo 2004 metų pradžios ji nuolat didėja. Palyginti su sausiu, gegužės mėnesį ji buvo 11,2 proc. didesnė, o vien per gegužės mėnesį išaugo 3,5 proc. Palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, pieno supirkimo kainos 2004 metų gegužės mėnesį buvo didesnės 43,4 proc., o per penkis 2004 metų mėnesius padidėjo 12,1 proc.

2 lentelė / Table 2

**Pieno supirkimo kainos Baltijos šalyse, Lenkijoje ir ES
2003 ir 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais**

Milk purchase prices in the Baltic States, Poland and EU in January–May 2003 & 2004

Šalis / Country	2003-04 Lt/t	2003-05 Lt/t	2004-04 Lt/t	2004-05 Lt/t	2004-05****	
					Lt/t	%
Lietuva* / Lithuania*	338	325	449	465	465	100
Latvija** / Latvia**	539	494	689	682	670	144
Estija** / Estonia**	592	592	826	844	829	178
Lenkija** / Poland**	557	540	566	600	590	127
ES *** / EU***	979	967	933			

* 3,4% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein;

** 3,5% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein;

*** 4,2% riebumo / milk fat, 3,35% baltymų / protein;

**** Perskaičiuota į / recalculated to 3,4% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein.

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos duomenys;
ŽŪMPRIŠ; LTO – Nederland duomenys.

Supirkimo kainų augimui didžiausios reikšmės turėjo atsivėrusios sienos ir todėl atsiradęs potencialus konkurencinis spaudimas iš kaimyninių valstybių pieno supirkėjų. Pastarųjų atstovų derybos su stambiais Lietuvos pieno gamintojais jau vyksta. Tačiau Lietuvos pieno gamintojai yra pasirašę metines pieno tiekimo sutartis su Lietuvos pieno supirkėjais, todėl didelių žalio pieno eksporto kiekių šiais metais

laukti nereikėtų. Kaip minėta, Lietuvos pieno supirkėjai, įvertindami šią aplinkybę, pieno supirkimo kainas didina nuo metų pradžios, ypač stambiesiems pieno gamintojams. Stambieji pieno gamintojai už pienui gauna 30–40 proc. aukštesnę už vidutinę kainą, tuo tarpu smulkieji – tik 60 proc. vidutinės kainos. Tai paaiškinama tuo, kad stambieji pieno gamintojai, galėdami patiekti pakankamai didelius ge-

ros kokybės pieno kiekius, turi realią galimybę parduoti žalią pieną kaimyninių šalių pieno perdirbėjams, tuo tarpu smulkieji tokios galimybės neturi, ir nėra grėsmės juos prarasti, net ir mokant mažą kainą. Vidutinę pieno supirkimo kainą galėtų pakelti ir pieno gamintojų kooperavimasis, taip sukcentruojant pasiūlą iki lygio, kai pradedama mokėti didesnė kaina. Deja, šis procesas Lietuvoje vyksta lėtai, ir artimiausiu metu didelio pagyvėjimo nenumatoma. Tačiau vidutinė pieno supirkimo kaina dar turėtų didėti dėl konkurencinio spaudimo iš kaimyninių valstybių, kol pasieks bent panašų lygį į tų šalių supirkimo kainas. Nors dėl didelio smulkių pieno gamintojų skaičiaus ši kaina kaimyninių šalių lygio neturėtų pralenkti.

Augant perdirbamo pieno kiekiui Lietuvoje, atitinkamai didėja ir pieno produktų gamyba. 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2003-ųjų laikotarpiu, labiausiai išaugo ledų ir pieno konservų gamyba – atitinkamai 68 ir 65 proc., o labiausiai sumažėjo rūgpienio ir kefyro – 7 proc.

Pieno produktų įmonių vidutinės kainos 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais, palyginti su 2003-ųjų gruodžiu, padidėjo (4 lentelė). Bendrasis gamintojų parduotos pieno produktų kainų indeksas per šį laikotarpį, Statistikos departamento duomenimis, buvo 3,2 proc., pieno produktų kainos vidaus rinkoje per penkis mėnesius išaugo 3,6 proc.

3 lentelė / Table 3

Pagrindinių pieno produktų gamyba 2003 ir 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais, tūkst. t
Production of main dairy products in January–May 2003 & 2004, in thousand t

Pieno produktai / Dairy products	2003*	2004*	2004, palyginti su 2003, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	32,1	32,5	101
Rūgpienis, kefyras / Curdled milk, kefir	13,0	12,1	93
Jogurtas / Yoghurt	6,6	6,9	105
Grietinė / Sour cream	8,4	10,8	129
Varškė / Curd	5,1	5,2	102
Sviestas ir kiti pieno riebalai bei aliejai; pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk; dairy spreads</i>	6,0	5,9	98
Riebūs sūriai / Fat cheese	15,3	15,1	99
Valgomieji ledai / Ice cream	5,6	9,4	168
Pieno konservai / Canned milk	2,6	4,3	165

* Pagrindinių pramonės įmonių duomenys / Data of major milk enterprises.

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003 m. sausio–gegužės mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. sausio–gegužės mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

**Pieno produktų įmonių kainos 2003 metų gruodžio ir 2004 metų
balandžio bei gegužės mėnesiais, Lt/t**
Producer prices of dairy products in December 2003 and April & May 2004, Lt/t

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2003-12	2004-04	2004-05	2004-05, palyginti su compared to 2004-04, %	2004-05, palyginti su compared to 2003-12, %
Natūralus pienas, ne mažesnio kaip 3,5 proc. riebumo, 1 l pakuotėje <i>Natural milk, ≥ 3,5% milk fat, 1 l packing</i>	1380	1330	1390	105	101
Pasterizuotas 2,5 proc. riebumo pienas, 1 l pakuotėje / <i>Pasteurised milk, 2,5% milk fat, 1 l packing</i>	1040	1200	1220	102	117
Grietinė, 25 proc. riebumo <i>Sour cream, 25% milk fat</i>	4250	4010	4490	112	106
Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	5800	7730	7510	97	129
Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	4930	5980	6010	101	122
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82% milk fat</i>	6700	7760	8250	106	123
Tepūs riebalų mišiniai, 62–80 proc. riebumo / <i>Dairy spreads, 62–80% milk fat</i>	6950	7240	6970	96	100
Sūriai: / Cheese:					
ementalio / <i>Emmenthal</i>	8290	9280	8840	95	107
goudos / <i>Gouda</i>	8020	8180	8320	102	104
mozarelos / <i>Mozzarella</i>	8150	8820	9340	106	115
„Tilsit“ / <i>Tilsit</i>	7760	8020	8250	103	106
lydytas / <i>processed cheese</i>	8610	8110	8230	101	96

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Didžiausias įmonių kainų šuolis buvo vasario mėnesį (2,9 proc.), tačiau vasarį bendrasis pieno produktų kainų indeksas daugiausia padidėjo dėl eksporto kainų augimo. Gegužės mėnesį 0,9 proc. dydžio bendrąjį įmonių kainų indeksą lėmė kainų vidaus rinkoje augimas. Pirmąjį narystės ES mėnesį įmonių kainos vidaus rinkoje šoktelėjo 3,4 proc. – daugiausia nuo 2002 metų gruodžio mėnesio, kai jos per

mėnesį buvo padidintos 9 proc., nes dėl aštrios tarpusavio konkurencijos įmonių kainos 2002 metų rugsėjo–spalio mėnesiais buvo žemiausios nuo 1997 metų. 2004 metų gegužės mėnesio kainų padidėjimą lėmė ne tik didesnė pieno supirkimo kaina, pabrangę degalai, bet ir įstojimo į ES veiksny, kaip pretekstas kainoms pakelti.

**Kai kurių pieno produktų įmonių kainos Lietuvoje, Estijoje, Lenkijoje ir Vokietijoje
2004 metų gegužės mėnesį, Lt/t**

*Producer prices of selected dairy products in Lithuania, Estonia, Poland and Germany
in May 2004, Lt/t*

Pieno produktai Dairy products	Lietuva Lithuania	Rusija* Russia*	Lenkija* Poland*	Vokietija* Germany*
Pienas, 2–2,5 proc. riebumo <i>Milk, 2–2,5% milk fat</i>	1220	920	850	
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82% milk fat</i>	8250	7430	8250	10360
Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	6010	5790	6060	7150
Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	7510	6510	–	8770
„Tilsit“ tipo sūris <i>Tilsit cheese</i>	8250	–	–	9460

*Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / *Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.*

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Pieno produktų įmonių kainos toliau sparčiai augti didelių rezervų neturi. Gyventojų perkamasis pajėgumas didėja pamažu. Kaimyninėse ES šalyse pieno produktai nėra brangesni, nors nuo ES šalių senbuvių dar atsilieka 15–20 proc. (5 lentelė). Žymiai pakėlus pieno produktų kainas, atsirastų didesnis suinteresuotumas įvežti pigesnius pieno produktus iš kaimyninių šalių. Tai sumažintų Lietuvos pieno pramonės įmonių pardavimus vidaus rinkoje. Kainų skirtumai jau ir dabar paskatino lenkiško geriamojo pieno atsiradimą Lietuvos parduotuvėse. Tačiau šiek tiek pieno produktų kainos dar gali pakilti, kadangi jos didėja ir kitose rinkose, pavyzdžiui, Lenkijos.

Nuo 2004 metų gegužės mėnesio pradėjusios veikti ES pieno rinkos reguliavimo priemonės didelio poveikio Lietuvos pieno rinkai nepadarė. Iki liepos mėnesio intervenciniai sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimai neprasi-

dėjo, nors parduoti sviestą teorinė galimybė atsirado gegužės viduryje (dvi savaites sviesto kaina Lietuvoje buvo žemesnė negu 92 proc. nustatytos intervencinės kainos), o lieso pieno miltelius – nuo gegužės pradžios. Nėra patvirtinti ir minėtų produktų intervencinių supirkimų sandėliai, kadangi LŽŪMPRRA paskelbtame konkurse norinčių dalyvauti neatsirado. Antra vertus, pieno perdirbimo įmonės taip pat neteikia paraiškų intervenciniams pardavimams, nors jau 6 pieno perdirbimo įmonės pateikė paraiškas patvirtinti jas intervencinių produktų gamintojoms. Įmonių nesudomino galimybė parduoti sviestą apie 20 proc., o lieso pieno miltelius – apie 12 proc. brangiau nei vidutinės įmonių kainos gegužės–birželio mėnesiais. Pieno perdirbimo įmonės, turėdamos galimybę arba parduoti produktus į intervencinius sandėlius, arba eksportuoti ir gauti eksporto subsidijas, renkasi pastarąjį variantą. Tam nemažos

reikšmės greičiausiai turi ir aukšti kokybės reikalavimai intervenciniams produktams. Nuo 2004 m. liepos 1 d. intervencinė sviesto tonos kaina sumažinta 7 proc. iki 10538,90 Lt, o lieso pieno miltelių – 5 proc. – iki 6741,25 Lt. Dėl to įmonių suinteresuotumas parduoti minėtus produktus į intervencinius sandėlius dar sumažėjo, todėl galima prognozuoti, kad intervencinių sviesto ir lieso pieno miltelių supirkimų galimybe pieno perdirbimo įmonės 2004 metais greičiausiai nepasinaudos.

Privatus sviesto, lieso pieno miltelių ir ilgo nokinimo sūrių saugojimas iki liepos mėnesio taip pat dar neprasidėjo. Iš ES pieno rinkos reguliavimo priemonių naudojamosi tik parama

pieno ir jo produktų vartojimui mokymo įstaigose, kazeino gamybai iš lieso pieno ir parama eksportui. Eksporto subsidijoms gauti liepos pradžioje buvo pateikta paraiškų, kurių suma – 6 mln. Lt.

Mažmeninės pieno produktų kainos Lietuvoje sausio–balandžio mėnesiais keitėsi nedaug, su tam tikru atsilikimu sekdamos pieno produktų įmonių kainų tendencijas. Išimtį sudaro gegužės mėnuo, kai kartu su šoktelėjusiomis įmonių kainomis pastebimai padidėjo ir mažmeninės pieno produktų kainos (6 lentelė). To negalima pasakyti apie Latviją ir Estiją. Tai dar padidino Lietuvos mažmeninių pieno produktų kainų atotrūkį nuo kaimyninių šalių.

6 lentelė / Table 6

**Kai kurių pieno produktų mažmeninės kainos Baltijos valstybėse
2003 ir 2004 metų balandžio ir gegužės mėnesiais, Lt**

Retail prices of selected dairy products in the Baltic States in April–May 2003 & 2004, in Lit

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Lietuva / Lithuania				Latvija / Latvia			Estija / Estonia		
	2003-05	2004-04	2004-05	2004-05, palyginti su 2004-04, %	2004-04	2004-05	2004-05, palyginti su 2004-04, %	2004-04	2004-05	2004-05, palyginti su 2004-04, %
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5% milk fat, l</i>	1,62	1,62	1,80	111	1,59	1,55	97	1,55	1,52	98
Sviestas, kg <i>Butter, kg</i>	11,57	11,74	12,05	103	10,08	9,98	99	11,60	11,74	101
Grietinė, 20–25 proc. riebumo, kg <i>Sour cream 20–25% milk fat, kg</i>	6,11	6,66	6,63	100	5,52	5,52	100	3,73	3,69	99
Varškė, 9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 9% milk fat, kg</i>	10,05	10,25	10,90	106	7,53	7,53	100	8,32	8,39	101

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Užsienio prekyba. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais Lietuvos pieno pramonė iš pieno produktų grynijo eksporto gavo 223,2 mln. Lt pajamų. Lietuvai įstojus į ES ir dėl to nuo 2004 m. gegužės 1 d. pasikeitus eksporto bei importo apskaitos tvarkai, duomenų apie gegužės mėnesį ir vėliau eksportuotus ir importuotus produktus dar nėra, todėl negalima įvertinti įstojimo į ES įtakos užsienio prekybai pieno produktais. Galima tik pastebėti, kad per paskutinius du mėnesius prieš įstojimą į ES

rekordiškai padidėjo eksporto apimtys: kovo mėnesį eksportuota produkcijos už 92,8 mln. Lt (2,3 karto daugiau nei 2003 m. kova), o balandžio mėnesį – už 66,9 mln. Lt (62 proc. daugiau nei 2003 m. balandį). Didesnes eksporto apimtis galėjo paskatinti vasario–kovo mėnesiais padidėjusios eksportuojamų gaminių kainos, o taip pat tam tikra nežinomybė ir pasiruošimas dirbti ES sąlygomis. Iš viso pieno produktų eksportas per 2004 metų sausio–balandžio mėnesius išaugo 25 proc.

7 lentelė / Table 7

Pieno produktų grynasis eksportas 2003 ir 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, tūkst. Lt
Net exports of dairy products in January–April 2003 & 2004, in thou Lit

KPN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2003	2004	2004, palyginti su 2003, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	6965	10038	146
0402	Koncentruoti pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	13240	29547	223
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	4805	10040	216
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	1318	12172	923
040291	Kondensuotas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	306	1551	506
040299	Kondensuotas pienas su cukrumi <i>Milk, condensed with sugar</i>	6810	5784	85
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	1645	3851	243
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	4400	5867	133
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	6220	9346	153
0406	Sūriai ir varškė / <i>Cheese & curd</i>	137437	156658	114
2105	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	6029	6249	104
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	641	16	3
170219	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	1885	1611	86
	Iš viso / Total	178460	223182	125

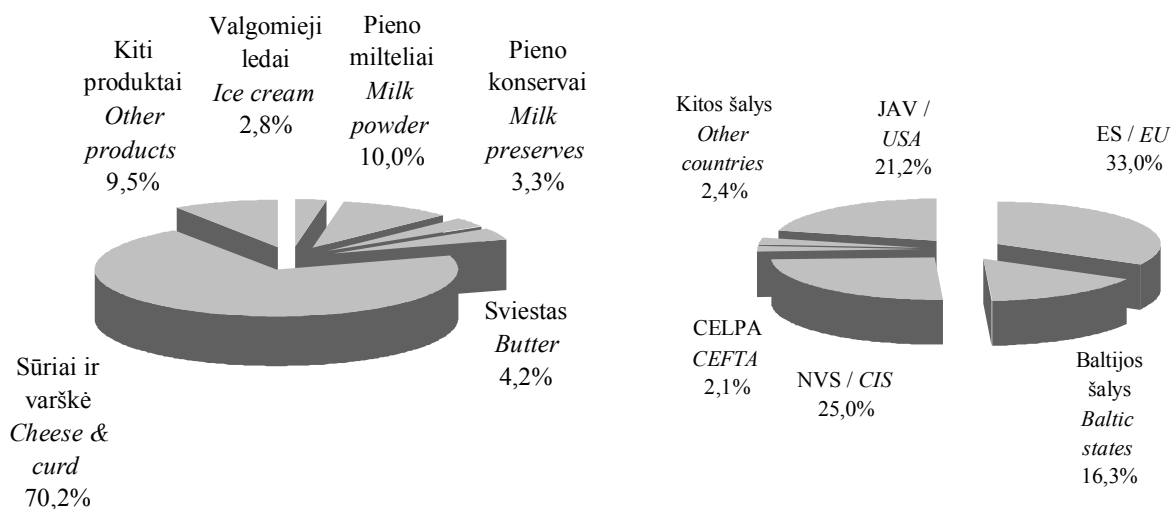
Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

Eksportuojamų pieno produktų struktūra vertine išraiška 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, pasikeitė nedaug. Kaip ir anksčiau, didžiausią dalį sudaro sūriai ir varškė (70 proc.), nors jų lyginamasis svoris sumažėjo 7 procentiniais punktais. Nemažą lyginamąjį svorį taip pat užima pieno milteliai (10 proc.), kiti pieno produktai eksporto struktūroje sudaro mažesnę nei 5 proc. dalį.

Kadangi iki gegužės mėnesio nebuvo pasikeitęs muitų režimas, nedaug keitėsi ir pieno produktų eksporto struktūra pagal valstybes. Daugiausia pieno produktų 2004 metų sausio–

balandžio mėnesiais eksportuota į ES (33 proc.), NVS (25 proc.) ir JAV (21 proc.).

Per 2004 metų sausio–balandžio mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, sumažėjo kondensuoto pieno, raugintų ir fermentuotų produktų, išrūgų, riebių sūrių eksporto kainos (8 lentelė), kitų pieno produktų eksporto kainos padidėjo. Statistikos departamento duomenimis, nuo metų pradžios iki gegužės mėnesio eksportuojamų pieno produktų kainos padidėjo 2,5 proc. Aukščiausios jos buvo kovo ir balandžio mėnesį, o gegužės mėnesį, palyginti su balandžio, sumažėjo 3,6 proc.

2 pav. Pieno produktų eksportas 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais

Figure 2. Exports of dairy products in January–April 2004

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2004.

**Vidutinės pieno produktų eksporto kainos 2003 ir 2004 metų
sausio–balandžio mėnesiais, Lt/t**

Average prices of dairy products exported in January–April 2003 & 2004, in Lt/t

KPN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2003	2004	2004, palyginti su compared to 2003, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	2675	2770	104
0402	Koncentruoti pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	3350	4360	130
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	4337	5500	127
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	4225	6840	162
040291	Kondensuotas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	2472	1780	72
040299	Kondensuotas pienas su cukrumi <i>Milk, condensed with sugar</i>	2829	2510	89
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	2026	1950	96
040310	Jogurtas / Yoghurt	2106	2240	106
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	2377	1800	76
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	5673	6480	114
0406	Sūriai ir varškė / Cheese & curd	9010	8110	90
040610	Varškės sūris ir varškė / Cottage cheese & curd	6837	7150	105
040690	Riebūs sūriai / Fat cheese	9173	8270	90
210500	Valgomieji ledai / Ice cream	5090	5620	110
350110	Kazeinas / Casein	10640	13360	126
170219	Pieno cukrus / Milk sugar	1710	1490	87

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003, 2004.

Galima prognozuoti, kad eksporto apimtys ateityje augs, nors ne tokiais tempais, kaip 2004 metų kovo–balandžio mėnesiais. Pieno produktų kainos pasaulinėse rinkose po truputį didėja, be to, už į trečiąsias šalis eksportuojamą produkciją bus galima gauti eksporto subsidijas. Tai skatins eksportą. Pamažu keisis eksporto

struktūra pagal valstybes, plečiantis prekybai su ES šalimis (dėl barjerų išnykimo) bei Rusija (dėl palankių eksporto subsidijų). Tačiau egzistuojančios sutartys ir ryšiai su pirkėjais stabdo staigius pasikeitimus, be to, pirkėjų paieška ir įėjimas į rinkas, kurios naujomis sąlygomis tampa patrauklesnės, taip pat reikalauja laiko.

Pieno produktų importas Lietuvos rinkai didelės įtakos neturi. Per 2004 metų sausio–balandžio mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2003-ųjų laikotarpiu, importas išaugo 10 proc. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais pieno ir pieno produktų importuota už 14,8 mln. Lt. Didžiausią importo dalį sudarė sūriai ir varškė (29 proc.) bei jogurtas (24 proc.). Šiek tiek keičiasi pieno produktų įvežimo struktūra pagal valstybes: anksčiau daugiausia produktų buvo įvežama iš ES, o per 2004 metų sausio–balandžio mėnesius didžiausią lyginamąjį importo svorį sudarė pieno produktai iš Baltijos šalių – 42 proc. Iš ES šalių buvo įvežta 41 proc., iš Lenkijos – 17 proc. pieno produktų. Anksčiau į Lietuvą daugiau buvo įvežami Lietuvoje negaminami produktai arba kitokių rūšių, nei gaminami Lietuvoje. Importo iš kaimyninių šalių dalies didėjimas rodo, kad stiprėja konkurencija ir kainų srityje (kaimyninių valstybių pieno perdirbimo įmonių gaminamas pieno produktų asortimentas artimesnis lietuviškajam, su lietuviškuoju jis daugiau konkuruoja kaina).

Teisinė aplinka. Nuo 2004 m. liepos 1 d. nustoja galioti laikinosios pieno gamybos kvotos. Jas turėjo 20,5 tūkst. pieno gamintojų, ka-

dangi jie nebuvo įregistravę žemės ūkio ir kaimo valdos Žemės ūkio ir kaimo verslo registre kaip valdos valdytojai arba partneriai. Pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. birželio 29 d. įsakymą Nr. 3D-380 Nacionalinė mokėjimo agentūra iki 2004 m. liepos 5 d. tvirtina gamintojų, turėjusių laikinąsias pieno gamybos kvotas ir iki 2004 m. liepos 1 d. įregistravusių žemės ūkio ir kaimo valdą savo vardu arba įsiregistravusių partneriais kito asmens valdoje, 2004–2005 kvotos metų kvotas bei referencinį riebumą ir informuoja apie tai supirkėjus. Pieno gamintojų, kurie neįsiregistravo Žemės ūkio ir kaimo verslo registre, kvota bus paimta į nacionalinį rezervą.

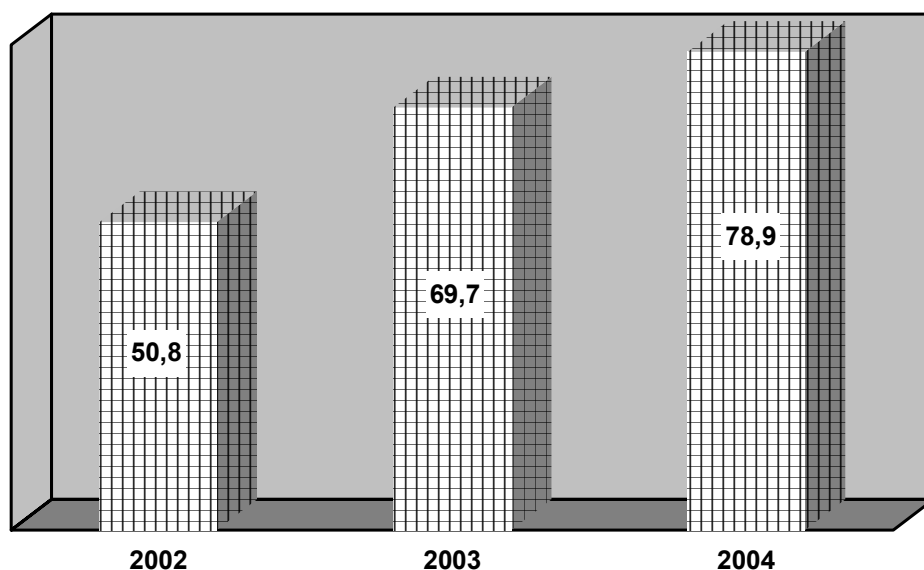
Atsižvelgiant į tai, kad daug pieno gamintojų 2004 metais negavo tiesioginių išmokų dėl netikslumų gyvulių registravimo ir identifikavimo sistemoje bei kitų priežasčių, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. 3D-399 tiesioginių išmokų pieno gamintojams išmokėjimas pratęsiamas iki 2004 m. rugsėjo 30 d., o Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras įpareigojamas pateikti savivaldybėms informaciją apie pieno gamintojus, iki 2003 m. gruodžio 31 d. pardavusius pieną perdirbti, iki 2004 m. liepos 12 d.

MĖSA / MEAT

Pirmieji mėnesiai ES gyvulininkystės verslui Lietuvoje buvo palankūs. Per gegužės mėnesį gyvulių supirkimo kiekiai nemažėjo, augo eksporto apimtys bei supirkimo kainos. Naujų šalių įstojimas į ES sutapo su kiaulių ir galvijų

kainų augimu pačiose ES šalyse, tačiau bendros ateities tendencijos, ypač auginant galvijus, yra palankios.

Jau treči metai, kai gyvulių supirkimo apimtys didėja nemažais tempais (1 pav.).

1 pav. Gyvulių ir paukščių supirkimai 2002–2004 metų sausio–gegužės mėnesiais, tūkst. t
Figure 1. Livestock and poultry purchases in January–May 2002–2004, thou. t

Šaltinis: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. gegužės mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius supirkta ir paskersta gyvulių ir paukščių 55 proc. daugiau negu per tą patį 2002 metų laikotarpį. Per šį laikotarpį daugiausia paskersta kiaulių – 38,4 proc. visų supirktų gyvulių, galvijų – 36,5 proc., paukščių – 22,4 proc.

JAUTIENA

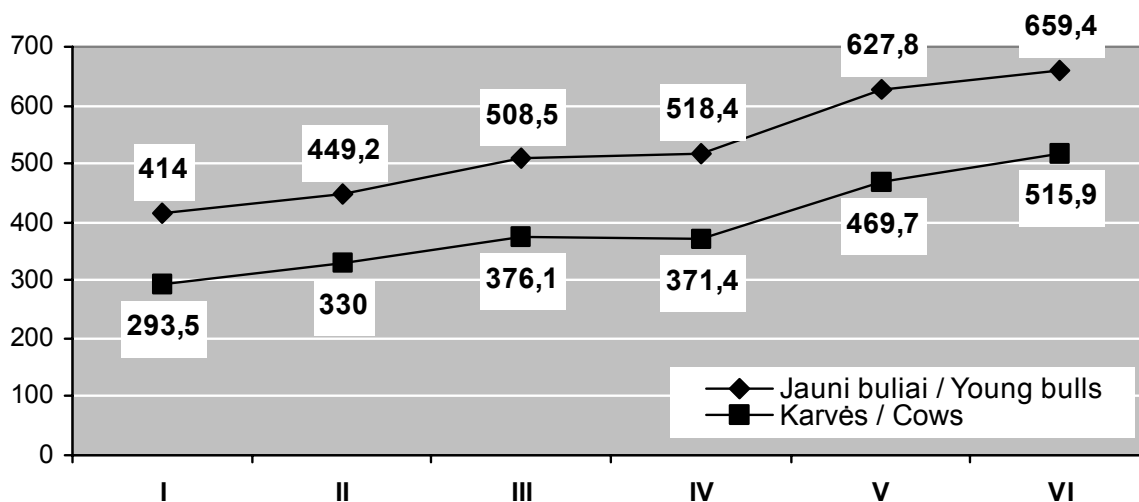
Vidaus rinka. Per šių metų pirmuosius penkis mėnesius galvijų skaičius išaugo 32 tūkst., o palyginti su 2003 metų gegužės mėnesiu – 71 tūkst. Galvijų skaičius daugiausia didėjo Šilalės, Šilutės, Raseinių, Pasvalio ir Kelmės rajonuose. Didėjo mėsinių veislių (18 proc.) ir mišrūnų (19 proc.) galvijų skaičius. Jų daugiausia augina: mėsinių veislių – Kėdainių, Marijampolės, Ukmergės, Pasvalio, mišrūnų – Šilalės, Šilutės, Alytaus bei Kelmės rajono ūkininkai ir bendrovės.

Per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius supirkta ir paskersta 68 tūkst. galvijų ir gauta 14,3 tūkst. t skerdienos. Tai 16 proc. daugiau

negu per tą patį 2003 metų laikotarpį. 1–2 metų buliai sudaro 45 proc. visų superkamų galvijų (gyvuoju svoriu), karvės ir telyčios – atitinkamai 30 ir 17 proc. Tik 2 proc. viso supirkto kiekio pagal svorį sudarė veršeliai. Bendrame supirktų galvijų skaičiuje veršeliai sudarė 13 proc. ir neviršijo praėjusių metų lygio (14 proc.).

2004 metų pradžioje dėl galvijų eksporto ir jo kainų didėjimo nuolat augo ir galvijų supirkimo kainos. Per 25 šių metų savaites jaunų bulių ir karvių kainos išaugo atitinkamai 1,6 ir 1,8 karto (2 pav.), tačiau dar nepasiekė 2002 metų atitinkamo laikotarpio kainų.

Iš kaimyninių šalių didžiausia jaunų bulių supirkimo kaina birželio mėnesį buvo Lenkijoje (201,5 euro/100 kg), Lietuvoje ji buvo 6 proc., Latvijoje ir Estijoje – 28 proc. mažesnė. Mėsinių veislių jaunų buliukų supirkimo kainų lygis birželio mėnesį Vokietijoje, Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje buvo pusantro karto didesnis nei Lietuvoje vietinių veislių buliukų.

2 pav. Jaunų bulių ir karvių skerdenų supirkimo kainų dinamika 2004 metų sausio–birželio mėnesiais (kainos paskutinę mėnesio savaitę), Lt/100 kg

Figure 2. Purchase prices of young bulls and cows carcasses in January–June 2004 (last week of the corresponding month), Lt/100 kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Artimiausiu metu galvijų supirkimo kainos vis dar kils, tačiau ne tokiais tempais kaip per pastaruosius du mėnesius.

Didėjant galvijų supirkimo kainoms, tais pačiais tempais keitėsi ir gamintojo kaina (1 lentelė), tačiau ji neviršijo ankstesnių metų atitinkamo laikotarpio gamintojų kainos.

Mažmeninė jautienos kaina nuo 2004 metų sausio iki gegužės išaugo beveik 30 proc., tačiau dar nepasiekė 2002 metų atitinkamo laikotarpio lygio ir buvo mažiausia tarp Baltijos šalių (2 lentelė).

1 lentelė / Table 1

**Lietuvos gamintojų parduotos jautienos vidutinės kainos
2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, Lt/kg**

Average producer prices of beef in Lithuania in January–April 2004, Lt/kg

Mėsa / Meat	Sausis January	Vasaris February	Kovas March	Balandis April
Jautiena / Beef	4,42	4,43	5,37	5,47

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2 lentelė / Table 2

**I kategorijos jautienos su kaulu mažmeninė kaina, eurai/kg
Beef retail prices, with bone, I category, euro/kg**

Data / Date	Lietuva / Lithuania	Latvija / Latvia	Estija / Estonia
2002-05	2,87	2,84	2,52
2003-05	1,86	2,31	2,56
2004-01	1,78	2,22	2,67
2004-05	2,31	2,44	2,59

Šaltinis: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2002, 2003, 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Eksportas. Galvijų supirkimo kiekių ir kainų augimas susijęs ir su eksporto didėjimu. Per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius iš Lietuvos išvežti 9455 gyvi galvijai, iš jų 3014 karvių. Daugiausia eksportuota į Ispaniją – 2202, Nyderlandus – 2125 ir Vokietiją – 485. Per 2004 metų birželio mėnesį į kitas šalis parduoti dar 1723 galvijai (dvigubai daugiau nei 2003 m. birželį). Padidėjo veršelių eksportas. Per 4 mėnesius į Ispaniją, Nyderlandus ir kitas šalis išvežta 4,7 tūkst. šešių savaičių buliukų.

Beveik 3 kartus išaugo ir jautienos eksportas – daugiausia jos pirko italai.

Prognozės. Vykstant Europos rinkos integracijai, neišvengiamai vienodės jautienos supirkimo kainos. Ryškus šio proceso pavyzdys – staigus jautienos kainų didėjimas Lenkijoje, kuri pagal galvijų skaičių Europoje yra aštunta. Dabartiniu metu Baltijos šalių galvijų supirkimo kainos yra mažiausios ir sudaro 60–70 proc. vidutinio ES šalių lygio. Vertinant jautienos kokybę, atstumus iki potencialių rinkų (apsirūpinimas jautiena mažiausias Graikijoje, Italijoje, Portugalijoje, Švedijoje), vidaus rinkos paklausą ir skerdyklų sugebėjimą eksportuoti, šiais metais galima prognozuoti supirkimo kai-

nų augimą (10–15 proc.). Jaunų veršelių (iki 70–90 kg svorio) supirkimo kaina (dabar Vokietijoje – 17 Lt/kg) turėtų siekti iki 12 Lt/kg.

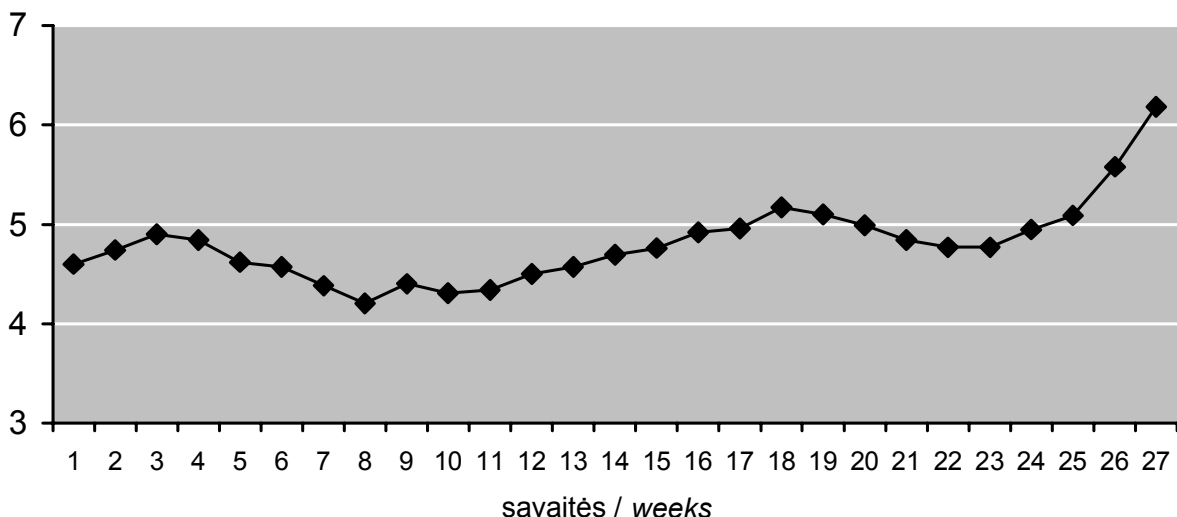
Augant kainoms, mažės jautienos paklausa vietinėje rinkoje, bet augs eksportas.

KIAULIENA

Vidaus rinka. Rinkos sąlygų pasikeitimas, įstojus į ES, nesudarė esminių pasikeitimų kiaulių auginimo ir jų perdirbimo versle. Galvijų supirkimo kainų staigus augimas optimistiškiau nuteikė ir kiaulių augintojus, kurie tikėjosi lenkiškų kiaulių invazijos į Lietuvos rinką ir kainų kritimo.

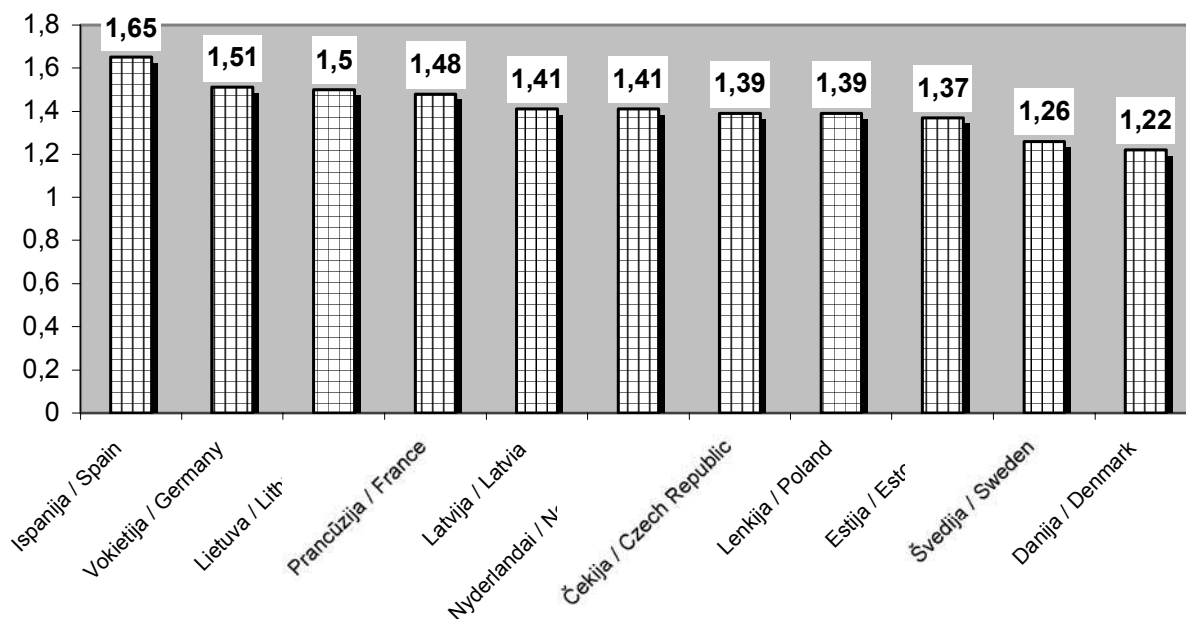
Per 2004 metų sausio–gegužės mėnesius supirkta 304 tūkst. kiaulių. Palyginti su 2003 metų atitinkamu laikotarpiu, supirkimai sumažėjo 5 proc.

Nuo metų pradžios iki birželio mėnesio vidurio didelių kiaulių supirkimo kainų pasikeitimų nebuvo. Skerdenų kainos svyravo nuo 4,40 iki 5,00 Lt/kg. Per paskutines dvi savaites jos pakilo iki 6,18 Lt/kg (3 pav.), bet supirkimai sumažėjo beveik per pusę.

3 pav. Kiaulių skerdenų supirkimo kainų dinamika 2004 metų sausio–birželio mėnesiais, Lt/kg

Figure 3. Purchase prices of pig carcasses in January–June 2004, Lt/kg

4 pav. Kiaulių skerdenų supirkimo kainos kai kuriose ES šalyse 2004 metų birželio mėnesį (25-ta savaitė), eurai/kg

Figure 4. Purchase prices of pig carcasses in selected EU countries in June (25th week) 2004, euro/kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Panašus kiaulių supirkimo kainų šuolis birželio mėnesį buvo ir Vokietijoje (10 proc.), Danijoje (8 proc.), Nyderlanduose (8 proc.), Ispanijoje (9 proc.) ir kitose Europos šalyse. Nuo metų pradžios kainos išaugo: Ispanijoje – 51 proc.,

Lenkijoje – 39 proc., Nyderlanduose – 38 proc., Vokietijoje – 37 proc., Danijoje – 21 proc.

Per 2004 metų sausio–balandžio mėnesius supirkimo kainų svyravimai kiaulienos ir virtų dešrų kainoms didelės įtakos neturėjo. Pirmosios neįžymiai didėjo, kitos – mažėjo (3 lentelė).

3 lentelė / Table 3

Lietuvos gamintojų parduotos kiaulienos ir jos produktų vidutinės kainos 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais, Lt/kg

Average producer prices of pork and pork products in Lithuania in January–April 2004, Lt/kg

Gaminio pavadinimas Products	Sausis January	Vasaris February	Kovas March	Balandis April
Kiauliena / Pork	5,59	5,28	5,20	5,72
Virta „Panerio“ dešra Boiled sausage „Panerio“	9,81	9,91	8,92	8,91
Pieniškios dešrelės Small sausages	8,72	8,77	8,63	8,51

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

I kategorijos kiaulienos su kaulu mažmeninė kaina, eurai/kg
Pork retail price, with bone, I category, euro/kg

Data / Date	Lietuva / Lithuania	Latvija / Latvia	Estija / Estonia
2002-05	2,84	2,95	3,32
2003-05	2,16	2,40	3,19
2004-01	2,43	2,53	3,15
2004-05	2,45	2,57	3,22

Šaltinis: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2002, 2003, 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Kiaulienos kaina keitėsi ir mažmeninėje rinkoje. Jos dinamika ir palyginimas tarp Baltijos šalių pateiktas 4 lentelėje.

Lietuvoje mažmeninė kiaulienos kaina per metus padidėjo 13 proc., tačiau buvo mažesnė už 2002 metų atitinkamo laikotarpio lygį ir tarp Baltijos šalių išliko mažiausia.

Importas. Kiaulių skerdenų tiekimas iš Lenkijos ir Estijos šiais metais sudarė 90 proc. visos kiaulienos importo. Palyginti su praėjusiais metais, kiaulienos importas išaugo beveik 5 kartus.

Prognozės. Hanoverio biržos duomenimis, kiaulių supirkimo kainos artimiausiu metu beveik nesikeis, bus 1,4 euro/kg, o nuo spalio pabaigos jos turėtų mažėti 10–15 proc.

PAUKŠTIENA

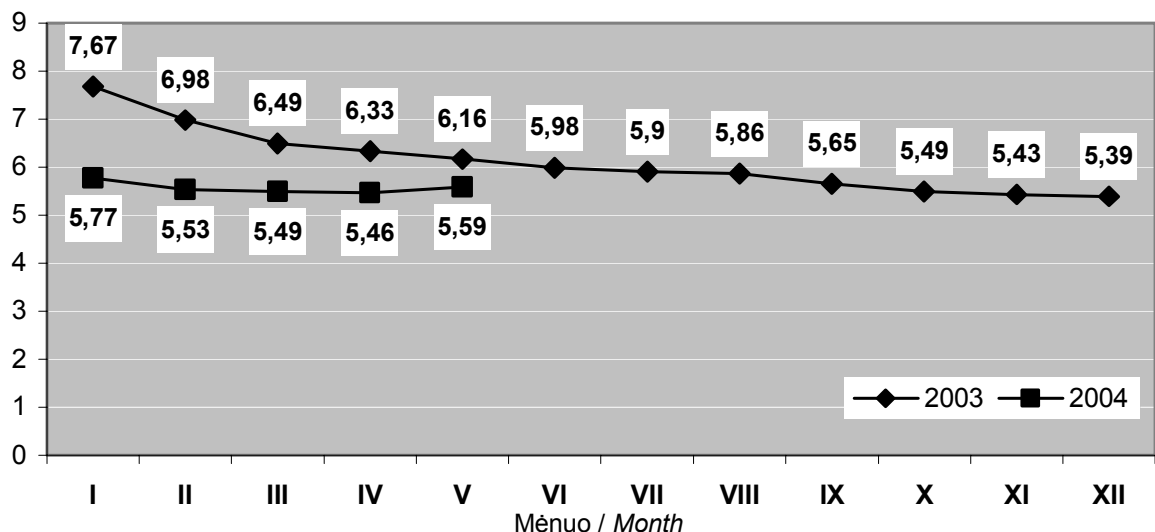
Vidaus rinka. 2004 metų sausio–gegužės mėnesiais supirkta 9,5 mln. paukščių, iš jų viščiukų broilerių – 8,8 mln., pagaminta 14,9 tūkst. t paukštienos.

Paukštienos įmonės kainos 2004 metų I-ąjį ketvirtį palyginti su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu, sumažėjo 14 proc., o palyginti su 2003 metų IV ketvirčiu – 2 proc. Šios kainos 2004 metų gegužės mėnesį palyginti su 2003 metų tuo pačiu mėnesiu, sumažėjo 18 proc., o paly-

ginti su 2004 metų balandžio mėnesiu – 3 proc. Pagrindinė paukštienos įmonės kainos mažėjimo priežastis – pigios paukštienos importas iš kitų ES šalių, kai vietinės paukštienos įmonės, norėdamos išsilaikyti konkurencinėje kovoje, pelningumo sumažinimo sąskaita buvo priverstos mažinti savo produkcijos pardavimo kainas. 2004 metų birželio mėnesį vištienos skerdenų vidutinės įmonių kainos siekė 4256 Lt/t.

2004 metų birželio mėnesį broilerių vidutinės kainos įvairiose ES šalyse buvo skirtingos. Brangiausi broileriai buvo Latvijoje (4558 Lt/t), Lietuvoje bei Estijoje (4143 Lt/t). Tuo tarpu daugumoje Vidurio Europos šalių broilerių kainos buvo beveik dvigubai mažesnės. Pigiausiai broileriai buvo pardavinėjami Lenkijoje (2141–2348 Lt/t), Čekijoje (2382 Lt/t) bei Vokietijoje (2348–2382 Lt/t).

ES šalyse senbuvėse 2004 metų gegužės mėnesį paukštienos vidutinė kaina prilygo 5108 Lt/t ir buvo 22 proc. didesnė nei tą patį mėnesį Lietuvoje (4194 Lt/t). Iš ES šalių aukščiausia paukštienos kaina 2004 metų gegužę buvo Suomijoje (6856 Lt/t), Airijoje (6560 Lt/t), Prancūzijoje (6526 Lt/t) bei Austrijoje (6243 Lt/t), mažiausia – Jungtinėje Karalystėje (4341 Lt/t), Nyderlanduose (4834 Lt/t) ir Belgijoje (4868 Lt/t).

5 pav. Paukštienos mažmeninės kainos Lietuvoje 2003 ir 2004 metais, Lt/kg
 Figure 5. Poultry retail prices in Lithuania in 2003 & 2004, Lt/kg

Paukštienos mažmeninės kainos Lietuvoje 2004 metų I-ąjį pusmetį buvo mažesnės nei atitinkamą 2003 metų pusmetį. Tai lėmė paukštienos įmonės kainų mažėjimas dėl anksčiau nurodytų priežasčių. Paukštienos mažmeninės kainos 2004 metų gegužės mėnesį, palyginti su balandžio mėnesiu, padidėjo 2 proc., nors palyginti su šių metų sausio mėnesiu, buvo 3 proc. mažesnės.

Paukštienos mažmeninė kaina tarp Baltijos valstybių Lietuvoje 2004 metų gegužės mėnesį buvo mažiausia – 5,59 Lt/kg, Latvijoje – 6,73 Lt/kg, o Estijoje – 8,29 Lt/kg. Žemiausias paukštienos mažmeninių kainų lygis Lietuvoje tarp Baltijos valstybių buvo visą 2004 metų I-ąjį pusmetį, aukščiausias – Estijoje.

Užsienio prekyba. 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais paukštienos ir jos subproduktų iš Lietuvos eksportuota 1,2 tūkst. t už 5,9 tūkst. Lt. Vidutinė eksportuotos paukštienos kaina – 4890 Lt/t. Per šį laikotarpį daugiausia paukštienos eksportuota į Latviją (75 proc. viso paukštienos eksporto) ir Estiją.

Per šių metų sausio–balandžio mėnesius į Lietuvą importuota 6 tūkst. t paukštienos už 20,2 mln. Lt. Importuojamos vištienos vidutinė

kaina buvo 3370 Lt/t. Analizuojamu laikotarpiu daugiausia paukštienos importuota kovo mėnesį (2,6 tūkst. t) vidutiniškai po 3435 Lt/t. Daugiausia paukštienos importuota iš ES šalių (88 proc. viso paukštienos importo) bei iš Estijos ir Latvijos.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. gegužės 20 d. įsakymu Nr. 3D-311 patvirtino „Sertifikatų specialiosioms eksporto gražinamosioms gauti už galvijieną išdavimo taisyklės“. Taisyklės parengtos įgyvendinant 1982 m. sausio 7 d. reglamento (EEB) Nr. 32/82, nustatančio eksporto gražinimo už galvijieną suteikimo sąlygas, reikalavimus. Eksporto sertifikatus išduoda šalies narės kompetentingos institucijos, patvirtinus, kad eksportui paruošti mėsos be kaulų gabalai tinka eksportuoti. Operatorius, ketindamas eksportuoti galvijieną, ne vėliau kaip prieš tris darbo dienas iki galvijų skerdimo teikia kompetentingai institucijai patvirtintos formos paraišką. Skerdimo priežiūros metu kompetentingos institucijos tikrina, ar toje skerdykloje dirbantis skerdenų vertintojas kiekvieną skerdeną tinkamai paženkliną spaudu bei identifikavimo etikete.

ŽUVYS IR JŲ PRODUKTAI *FISH AND FISH PRODUCTS*

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, šalyje pradėjo veikti ES bendrosios žuvininkystės politikos nuostatos. Vieni svarbiausių šios politikos tikslų – tenkinti žuvų vartotojų poreikius, suderinti laivų žvejybos pajėgumus su žuvų ištekliais, užtikrinti reikiamas pajamas žvejams ir vidaus vandenų žuvų augintojams.

Straipsnyje apžvelgiami vidaus rinkos poreikiai, Lietuvos žuvų sugavimai Baltijos jūroje ir vidaus vandenyse, žuvų pirminio pardavimo kainos, žuvų ir jų produktų mažmeninės kainos, užsienio prekybos žuvimis srautai ir dinamika.

Vidaus rinka. Lietuvos vidaus rinkos metinis poreikis – 50–55 tūkst. t žuvų ir jų produktų. Vidutiniškai vienas šalies gyventojas pastaraisiais metais suvartoja po 12–14,4 kg žuvų, tačiau didelę jų dalį sudaro importuotos žuvis.

Lietuvos žvejų Baltijos jūroje ir vidaus vandenyse sugautų žuvų, tiekiamų daugiausia vidaus rinkai, kiekiai sudaro apie 12–14 tūkst. t (22–25 proc. poreikio).

Baltijos jūroje sugaunama 8,5–10 tūkst. t, vidaus vandens telkiniuose – 3,4–4 tūkst. t žuvų. Baltijos jūroje žvejojamos menkės, strimelės, bretlingiai (šprotai), lašišos, plekšnės, otai, stintos, šlakiai ir kt. Baltijos jūros priekrantėje, be daugumos jau minėtų žuvų rūšių, žvejojami starkiai, karšiai, žiobriai, plekšnės, kuojos. Pagrindinės verslinės vidaus vandenų žuvis – starkiai, lydekos, unguriai, karšiai, ešeriai, seliavos, kuojos, vėgėlės, stintos, lynai, žiobriai.

Atviroje Baltijos jūroje įvairiais metais sugaunama 94–95 proc., priekrantėje – 5–6 proc. Lietuvos žvejų Baltijos jūroje sugaunamų žuvų.

Kuršių mariose ir tvenkiniuose sugaunama ir vidaus rinkoje realizuojama didžioji dalis (91 proc.) vidaus vandenų žuvų. Vertingų rūšių

žuvų sugavimai Kuršių mariose kasmet sudaro 1100–1300 t. 2003 metais tvenkiniuose išauginta ir parduota 2348 t žuvų. Karpiai yra pagrindinės tvenkiniuose auginamos žuvis, kurių 2003 metais 1245 t buvo parduota vidaus rinkoje.

Nedidelė dalis žuvų sugaunama Kauno vandens talpykloje (2003 m. – 137 t) ir upėse – 157 t). Daugiausia upių žuvų sugaunama Nemuno žemupyje.

Nors didėja perdirbtos, turinčios didesnę vartojamąją vertę, produkcijos dalis, o bendrieji žuvų ir jų produktų vidaus rinkos poreikiai yra tenkinami, tačiau dar reikėtų platesnio šviežių ir atšaldytų vietinių žuvų asortimento.

Pastaraisiais metais mažėja žuvų ištekliai Baltijos jūroje. Pagal tarptautinius susitarimus 2004 metais Lietuvai Baltijos jūroje leista sužvejoti 3338 t menkių, 2568 t strimelių, 17100 t bretlingių, 6992 vnt. (apie 35 t) lašišų. Tarptautinės Baltijos jūros žvejybos komisijos Lietuvai skiriamos vertingų žuvų – menkių žvejybos kvotos per 7 pastaruosius metus sumažėjo daugiau negu 2 kartus.

Baltijos jūroje sugautų žuvų daugiausia iškraunama Klaipėdoje. 2003 metais Klaipėdos uoste, Smiltelės upės žiotyse, užbaigta statyti Baltijos žvejybos laivų priplauka. Įrengtos krantinės ir inžineriniai tinklai, pastatyta ledo gamykla su jo saugykla. Vykdam 2004 m. kovo 31 d. Vyriausybės nutarimą Nr. 355, žemės ūkio ministro 2004 m. birželio 18 d. įsakymu Nr. 3D-362 pavesta įsteigti uždarytą akcinę bendrovę, kuri organizuos žuvininkystės produktų aukcioną. Aukciono steigimas remiamas pagal Europos Bendrijos finansinės paramos Lietuvos žuvininkystei lėšų naudojimo progra-

mą. Pirminio žuvų produktų aukciono įrengimui 2004 metais numatyta skirti apie 3,4 mln. Lt. Pradės veikti smulkių žuvų rūšiavimo įrengimai, žuvims transportuoti bus pradėta naudoti 100 termokonteinerių. Šios priemonės turi pagerinti pateikiamą į rinką žuvų kokybę.

Iki šiol nėra bendros Baltijos jūroje sugaunamų žuvų pirminio pardavimo kainų surinkimo sistemos, todėl straipsnyje remiamasi anketinės apklausos duomenimis.

Atviroje Baltijos jūroje 2002–2003 metais sugautų žuvų pirminio pardavimo (žvejų paroduodamų žuvų) kainos turėjo tendenciją mažėti: 2002 metais – 3337 Lt/t, 2003 metais – 2648 Lt/t. 2003 metais atskirų rūšių žuvų pirminio pardavimo kainos svyravo: menkių – 3070–5481 Lt/t, strimelių – 420–814 Lt/t, bret-

lingių (šprotų) – 260–308 Lt/t, plekšnių – 500–1000 Lt/t. 2004 metų gegužės–birželio mėnesiais menkių kainos svyravo – 3800–4440 Lt/t, plekšnių – 600–1720 Lt/t, strimelių – 500–800 Lt/t.

Priekrantėje sugautų žuvų kainos 2002–2003 metais buvo: menkių – 3073 Lt/t, strimelių – 900–857 Lt/t, bretlingių – 500–300 Lt/t, plekšnių – 1300–1162 Lt/t.

Tarp vartotojų populiarių žuvų ir jų produktų mažmeninės kainos 2003 metais turėjo tendenciją mažėti. 2003 metų gruodžio mėnesį, palyginti su sausio mėnesiu, šaldytų išdorotų menkių kaina buvo mažesnė 16 proc., šaldytų jūrų lydekų filė – 12 proc., šaltai rūkytų skumbrių – beveik 17 proc., sūdytų silkių filė – 24 proc., gyvų karpių – 4 proc. (1 lentelė).

1 lentelė / Table 1

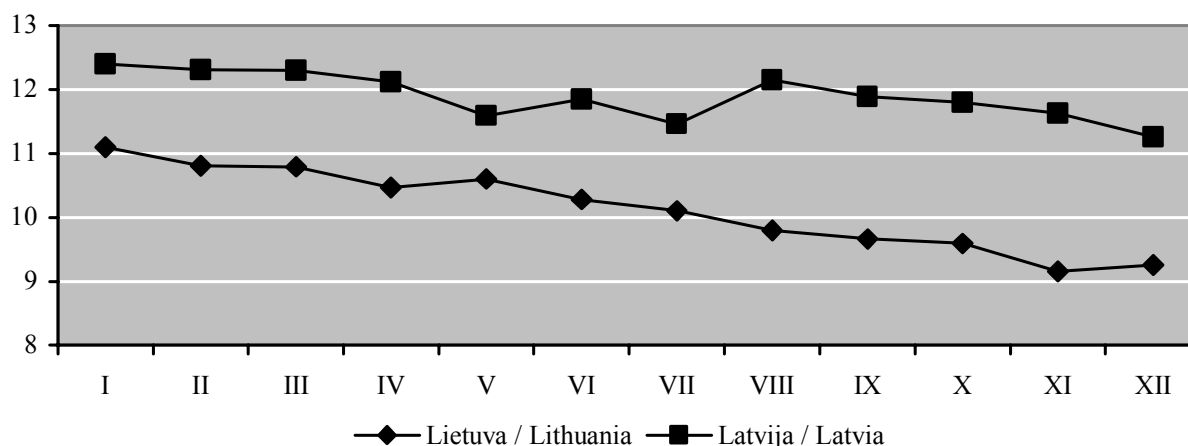
Vidutinės mėnesinės mažmeninės žuvų ir jų produktų kainos Lietuvoje 2003 metais, Lt/kg
Average fish and fish products retail prices in Lithuania in 2003, Lt/kg

Produktai / Products	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Šaldytos išdorotos menkės <i>Cod, chilled, gutless</i>	8,07	7,80	7,57	7,50	7,50	7,31	7,39	7,33	7,30	7,01	6,77	6,79
Šaldyta jūrų lydekų filė <i>Ling, chilled, fillet</i>	10,82	10,55	10,07	10,01	9,91	9,74	9,53	9,43	9,41	9,51	9,52	9,51
Šaltai rūkytos skumbrės <i>Mackerel, smoked</i>	11,10	10,81	10,79	10,47	10,60	10,28	10,10	9,80	9,66	9,59	9,16	9,26
Sūdyta silkių filė <i>Herring, fillet, salted</i>	6,87	6,70	6,47	6,42	6,33	6,27	6,03	6,01	5,98	5,81	5,5	5,24
Gyvi karpiai <i>Live carp</i>	7,14	6,87	6,74	6,67	6,89	7,17	7,24	7,33	7,24	7,08	6,94	6,82

Šaltinis: Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2003. – Nr. 1–4. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2003 metais rūkytų skumbrių mažmeninės kainos Lietuvoje, palyginti su Latvijos kainomis, buvo mažesnės vidutiniškai 14,8 proc. (minimalus skirtumas (8,5 proc.) – gegužės

mėn., maksimalus (21,2 proc.) – lapkričio mėn.). Tačiau Latvijoje bendra rūkytų skumbrių kainų mažėjimo tendencija buvo panaši kaip ir Lietuvoje – 16,5 proc. (1 pav.).

1 pav. Mažmeninės rūkytų skumbrių kainos Lietuvoje ir Latvijoje 2003 metais, Lt/kg
Figure 1. Retail prices of smoked mackerel in Lithuania & Latvia in 2003, Lt/kg

Šaltiniai: Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2003. – Nr. 1–4. – V.: Statistikos departamentas prie LRV; Consumer prices 2003. – № 1–4. Statistics of Latvia.

Lietuvos žuvų perdirbimo įmonės pagamina apie 70 tūkst. t produkcijos per metus. Griežtėjant sanitariniams ir higieniniams reikalavimams ir veikiant rinkos dėsniams, per 5 metus labai sumažėjo žuvų perdirbamosios pramonės įmonių skaičius. 1999 metais jų buvo 117, 2003-ųjų

pabaigoje – 45, o 2004 metų gegužės mėnesį – 37, iš jų 25 suteiktas ES veterinarijos numeris.

Užsienio prekyba. 2003 metais į Lietuvą buvo importuota 75,4 tūkst. t žuvų, kurių vertė – 300,5 mln. t, o eksportuota – 78,4 tūkst. t už 334,3 mln. Lt.

2 lentelė / Table 2

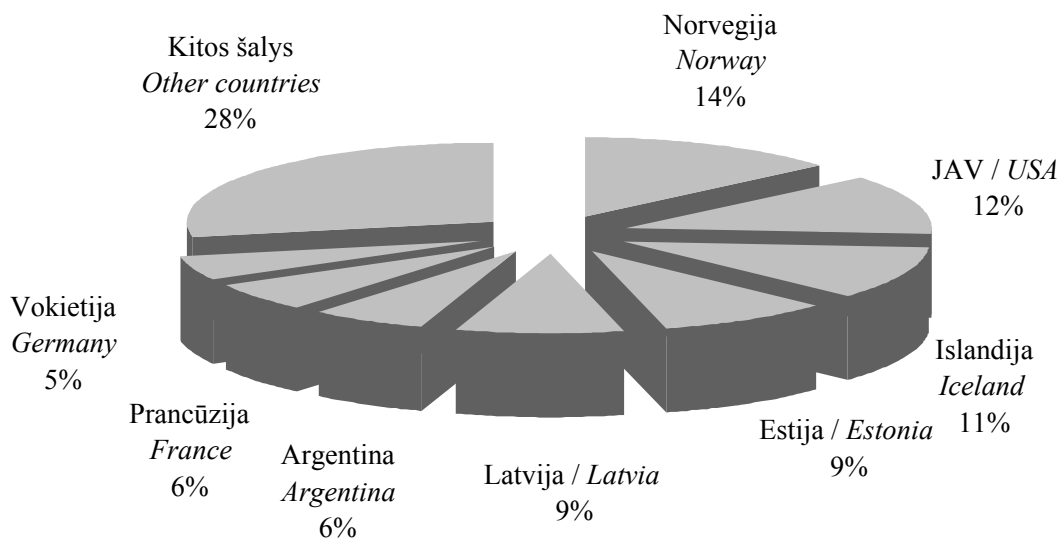
Kai kurių žuvų ir jų produktų eksportas ir importas 2002 ir 2003 metais
Exports and imports of selected fish and fish products in 2002 & 2003

KPN kodas CN code	Produktai / Products	2002				2003			
		Eksportas Exports		Importas Imports		Eksportas Exports		Importas Imports	
		kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg
0302	Šviežios arba šaldytos žuvis <i>Fish, fresh or chilled</i>	216,9	5,66	2307,4	6,85	341,5	5,20	3213,6	6,44
0303	Užšaldytos žuvis / <i>Fish, frozen</i>	12857,7	2,05	17349,4	3,32	25002,5	1,79	19995,5	3,02
0304	Žuvų filė, šviežia, šaldyta arba užšaldyta / <i>Fish fillets, fresh, chilled or frozen</i>	2767,7	12,00	12507,4	5,01	3711,3	10,73	15853,3	4,18
0305	Žuvis, vytintos, sūdytos, rūkytos / <i>Fish, dried, salted, smoked</i>	616,3	8,75	44,3	13,20	767,2	7,84	45,5	19,16
1604	Gaminiai arba konservai iš žuvų; ikrai ir ikrų pakaitalai <i>Prepared or preserved fish; caviar or caviar substitutes</i>	19837,6	5,43	6738,5	4,54	21689,9	6,04	5810,0	4,01

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2002, 2003.

2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, didesniais kiekiais įvežamų šviežių arba šaldytų žuvų, užšaldytų žuvų, žuvų filė, gaminių ir konservų iš žuvų, ikrų ir jų pakaitalų importo kaina sumažėjo 6–17 proc. Mažesnė buvo ir tų pačių rūšių žuvų ir jų produktų eksporto kaina, išskyrus gaminius ir konservus iš žuvų bei ikrus ir jų pakaitalus.

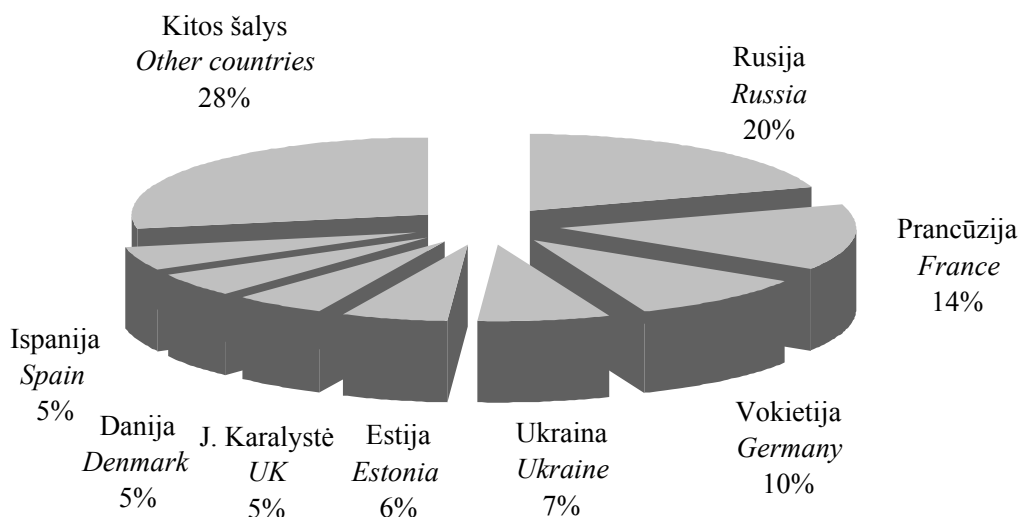
Žuvys daugiausia importuojamos iš Norvegijos, JAV, Islandijos, Estijos, Latvijos. 2003 metais importas iš minėtų šalių sudarė 45,1 tūkst. t, už 164,7 mln. Lt. Žuvų importo struktūra, skaičiuojant vertę, pagal šalis parodyta 2 paveiksle.

2 pav. Žuvų ir jų produktų importo struktūra pagal šalis 2003 metais

Figure 2. Fish and fish products import structure by countries in 2003

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003.

3 pav. Žuvų ir jų produktų eksporto struktūra pagal šalis 2003 metais

Figure 3. Fish and fish products export structure by countries in 2003

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2003.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporte žuvys ir jų produktai sudaro 8,4 proc. Svarbiausias eksportuojamų žuvų asortimentas – tai surimio produktai, vakuume supakuotų šaldytų žuvų filė.

Pagrindinės žuvų eksporto šalys 2003 metais buvo Rusija, Prancūzija, Vokietija, Ukraina (3 pav.), į kurias buvo eksportuota 47,4 tūkst. t žuvų produkcijos už 169,1 mln. Lt, tai sudarė 51 proc. viso žuvų ir jų produktų eksporto. Lie-

tuvai įstojus į ES, prekybos sąlygos su šiomis šalimis pasikeitė – ypač su Ukraina, nes prieš tai galiojusi laisvosios prekybos sutartis su šia šalimi nuo 2004 m. gegužės 1 d. nustojo galioti.

2004 metų sausio–balandžio mėnesiais daugiausia eksportuota gaminių ir konservų iš žuvų bei užšaldytų žuvų, o importuota – užšaldytų žuvų ir žuvų filė (3–4 lentelės). Šio laikotarpio žuvų ir jų produktų užsienio prekybos balansas buvo teigiamas.

3 lentelė / Table 3

Kai kurių žuvų ir jų produktų eksportas 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais
Exports of selected fish and fish products in January–April 2004

KPN kodas CN code	Produktai Products	Sausis January		Vasaris February		Kovas March		Balandis April		Kiekis, iš viso Quantity total t	Vidutinė kaina Average price Lt/kg
		kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg		
0302	Šviežios arba šaldytos žuvys / <i>Fish, fresh or chilled</i>	0,006	19,25	7,1	1,23	–	–	39,8	4,19	46,9	3,75
0303	Užšaldytos žuvys, išskyrus žuvų filė <i>Fish, frozen, excl. fish fillets</i>	287,7	1,71	2065,3	1,56	2615,1	1,31	929,6	1,52	5897,7	1,45
0304	Žuvų filė ir kita žuvų mėsa, šviežia, šaldyta arba užšaldyta <i>Fish fillets & other fish meat, fresh, chilled or frozen</i>	541,0	9,63	617,0	11,04	1233,0	9,35	482,0	11,12	2873,0	10,06
0305	Žuvys, vytintos, sūdytos arba užpiltos sūrimu; rūkytos žuvys <i>Fish, dried, salted or in brine, smoked</i>	66,9	6,63	80,7	6,77	189,9	7,47	95,1	7,12	432,6	7,13
1604	Gaminiai arba konservai iš žuvų; ikrai ir ikrų pakaitalai / <i>Prepared or preserved fish; caviar or caviar substitutes</i>	1689,4	6,28	1562,7	6,03	4971,8	5,43	1772,7	6,24	9996,7	5,81

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2004.

Kai kurių žuvų ir jų produktų importas 2004 metų sausio–balandžio mėnesiais
Imports of selected fish and fish products in January–April 2004

KPN kodas CN code	Produktai Products	Sausis January		Vasaris February		Kovas March		Balandis April		Kiekis, iš viso Quantity total t	Vidutinė kaina Average price Lt/kg
		kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg	kiekis quantity t	kaina price Lt/kg		
0302	Šviežios arba šaldytos žuvys / <i>Fish, fresh or chilled</i>	226,3	6,64	308,8	6,05	974,5	6,24	437,0	5,77	1946,5	6,15
0303	Užšaldytos žuvys, išskyrus žuvų filė <i>Fish, frozen, excl. fish fillets</i>	2051,5	3,54	1626,7	3,36	4685,4	2,84	1770,9	2,90	10134,4	3,08
0304	Žuvų filė ir kita žuvų mėsa, šviežia, šaldyta arba užšaldyta <i>Fish fillets & other fish meat, fresh, chilled or frozen</i>	1376,1	3,47	1547,0	3,29	3096,4	3,31	1426,1	4,32	7445,6	3,53
0305	Žuvys, vytintos, sūdytos arba užpiltos sūrimu; rūkytos žuvys <i>Fish, dried, salted or in brine, smoked</i>	4,5	9,62	1,9	18,82	75,4	5,65	35,4	6,42	117,2	6,25
1604	Gaminiai arba konservai iš žuvų; ikrai ir ikrų pakaitalai <i>Prepared or preserved fish; caviar or caviar substitutes</i>	442,9	3,93	260,4	4,03	835,4	4,93	472,7	4,02	2011,4	4,38

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 2004.

Teisinė aplinka. ES žuvų ir jų produktų rinkos organizavimo sistema buvo kuriama priėmus Tarybos reglamentą 2142/70/EEB, vėliau ji buvo tobulinama.

Įstojusi į ES, Lietuva privalo įgyvendinti ES bendrosios žuvininkystės politikos reikalavimus.

2003 m. gruodžio 23 d. priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl pasirengimo administruoti Europos Sąjungos žemės ūkio ir žuvininkystės prekybos sistemos priemonės“, reglamentuojantis funkcijų pasiskirs-

tymą tarp institucijų, dalyvausiančių administruojant ES *Acquis* užsienio prekybą žemės ūkio ir žuvininkystės produktais. Įstojus į ES, pradėjo galioti ES teisės aktai, reglamentuojantys užsienio prekybą su trečiosiomis šalimis ir ES prekybos apsaugos priemonės.

2004 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Žuvininkystės įstatymo pakeitimo įstatymą (Nr. IX–2193), kuriuo numatomos įgyvendinti pagrindinės ES bendrosios žuvininkystės politikos normos.

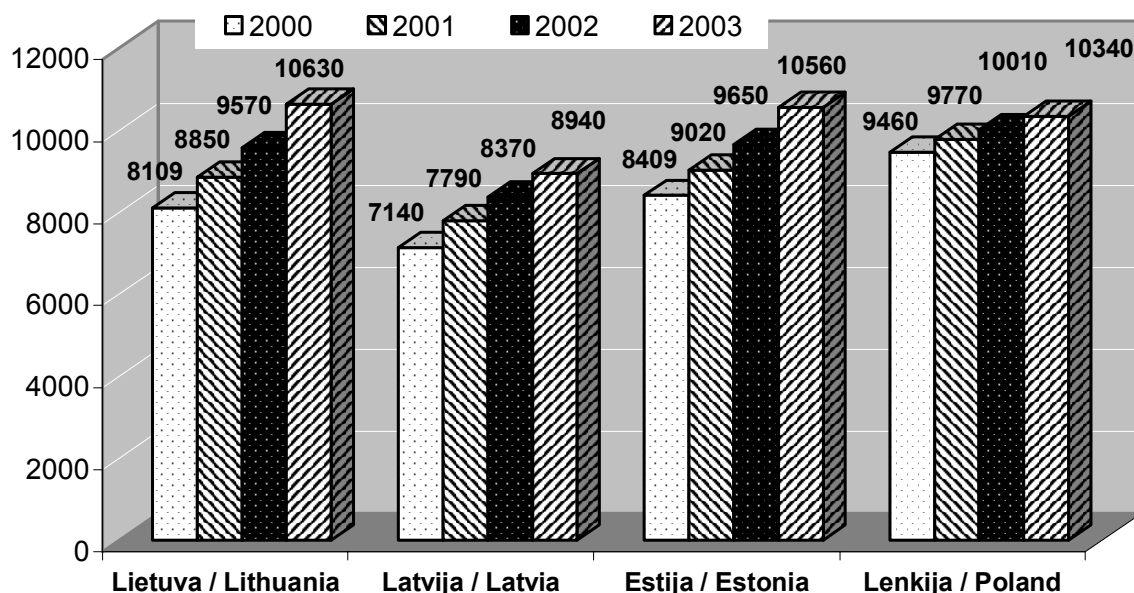
LIETUVOS EKONOMIKOS PLĖTROS APŽVALGA
AN OVERVIEW OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN LITHUANIA

Nijolė Pelanienė

2004 metais, kaip ir 2003-iaisiais, ekonomikos augimo tempai Lietuvoje išliko aukšti. Per pirmąjį ketvirtį bendrasis vidaus produktas (BVP) padidėjo 7,7 proc. ir sudarė 13,2 mlrd. Lt [9]. ES statistikos agentūros „Eurostat“ duomenimis, tai vieni iš didžiausių augimo tempų tarp 25 ES šalių narių. Sparčiau BVP didėjo tik Latvijoje. Vidutiniai BVP augimo tempai 25 ES šalyse siekė 1,7 proc. (15 ES šalių – 1,6 proc.) [2].

Vienam šalies gyventojui per I-ąjį 2004 metų ketvirtį sukurto BVP vertė sudarė 3,8 tūkst. Lt. Palyginti su 2003 metų atitinkamu

laikotarpiu, ji padidėjo 234 Lt. Atotrūkis tarp Lietuvos ir ES šalių vienam gyventojui tenkančio BVP vis dar išlieka santykinai didelis, nors ir pastoviai mažėja. 2000 metais BVP, tenkantis vienam Lietuvos gyventojui, sudarė 39 proc. ES vidurkio, 2001-iaisiais – 42 proc., 2002-iaisiais – 44 proc. [3], o 2003-iaisiais – 46 proc. [8]. 2000–2002 metais pagal minėtą rodiklį Lietuva tarp visų 25 ES šalių buvo priešpaskutinėje vietoje (paskutinėje – Latvija), o 2003-iaisiais lenkė ne tik Latviją, bet ir Lenkiją bei Estiją (1 pav.).

1 pav. Lietuvos ir kaimyninių šalių BVP, tenkančio vienam gyventojui, kitimas 2000–2003 metais, perkamosios galios standartais [3]

Figure 1. GDP per capita in Lithuania and neighbour countries in 2000–2003, by purchasing power standards

Apie spartų Lietuvos ekonomikos augimą byloja ir didėjančios valstybės biudžeto pajamos. Finansų ministerijos duomenimis, per I-ą 2004 metų pusmetį biudžeto įplaukos buvo 2,4 proc. didesnės nei planuotos. Nuo metų pradžios į valstybės biudžetą, neskaitant ES paramos, įplaukė 4,75 mlrd. Lt. Palyginti su 2003 metų atitinkamu laikotarpiu, biudžeto pajamos buvo 362 mln. Lt, arba 8,2 proc. didesnės. Planuojama, kad 2004 metais valstybės biudžeto pajamos sudarys 11,93 mlrd. Lt, iš jų ES paramos lėšos – 1,59 mlrd. Lt [19].

Mažėja einamosios sąskaitos deficitas (ESD). 2004 metų gegužės mėnesį jis siekė 397,2 mln. Lt. Palyginti su balandžio mėnesiu, ESD sumažėjo 588,4 mln. Lt, o palyginti su 2003 metų atitinkamu laikotarpiu, padidėjo 101,1 mln. Lt [10].

2004 metų gegužės mėnesį prekių eksportas buvo 1,5 proc., o importas 20,3 proc. didesnis nei balandį. Importo sumažėjimui įtakos turėjo pasikeitusios prekybos sąlygos, Lietuvai įstojus į ES. Paslaugų balansas buvo teigiamas: paslaugų eksportas padidėjo 5,2 proc., o importas beveik nepakitė.

Tiesioginių užsienio investicijų srautas gegužės mėnesį buvo teigiamas ir sudarė 191,7 mln. Lt [10].

Per I-ą 2004 metų pusmetį mažėjo valstybės skola. Gegužės mėnesio pabaigoje ji sudarė 20,0 proc. BVP (2003 m. pabaigoje – 23,6 proc. [14].

Palankios sąlygos Lietuvos ekonomikos augimui turėtų būti ir perspektyvoje. Euro grupės valstybės 2004 m. birželio 27 d. priėmė sprendimą dėl Lietuvos, Estijos ir Slovėnijos prisijungimo prie Antrojo euro zonos valiutos kurso mechanizmo (VKM II). Dalyvavimas šiame mechanizme užtikrins Lietuvos ekonomikos konvergenciją, didins pasitikėjimą Lietuvoje veikiančia finansine sistema tiek vidaus, tiek pasaulio rinkose, sudarys palankias sąlygas

euro įvedimui. Prisijungimas prie euro zonos leis (planuojamas 2006–2007 m. – tinkamiausias laikas priklausys nuo valstybės ekonominės ir finansinės būklės) pasinaudoti Europos bendrosios valiutos teikiamais privalumais ir sumažinti išlaidas: neliks nacionalinės valiutos ir euro kurso kitimo rizikos, atpigės skolinimasis, neliks pinigų keitimo išlaidų ir mažiau kainuos jų pervedimai atsiskaitant su prekybos partneriais euro zonos šalyse. Tai skatins investicijas, prekybą, sudarys sąlygas stabiliai augti Lietuvos ekonomikai.

Pažymėtina, kad Lietuva – viena iš nedaugelio ES šalių, atitinkančių Europos Bendrijos sutartyje nustatytus Maastrichto kriterijus – Lietuvos biudžeto deficitas 2003 metais sudarė 1,7 proc. BVP (leistina riba – 3 proc. BVP), valstybės skola – 23,6 proc. BVP (leistina – ne didesnė nei 60 proc. BVP), stabili nacionalinė valiuta, infliacija santykinai maža (leistina riba – 1,5 procentinio punkto didesnė nei mažiausią infliaciją turinčių trijų ES narių vidurkis) [5;14].

Siekiančios įsivesti eurą šalys privalo užtikrinti, kad dvejus metus iš eilės nurodyti rodikliai neviršys nustatytų kriterijų. VKM II taisyklės taip pat numato, kad šalių, siekiančių prisijungti prie euro zonos, valiutos kursas euro atžvilgiu negali kisti daugiau kaip 15 proc. į vieną ar kitą pusę nuo kurso suderėto sprendimo dėl prisijungimo prie VKM II priėmimo metu [18].

Pažymėtina, kad Lietuva, prisijungdama prie VKM II, išsaugojo buvusį euro ir lito santykį – 3,4528 ir vienašališkai įsipareigojo išlaikyti jį be jokio svyravimo per visą dalyvavimo VKM II laikotarpį. Tokį įsipareigojimą Lietuva priėmė atsižvelgdama į tai, kad fiksuoto valiutos kurso režimas yra vienas iš svarbesnių veiksmų, padedantis užtikrinti šalyje neinfliacinį ir stabilų makroekonomikos augimą [18].

Fiksuoto lito kurso sistema yra vienas iš veiksnių, sudariusių sąlygas ir ligšioliniam sparčiam šalies makroekonomikos augimui, nors, pasak Lietuvos ekspertų, svarbiausi veiksniai, lėmę aukštus ekonomikos augimo tempus, 2000–2001 metais buvo 30–35 proc. padidėjęs eksportas į ES, o vėliau – padidėjusi paklausa vidaus rinkoje (statybos, transporto paslaugų, mažmeninės prekybos). Pasaulio banko analitikų nuomonė kiek kitokia. Jų manymu, Lietuvos ekonomikos šuolis yra susijęs su Rusijos ūkio pakilimu. Kritus naftos kainoms ir dėl to sulėtėjęs Rusijos ekonomikos augimui, Lietuvai nepavyktų išlaikyti tokių aukštų BVP plėtros tempų. Pasaulio bankas tikisi tokią savo nuomonę pagrįsti išsamiais tyrimais, tačiau oficialioji statistika ir Lietuvos analitikų atlikta ekonominės situacijos analizė rodo Lietuvos ekonomikos priklausomybės nuo Rusijos rinkų mažėjimą. Verslo ryšių su Rusija įtaka Lietuvos BVP tesudaro 2 proc. [15].

Per I-ąjį 2004 metų pusmetį pramonės produkcijos pardavimai, palyginti su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu, padidėjo 15,6 proc. (be rafinuotų naftos produktų – 9,5 proc.) [16]. Ar išliks tos pačios tendencijos ir ateityje, kol kas neaišku. Lietuvai tapus ES nare, gegužės mėnesį pramonės produkcijos, įskaitant rafinuotus naftos produktus, pardavimai sumažėjo, o birželio mėnesį vėl padidėjo, tačiau, be minėtų naftos produktų, pardavimai mažėjo tiek gegužės, tiek birželio mėnesiais (atitinkamai 1,5 proc. ir 0,4 proc.). Gegužės mėnesį daugiausia mažėjo rafinuotų naftos produktų (33,2 proc.), mašinų įrangos (13,5 proc.), maisto produktų ir gėrimų (9,3) pardavimai, o birželio visų minėtų produkcijos rūšių pardavimai padidėjo, atitinkamai 72,8 proc., 3,7 proc. ir 7,4 proc. ir, atvirkščiai, gegužės mėnesį išaugę transporto įrangos (14,2 proc.), tekstilės gaminių (10,7 proc.), popieriaus ir popieriaus gami-

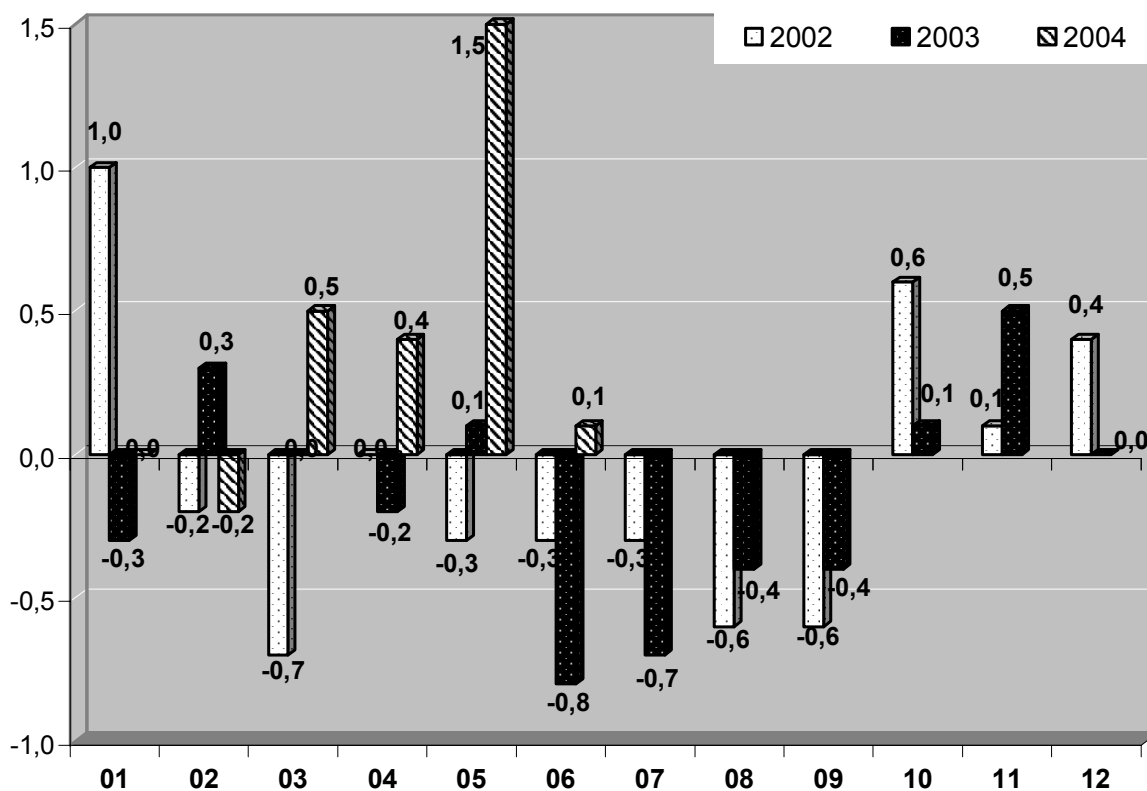
nių (2,1 proc.) pardavimai birželio mėnesį (nors ir neadekvačiai gegužės mėn. padidėjimui) sumažėjo, atitinkamai 29,6 proc., 1,3 proc., 9,7 proc. [16].

Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos per birželio mėnesį sumažėjo 1,6 proc., o nuo metų pradžios išaugo 5,5 proc. Per metus (2004 m. birželio mėn., palyginti su 2003 m. birželio mėn.), kainos padidėjo 8,2 proc. Be rafinuotų naftos produktų, kainų pokyčiai buvo atitinkamai: –0,3 proc., 0,9 proc. ir 2,8 proc. [17].

Vartotojų kainos 2004 metų gegužės mėnesį, palyginti su balandžio mėnesiu, vidutiniškai pakilo 1,5 proc., o birželio mėnesį, palyginti su gegužę, tik 0,1 proc. Metinė infliacija (gegužės ir birželio mėn. lyginant su atitinkamais 2003 m. mėn.) nekito ir siekė 1,1 proc. Gegužės mėn. buvęs vartotojų kainų indeksas – aukščiausias per pastaruosius metus (2 pav.).

Didžiausios įtakos kainų kilimui turėjo eurointegraciniai veiksniai, ypač pasikeitusios prekybos ir konkurencijos sąlygos. Vartotojų kainų kilimą gegužės mėnesį lėmė 2,1 proc. pabrangę maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai, 3,5 proc. – transporto grupės prekės ir paslaugos, 6,1 proc. – prekės ir paslaugos, priskirtos įvairių prekių ir paslaugų grupei [21].

Birželio mėnesį vartotojų kainų indeksas padidėjo tik 0,1 proc. (vartojimo prekių kainų indeksas padidėjo 0,01 proc., paslaugų – 0,5 proc.). Didžiausios įtakos vartotojų kainų indekso pasikeitimui turėjo jau kitos prekių ir paslaugų grupės. Tai 0,9 proc. pabrangusios sveikatos priežiūros ir viešbučių, kavinių ir restoranų grupių prekės ir paslaugos, 0,3 proc. būsto, vandens, elektros dujų ir kito kuro bei transporto grupių prekės ir paslaugos, 0,1 proc. maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai bei 0,7 proc. atpigusios drabužių ir avalynės grupės prekės ir paslaugos [20].

2 pav. Vartotojų kainų pokyčiai 2002–2004 metais, proc. [20]
 Figure 2. Consumer prices in 2002–2004, in per cent

Maisto prekių ir produktų, kaip ir kitų prekių bei paslaugų, vartotojų kainų pokyčiai po Lietuvos integracijos į ES gegužės ir birželio mėnesiais buvo nevienareikšmiai:

- gegužės ir birželio mėnesiais brango: jautiena (atitinkamai 5,4 ir 20,0 proc.), kiauliena (1,3 ir 3,2 proc.), paukštiena (3,8 ir 1,3 proc.), česnakai (7,6 ir 25,2 proc.), obuoliai (8,3 ir 17 proc.), cukrus (5,0 ir 1,3 proc.), šaldytos žuvis (3,6 ir 2,2 proc.), ryžiai (28,7 ir 3,5 proc.);
- gegužės mėnesį kainos didėjo, o birželį nekito arba kito labai nežymiai – duonos (5,5 proc.), miltų (1,3 proc.), virtų dešrų (0,8 proc.), sviesto (6,3 proc.), persikų (9,3 proc.), vynuogių (7,9 proc.);
- gegužės mėnesį brango, o birželį pigo – pasterizuotas pienas (9,1 ir –4,8 proc.), grietinė (2,8 ir –2,3 proc.), varškė (4,6 ir –1,7 proc.), kefyras ir rūgpienis (6,9 ir –3,0 proc.), žiediniai kopūstai (15,7 ir –21,8 proc.), kava (2,3 ir –3,5 proc.);
- gegužės mėnesį kainos nekito arba kito labai nežymiai, o birželį brango – rūkyti mėsos gaminiai (0,9 proc.), seno derliaus bulvės (18,0 proc.), baltagūžiai kopūstai (18,3 proc.), morkos (15,3 proc.), citrinos (13,4 proc.), sūdytos žuvis (3,4 proc.), ledai (6,8 proc.);
- gegužės mėnesį kainos nekito arba kito labai nežymiai, o birželį pigo – saldžiosios paprikos (–24,0 proc.), jogurtas (–4,2 proc.);

- gegužės mėnesį kainos mažėjo, o birželį nekito arba kito labai nežymiai – svogūnų (–0,9 proc.), melionų (–15,5 proc.), kivių (–11,6 proc.), bananų (–0,9 proc.);
- gegužės ir birželio mėnesiais pigo – salotinės daržovės ir petražolės (–19,8 ir –17,7 proc.), agurkai (–4,4 ir –46,7 proc.), pomidorai (–3,4 ir –31,6 proc.), kiaušiniai (–11,3 ir –17,5 proc.), kruopos (–2,5 ir –0,9 proc.) [20; 21].

Tokie santykinai nedideli kainų pokyčiai negalėjo turėti didelės įtakos vartojimui, juolab kad mažėjanti mokesčių našta užtikrino pajamų didėjimą. Finansų ministerijos atlikta mokesčių naštos analizė parodė, kad vien tik pajamų mokesčio lengvatos nuo 2002 metų padidino gyventojų asmeninius biudžetus 500 mln. Lt. Teigiamą poveikį gyventojų pajamoms turėjo ir didėjančios neapmokestinamosios pajamos, mažėjantis minimalią ir didėjantis santykinai didelę algą gaunančių darbuotojų skaičius. 2004 metų I-ąjį pusmetį, palyginti su 2002 metų vidurkiu, iki 500 Lt algą gaunančių darbuotojų skaičius sumažėjo nuo 45,7 iki 40,2 proc., o didesnes algas gaunančiųjų padidėjo: 500–1000 Lt dydžio atlyginimus gaunančiųjų – nuo 27,3 iki 30,2 proc., 1000–3000Lt – nuo 24,4 iki 26,4 proc., per 3000 Lt – nuo 2,6 iki 3,2 proc. [4].

Namų ūkių disponuojamas pajamas didino ir mažėjantis nedarbo lygis. 2004 m. liepos 1 d. duomenimis, nedarbo lygis Lietuvoje siekė 6,6 proc. Palyginti su ankstesniu mėnesiu, nedarbas sumažėjo 0,4 procentinio punkto, o palyginti su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu – 0,8 procentinio punkto [12]. Darbo biržos duomenimis, nuo vasario mėnesio pastoviai mažėjo bedarbių skaičius. Lietuvai tapus ES nare, bedarbių mažėjimo tempai tapo spartesni nei iki integracijos. Per pirmuosius tris mėnesius jų

skaičius sumažėjo 12,1 tūkst., o po integracijos, per du mėnesius, – 15,5 tūkst. Pastebimai sumažėjo bedarbių nuo 16 iki 25 metų amžiaus. Specialistai jaunų bedarbių skaičiaus mažėjimą sieja su jų išvykimu dirbti į užsienį. Pagal Darbo biržos prognozes bedarbių santykis su darbingo amžiaus gyventojais 2004 metais sumažės 0,6–1,1 procentinio punkto ir sudarys 7–7,5 proc. 2004 metais numatoma įsteigti beveik 47 tūkst. naujų darbo vietų, o likviduoti apie 10 tūkst. darbo vietų. Tikimasi, kad pagrindiniai darbo vietų steigėjai bus paslaugų sektoriaus įmonės, ypač smulkios ir vidutinės.

Naujų darbo vietų kūrimą skatins pagal Bendrąjį programavimo dokumentą įgyvendinami projektai. Pagal Europos Komisijos patvirtintą Lietuvos Bendrąjį programavimo dokumentą 2004–2006 metais Lietuvai numatoma skirti apie 895 mln. eurų (3087,75 mln. Lt), iš jų: ekonominės ir socialinės ūkio infrastruktūros plėtros projektams finansuoti numatyta 347,1 mln. eurų, gamybinio sektoriaus plėtros – 222,4 mln. eurų, žmogiškųjų išteklių plėtros – 163,8 mln. eurų, kaimo plėtros ir žuvininkystės – 135 mln. eurų, techninei pagalbai – 26,9 mln. eurų. Jų įsisavinimas laiku turės teigiamą poveikį BVP ir biudžeto pajamų augimui [7].

Pažymėtina kad liepos mėnesio pradžioje Lietuvą pasiekė pirmosios 261,9 mln. Lt lėšos iš struktūrinių fondų (200,1 mln. Lt – iš Europos regioninės plėtros fondo, 60,8 mln. Lt – iš Socialinio fondo) [6; 7].

Daugėja Lietuvos gyventojų, gerai vertinančių šalies ekonomines perspektyvas ir savo namų ūkio finansinę padėtį. Statistikos departamento tyrimų duomenimis, birželio mėnesį 41 proc. respondentų tikėjo, kad per artimiausius metus Lietuvos ekonominė padėtis gerės, 31 proc. – kad nesikeis, o 24 proc. teigė, kad blogės (gegužės mėn. atitinkamai 39, 27 ir 31 proc.) [1].

Literatūra

1. Daugėja tikinčių ekonominės padėties gerėjimu Lietuvoje // Verslo žinios. – 2004-07-05. – Nr. 128. – P. 5.
2. ES BVP sparčiausiai augo Latvijoje ir Lietuvoje. – 2004-07-15. – www.delfi.lt
3. Europos Sąjungos šalių pagrindiniai ekonominiai rodikliai // Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. sausio–gegužės mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004. – P. 158.
4. Finansų ministras A. Butkevičius: „Vyriausybė svarsto galimybes dar labiau sumažinti gyventojų mokesčio našta“. – 2004-07-22. – www.elta.lt
5. Lietuva prisijungė prie Valiutų kurso mechanizmo. – 2004-06-28. – www.lb.lt
6. Lietuva gavo dar beveik 61 mln. litų iš ES struktūrinių fondų. – 2004-07-19. – www.finmin.lt
7. Lietuvą pasiekė pirmieji 58 mln. eurų iš ES struktūrinių fondų. – 2004-07-14. – www.vbfin.lt
8. Lietuvos BVP vienam gyventojui – 46 proc. ES vidurkio. – 2004-06-03. – www.delfi.lt
9. Lietuvos ekonomikos 2004 m. I ketvirčio apžvalga. – 2004 m. birželis. – www.std.lt
10. Lietuvos Respublikos mokėjimų balansas (gegužės mėn.). – 2004-07-13. – www.lb.lt
11. Minimalią mėnesinę algą gaunančių darbuotojų mažėja. – 2004-06-22. – www.std.lt
12. Nedarbas Lietuvoje birželį siekė 6,6 proc. – 2004-07-08. – www.vbfin.lt
13. Nedarbo lygis pirmąjį 2004 m. ketvirtį sumažėjo iki 13 procentų. – 2004-06-25. – www.std.lt
14. Pagrindiniai Lietuvos ekonominiai ir finansiniai rodikliai 1998–2004 m. – 2004-07-13. – www.vbfin.lt
15. Pasaulio banko analitikai mėgins įminti Baltijos šalių spartaus augimo mįslę. – 2004-07-16. – www.vbfin.lt
16. Per pusmetį pramonės produkcijos pardavimai išaugo 15,6 procento. – 2004-07-20. – www.vbfin.lt
17. Rafinuoti naftos produktai birželio mėn. atpigo 6,2 procento. – 2004-07-08. – www.std.lt
18. R. Šarkino kalba „Lietuvos kelias į euro zoną“. – 2004-07-14. – www.lb.lt
19. Valstybės biudžeto pajamų augimas neatsilieka nuo BVP augimo rodiklių. – 2004 m. liepos mėn. – www.finmin.lt
20. 2004 m. birželio mėn. pramonės produkcijos parduota 19,1 procento daugiau. – 2004-07-19. – www.std.lt
21. 2004 m. gegužės mėn. pramonės produkcijos parduota 8,9 procento daugiau. – 2004-06-18. – www.std.lt

Summary

The article presents information about rapid growth of the economy in Lithuania. Lithuania is one of a few EU countries, which fulfil Maastricht criteria. The growth of exports and increasing demand in the domestic market are the main factors influencing the uptrend of Lithuania's economy. Relatively inconsiderable changes in prices during first two months of Lithuania's membership in the EU had no significant impact on consumption. Moreover, different tax preferences and slightly declining unemployment rate caused the increase of income.

KAIMO TURIZMAS LIETUVOJE *RURAL TOURISM IN LITHUANIA*

Daiva Maskoliūnaitė

Kaimo turizmas – viena perspektyviausių alternatyvių veiklų kaime, teikianti gyventojams papildomų pajamų.

Straipsnyje apžvelgiamos Lietuvos kaimo turizmo tendencijos, plėtros kliūtys ir perspektyvos.

Europos turizmo sektoriuje dirba daugiau kaip 8 mln. žmonių. Per ateinančius 10 metų jų turėtų padaugėti ketvirtadaliu. 2003 metais šalies turizmo paslaugų sektoriuje dirbo 60 tūkst. žmonių (apie 4 proc. šalies dirbančių gyventojų). Lietuva turi didelį gamtinį turizmo potencialą, kurį sudaro Pajūrio gamtinis kompleksas, vidaus vandens telkiniai – ežerai (2850 – didesni kaip 0,5 ha) ir upės (760 – ilgesnės kaip 10

km) bei miškai, 5 nacionaliniai ir 30 regioninių parkų, užimančių 7,5 proc. šalies teritorijos, 254 valstybiniai draustiniai ir 101 savivaldybių draustinis, 410 gamtos paveldo objektų. Didžiausias turizmo plėtros galimybes turi Pajūrio gamtinis kompleksas, Rytų Aukštaitijos, Pietų Dzūkijos ir Žemaičių aukštumų ežeringieji miškų regionai, Nemuno slėnio zona. Palanki geografinė padėtis, mažai urbanizuotas kraštovaizdis, nedidelės kaimo turizmo paslaugų kainos – tai kaimo turizmo plėtros stipriosios pusės. Tačiau silpnųjų pusių daugiau, svarbiausioji – neišplėtotą turizmo infrastruktūrą (1 lentelė).

1 lentelė / *Table 1*

Lietuvos kaimo turizmo sektoriaus charakteristika *Advantages and shortcomings of rural tourism in Lithuania*

Privalumai / <i>Advantages</i>	Trūkumai / <i>Shortcomings</i>
<ul style="list-style-type: none">• Palanki geografinė padėtis.• Gausus ir savitas kultūros bei gamtos išteklių potencialas.• Mažai urbanizuotas kraštovaizdis.• Intensyvūs etniniai ryšiai su kaimyninių valstybių ir JAV gyventojais.• Nedidelės turizmo paslaugų kainos.• Tankus automagistralių tinklas.• Sparti kaimo turizmo plėtra.• Veikianti turizmo reguliavimo teisinė sistema.	<ul style="list-style-type: none">• Stiprus klimato sezoniškumo poveikis.• Nesuformuotas Lietuvos, kaip turizmui patrauklios šalies, įvaizdis.• Kempingų ir laisvalaikio pramogų stoka.• Nepritaikyti turizmui kultūros paveldo objektai.• Nesutvarkyta turizmo objektų ženklavimo sistema.• Neišplėtotą keleivinio susisiekimo jūra, vidaus vandenių ir dviračių turizmo trasomis infrastruktūra.• Nepakankama apgyvendinimo paslaugų tinklo plėtra.• Didelės oro transporto paslaugų kainos.• Nepakankama turizmo administravimo darbuotojų ir aptarnaujančiojo personalo kvalifikacija.• Sunkumai atvykti NVS šalių turistams.

Lietuvoje kaimo turizmui palankiausias vasaros sezonas, besitęsiantis tris mėnesius. Žiemos metu nuošalioms kaimo turizmo sodyboms sunkiau pritraukti turistus. Vakarų Europos turistų poreikių nepatenkina vietinių parduotuvių ir kavinių aptarnavimo lygis. Kaimo turizmo verslui trukdo kalbos barjeras, menki specialistų praktiniai įgūdžiai, vadybos žinių, interneto ryšio kaimo vietovėse stoka. Praktinio mokymo sistema neišplėtota, o mokymo įstaigose trūksta imitacinio mokymo priemonių. Nuosavo kapitalo stoka, sezoninė veikla ir silpni gebėjimai dirbti rinkos sąlygomis stabdo investicijas ir į kaimo poilsio namų atnaujinimą bei pramogų plėtojimą.

Nepaisant silpnųjų pusių, turizmas Lietuvos kaimo gyventojams teikia potencialių galimybių gauti pajamų iš šio verslo, realizuoti savo kūrybinius ir intelektualius gebėjimus. Kaimo turizmas ūkininkui gali būti ir papildomas verslas, ir pagrindinis užsiėmimas. Kaimo turizmą galima derinti su ūkininkavimu:

- turistų apgyvendinimui ir jų poilsiui pritaikant sodybą, kurioje gyvena ir patys šeimininkai. Sodybos šeimininkams kaimo turizmas yra daugiau šalutinis ar papildomas užsiėmimas;
- turistų apgyvendinimui ir jų poilsio organizavimui skiriama visa sodyba. Kaimo turizmas tampa pagalbiniu verslu;
- įrengiamos atskiros patalpos poilsiautojams su visu aptarnavimu. Kaimo turizmas tampa pagrindine sodybos šeimininkų veikla.

Lietuvos žemės ūkio universiteto atlikti tyrimai rodo, kad ūkininkai, užsiimančys kaimo turizmo verslu, vidutiniškai per metus savo ūkyje dirba apie 4 val. per dieną, o likusį laiką skiria kaimo turizmui. Investicinės turizmo išlaidos atsiperka per ilgą laikotarpį. 2002 me-

tais atlikus respondentinių ūkių veiklos tyrimus, nustatyta, kad vidutiniškai šalyje pajamos iš kaimo turizmo tesudarė apie 3 proc., tik Vilniaus apskrities ūkiuose – apie 21 proc.

Kaimo turizmo teikiamą naudą galima vertinti šiais aspektais:

- sukuriama naujos darbo vietos su turizmu susijusiame versle;
- išsaugomos įsidarbinimo galimybės paslaugų sektoriuje;
- atsiranda galimybė plėsti prekių ir paslaugų asortimentą;
- į vietovę pritraukiamos investicijos.

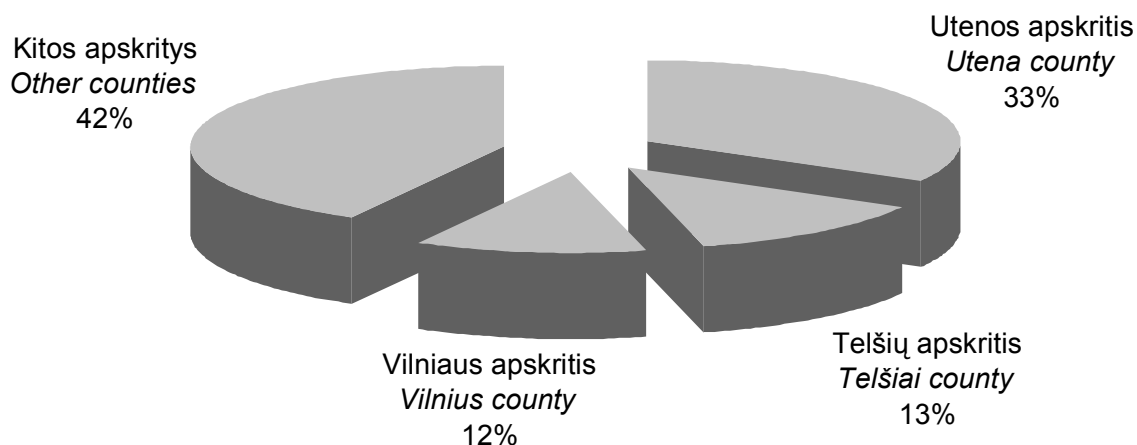
Kaimo verslų klasifikatoriuje kaimo turizmo verslai skirstomi taip: turistų apgyvendinimas sodybose; turistų maršrutų aptarnavimas; ekskursijos; stovyklų organizavimas; muziejinių kystė; valčių, dviračių ir turistinio inventoriaus nuoma. Lietuvoje kaimo turistai dažniausiai apgyvendinami kaimo sodybose, vasarnamiuose arba kempinguose (palapinėse ir poilsio nameliuose). Modernių sodybų, sodybų su etnografiniais elementais, motelių yra nedaug.

Vienas iš pagrindinių kaimo turistų motyvų – pabūti ekologiškoje aplinkoje, gryname ore. Kaimo turizmo paslaugų teikėjai visada pasirėngę užimti turistus ir esant prastoms oro sąlygoms: siūlo pasinaudoti namų biblioteka, organizuoja sportinius žaidimus vaikams ir suaugusiems. Turistams labiausiai patinka pirtys, baseinai, lauko židiniai, pavėsinės, oranžerijos, sporto aikštelės. Kaimo turizmo pramogų struktūroje dominuoja su gamtine aplinka susijusios paslaugos: žvejyba, grybavimas, uogavimas, medžioklė, plaukiojimas vandens dviračiais, jodinėjimas žirgais. Vis dažniau šeimininkai siūlo įvairias papildomas paslaugas: konferencijų, seminarų organizavimą, vaikų priežiūrą.

Lietuvoje kaimo turizmo paslaugų kaina vienam asmeniui parai priklauso nuo teikiamų paslaugų asortimento ir paprastai svyruoja nuo

10 iki 140 Lt. Kaimo turizmo paslaugų įvairovė ir kainą atspindi sodybai suteiktas vieno, dviejų, trijų arba keturių „gandrų“ sodybos ženklas. „Vieno gandro“ ženklas reiškia nakvynę ant šieno, svirne arba kukliai įrengtoje sodyboje, teikiama nedaug paslaugų. „Dviejų gandrų“ – svečių apgyvendinimą sodyboje ar vasarnamyje, su bendrais visiems poilsiautojams sanitariniais mazgais, dušo kabinomis, svečių būstas tvarkomas, galima tartis dėl maitinimo; „trijų gandrų“ – svečių gyvenimą atskirai nuo šeiminių dviviečiuose ir triviečiuose kambariuose, poilsiautojams skirta virtuvė su indais, pirtis. „Keturių gandrų“ sodybų Lietuvoje yra nedaug, jos pasižymi gražia aplinka, vienviečių ir dvienviečių kambarių su visais patogumais, aptarnavimo paslaugų ir pramogų pasiūla, kulinarinio paveldo tradicijomis, seminarų, konferencijų, švenčių organizavimu.

Nuo 1997 metų ėmus aktyviau veikti Kaimo turizmo asociacijai bei turizmo informacijos centrums, sodybų, teikiančių kaimo turizmo paslaugas, skaičius ėmė smarkiai augti. 2001 metais buvo įregistruotos 203 kaimo sodybos, 2003-ųjų pabaigoje – 350, 2004 metų gegužės mėnesį – 365. Kasmet atsiranda apie 80 naujų sodybų, tačiau jos paslaugas daugiausia teikia vasarą. 2002 metais kaimo sodybose poilsiauvo apie 70 tūkst. žmonių, iš jų apie 6 proc. – užsieniečių. Pagrindiniai kaimo turizmo paslaugų vartotojai yra šalies gyventojai, o užsienio svečių negausu. Kaimo turizmo sodybos šalyje išsidėsčiusios netolygiai. 2002 metais kaimo turizmo paslaugas siūlančiųjų daugiausia buvo Utenos (33 proc.), Telšių (13 proc.) ir Vilniaus (12 proc.) apskrityse, mažiausiai – Marijampolės (1 proc.) apskrityje (1 pav.).

1 pav. Kaimo turizmo sodybų pasiskirstymas šalyje 2002 metais, proc.
Figure 1. Rural tourism farmsteads by counties in 2002, in per cent

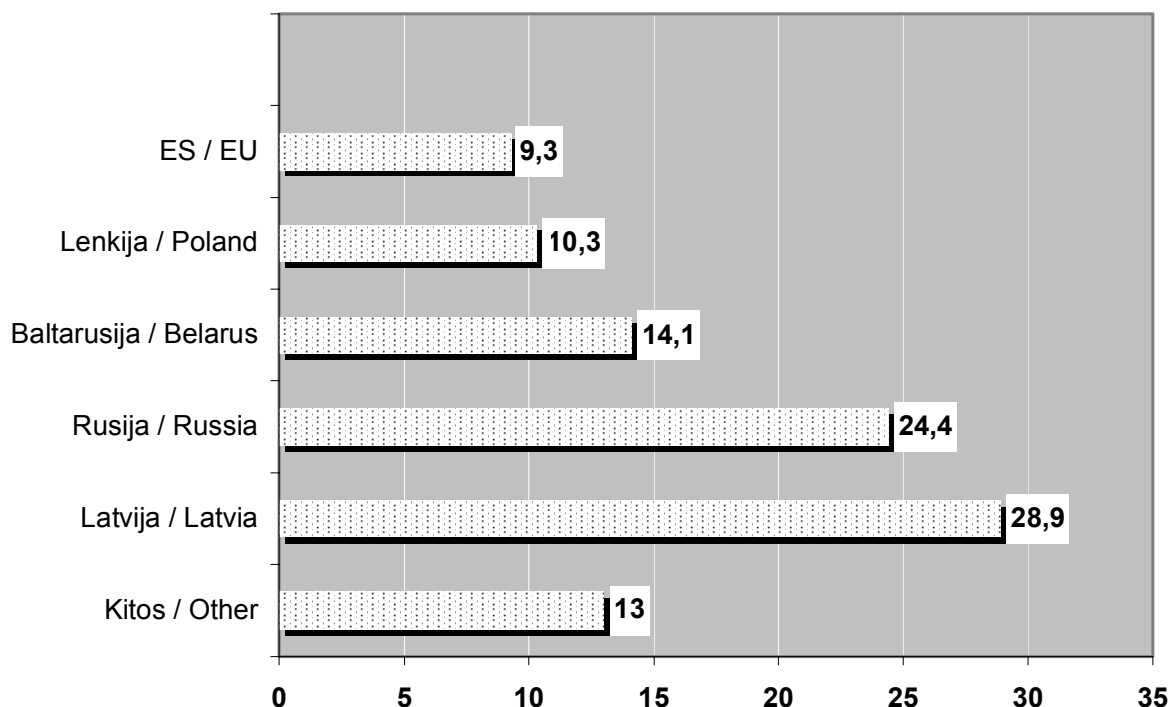
Nacionalinėje turizmo plėtros 2003–2006 metų programoje pažymima, kad kaimo turizmo paslaugų pasigendama Lietuvos pasienio vietovėse, šalies nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose; kaimo turizmo plėtrai dar menkai panaudojami vėjo ir vandens malūnai, kiti nenaudojami kaimų ir miestelių pastatai. Nacionalinėje dvarų renovacijos ir išsaugojimo programoje nurodoma dvarų renovacijos ir pritaikymo turizmo poreikiams reikšmė. 20 proc. iš 790 dvarų priklauso valstybei, 38 proc. – fiziniams asmenims, 42 proc. – nuosavybės forma mišri.

Turizmas Lietuvoje pastaraisiais metais sulaukia vis didesnio dėmesio. 2003 metais į Lietuvą atvyko 3635,2 tūkst. užsieniečių (turistų bei svečių). Daugiausia užsienio svečių sulaukta iš kaimyninių šalių: Latvijos (29 proc.), Rusijos (24 proc.), Baltarusijos (14 proc.), Lenkijos (10 proc.). 2003 metais svečiai iš ES šalių sudarė beveik dešimtadalį apsilankiusiųjų (9,3

proc.). Narystė ES turėtų šį skaičių padidinti (2 pav.).

Tikimasi, kad padidėjus bendram užsienio svečių Lietuvoje skaičiui, jų daugiau atvyks ir į kaimo turizmo sodybas.

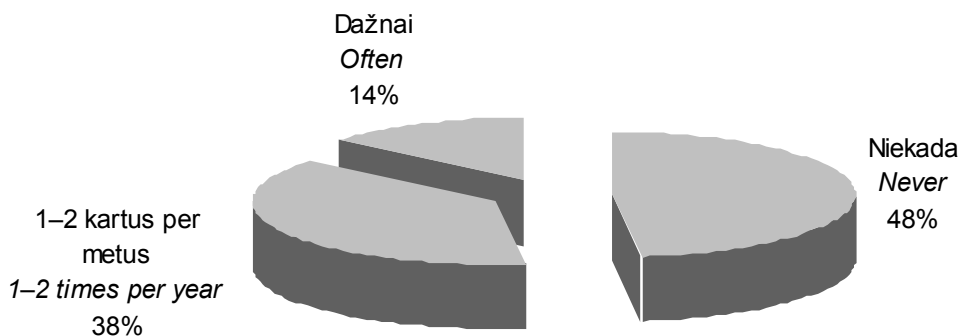
Vietos ir užsienio turistų pritraukimas į kaimo vietas reikalauja skirtingų metodų bei priemonių. Pastangos aktyvinti šalies turistus nukreiptos į miestų gyventojų poreikio poilsiauti kaime formavimą, atsižvelgiant į specialiųjų poreikių (vaikų priežiūros, reabilitacijos, žmonių su negalia ir kt.) tenkinimą. Užsienio turistų traukai reikalingas nuolatinis Lietuvos rekreacinio patrauklumo formavimas, užtikrinant poilsiautojų saugumą ir tinkamą aptarnavimo lygį. Be to, reikia atsižvelgti į skirtingus vartojimo segmentus pagal amžių, šeimines padėtis ir kt. Kiekviena vartotojų grupė turi savitų poreikių, kuriuos svarbu įvertinti ir numatyti galimus jų patenkinimo būdus.

2 pav. Užsienio šalis, kurių piliečiai svečiavosi Lietuvoje 2003 metais, proc.
Figure 2. Foreign countries which citizens visited Lithuania in 2003, in per cent

Didėjantis Lietuvos gyventojų, laisvalaikį leidžiančių kaimo turizmo sodybose, skaičius, kylanti šalies ekonomika leidžia prognozuoti spartesnę kaimo turizmo plėtrą. Optimistines prognozes patvirtina ir Kaimo turizmo asociacijos inicijuota internetinė apklausa 2003 metais,

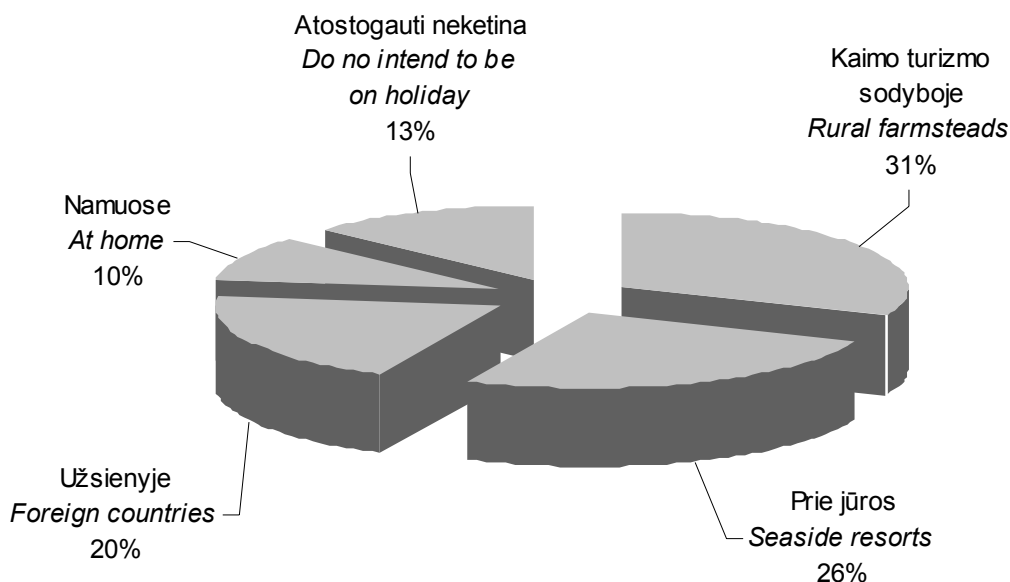
kurioje dalyvavo 608 respondentai. Apklausos rezultatai parodė, kad 38 proc. dalyvavusių apklausoje kaimo turizmo paslaugomis naudojasi 1–2 kartus per metus, 14 proc. – dažnai, 48 proc. – niekada (3 pav.).

3 pav. Lietuvos gyventojų naudojimas kaimo turizmo paslaugomis, proc.
Figure 3. How often Lithuanians use services of rural tourism, in per cent

Į klausimą, kur planuojate praleisti atostogas, didžioji dalis (31 proc.) dalyvavusių apklausoje nurodė ketinimą atostogas praleisti kaimo turizmo sodyboje, kiek mažiau (26 proc.)

– prie jūros, 20 proc. – užsienyje, 10 proc. – namuose, o 13 proc. apklaustųjų atostogauti visai neketina (4 pav.).

4 pav. Lietuvos gyventojų ketinimai praleisti vasaros atostogas, proc.
Figure 4. Places where Lithuanians intend to spent holidays, in per cent

Kaimo turizmo plėtojimas buvo remiamas pagal PHARE, SAPARD programas, jas keičia ES struktūriniai fondai. SAPARD paramai gauti buvo pateiktos 45 paraiškos, patvirtinta – 17 už 6,2 mln. Lt (vienai sutarčiai vidutiniškai tenka 365 tūkst. Lt). Daugiausia sutarčių pasirašyta su Kauno, Utenos (po 5) bei Vilniaus (4) apskričių pareiškėjais. Kauno apskritis sulaukė didžiausios paramos – 2,6 mln. Lt.

Plečiant kaimo turizmo veiklą Lietuvoje, reikia įvertinti esamus trūkumus ir pasinaudoti paramos priemonėmis:

- kaimo turizmo plėtros pagrindas turėtų būti valstybinio ir privataus sektoriaus investicijos į viešąją turizmo infrastruktūrą ir paslaugas;
- svarbu išnaudoti ES struktūrinių fondų teikiamą paramą turizmui. Bendrojo programavimo dokumento priemonė „Viešoji turizmo infrastruktūra ir paslaugos“, koordinuojama Ūkio ministerijos, skatina atvykstantąjį ir vietinį turizmą. Tinkamos viešosios turizmo infrastruktūros sukūrimas suteikia galimybę plėtoti aktyvaus poilsio ir pramogų, etninio, kultūrinio ir gamtinio turizmo sritis, skatina privataus turizmo paslaugų sektoriaus plėtrą, užtikrina darbo vietų kūrimą, sudaro sąlygas alternatyviai veiklai (tradiciniams amatams, arklių veisimui, pramoginei medžioklei ir žvejybai), sumažina turizmo veiklos sezoniskumą;
- privatiems turizmo paslaugų teikėjams struktūrinė parama teikiama pagal Bendrojo programavimo dokumento priemonės „Tiesioginė parama verslui“ ir „Kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra“. Pastaroji, koordinuojama Žemės ūkio ministerijos, apima daugelį veiklos sričių, taip pat ir kaimo turizmo

plėtrą. Projektus paramai gauti gali teikti ūkininkai ir kiti kaimo gyventojai bei kooperatyvai;

- turistai vis labiau domisi vandens išskydomis, tačiau jų organizavimą stabdo nepakankama keleivių aptarnavimo infrastruktūra: pasenę laivai, per mažas priplaukų ir mažųjų uostų skaičius, reguliarių maršrutų stoka, apgyvendinimo ir nuomos paslaugų trūkumas. Pagal Nacionalinę turizmo plėtros 2003–2006 metų programą vidaus vandenų turizmo infrastruktūros plėtra yra vienas svarbiausių Lietuvos turizmo sektoriaus uždavinių;
- Lietuvos kaimo turizmo paslaugų teikėjai, siekdami pritraukti užsienio svečius, turi įveikti sezoniškumą, išmokti užsienio kalbų, įgyti klientų aptarnavimo žinių bei įgūdžių, pasirengti priimti neįgalius turistus;
- kaimo turizmo plėtrą galėtų paskatinti paslaugų kokybės gerinimas, reklama (internete, bukletuose, lankstinukuose, spaudoje), ryšių palaikymas su šalies turizmo informacijos centrais.

Įgyvendinus minėtas ir kitas su turizmu susijusias paramos priemones, kaimo turizmas taps viena perspektyviausių alternatyvios veiklos rūšių kaime.

Literatūra

1. Astromskienė A. Kaimo turizmo verslo plėtojimo galimybės mažo našumo žemių regionuose // Lietuvos kaimo plėtros politika ir mokslo uždaviniai. – V.: Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 1999.
2. Atostogos Lietuvos kaime 2003. – K.: Lietuvos žemės ūkio rūmai, 2003.

3. Lietuvos kaimo turizmo asociacijos apklausos rezultatų duomenys, 2003.
4. Lietuvos statistikos metraštis 2003. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003.
5. Nacionalinė turizmo plėtros 2003–006 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1637. – http://www.lrv.lt/teises_aktai/files/2003/12/1975.doc
6. Kaimo turizmo asociacijos apklausos duomenys. – <http://www.atostogoskaime.lt>
7. Struktūrinių fondų parama turizmui. Ūkio ministerijos informacija. – http://www.Ekm.lt/files/Does/ES_fondai/3.4.doc.
8. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos duomenys, 2004.

Summary

The article deals with tendencies, obstacles and perspectives of rural tourism development in Lithuania. Favourable geographical location, less urbanized landscape, low prices of tourism services are advantages to develop tourism in the countryside. Rural tourism is a potential income source of rural residents and enables them to realize creative and intellectual capabilities.

Lithuanians are the main users of rural tourism services but membership in the EU should increase the number of foreigners in rural farmsteads. After implementation of the discussed support measures, rural tourism should become one of the most perspective alternative activities in the countryside.

MAŽIAU PALANKIŲ ŪKININKAUTI VIETŲVIŲ NUSTATYMAS *DETERMINATION OF LESS-FAVoured AREAS*

Erika Ribašauskienė

Lietuvos gamtinės sąlygos, ekonominė, demografinė ir socialinė situacija įvairiose kaimo vietovėse labai skiriasi. Regioninės ypatybės lemia atskirų veiklos sričių plėtros galimybes. Kai kuriose vietovėse daug nenašų žemių, kalvotas reljefas, vyrauja aplinkosaugos požiūriu jautrios teritorijos. Šiose vietovėse žemės ūkio gamybos efektyvumas daug mažesnis už vidutinį šalyje, ūkinė veikla nepakankamai pritaikyta prie vietos sąlygų ir aplinkosaugos reikalavimų. Čia mažas žemės ūkio subjektų pajamingumas, todėl trūksta lėšų investicijoms, vyrauja mažai modernizuotas ūkis, nemaža dalis žemės ūkio naudmenų nepanaudojama gamybai. Be to, šiose vietovėse sudėtinga demografinė padėtis – mažiausias kaimo gyventojų tankumas, neigiamas kaimo gyventojų natūralus prieaugis, daug pensinio amžiaus gyventojų. Siekiant išsaugoti tokių vietovių gyvybingumą, būtina valstybės parama, kad būtų galima išlaikyti minimalias ūkininkavimo apimtis, būtinas kraštovaizdžiui išsaugoti, kad būtų įgyvendinta pajamų palaikymo sistema, kad būtų išvengta nepalankios gyventojų migracijos.

Tyrimo tikslas – įvertinus ES-15 šalių patirtį, Europos Komisijos rekomendacijas, išskirti mažiau palankias ūkininkauti vietas (MPŪV) ir ūkininkaujantiems minėtose vietovėse pagrįsti kompensacinių išmokų dydžius.

MPŪV atrankos reglamentavimas. ES paramą ūkininkaujantiems MPŪV nusako Tarybos reglamentas dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo paramos kaimo plėtrai (EB) Nr. 1257/1999.

Šio reglamento programos „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės, kurioms

nustatyti aplinkos apribojimai“ pagrindiniai tikslai yra:

- užtikrinti, kad žemės ūkio paskirties žemė būtų nuolat naudojama, siekiant išsaugoti gyvybingą kaimo bendruomenę;
- išsaugoti kaimo vietovę;
- išsaugoti ir skatinti tam tikros vietovės sąlygomis veiksmingiausias ūkininkavimo sistemas, atitinkančias aplinkosaugos reikalavimus;
- užtikrinti, kad būtų laikomasi aplinkosaugos reikalavimų ir būtų išsaugotas ūkininkavimas regionuose, kuriems nustatyti aplinkos apribojimai.

MPŪV ir vietovės, kurioms nustatyti aplinkos apribojimai, tai:

Kalnuotos vietovės. Tokiose vietovėse mažai galimybių dirbti žemę, dideli apdirbimo kaštai, nes dėl klimato augalų augimo sezonas trumpas; didesnėje vietovės dalyje šlaitai statūs – tai apsunkina žemės įdirbimo mechanizmų panaudojimą (arba reikia labai brangių specialiųjų įrenginių).

Kitos mažiau palankios ūkininkauti vietovės. Tokiose vietovėse žemė nederlinga, sunkiai įdirbama ir riboto potencialo, kurio negalima padidinti, išskyrus tuos atvejus, kai ji panaudojama gyvulininkystės produkcijai gaminti; gamybos efektyvumas yra daug mažesnis už vidutinius žemės ūkio ekonominės veiklos rodiklius; mažas arba mažėjantis gyventojų skaičius. Šių vietovių gyventojai dažniausiai priklauso nuo žemės ūkio veiklos, jos nuosmukis gali kelti pavojų vietovės ateičiai ir nuolatiniam gyvenimui joje.

Vietovės, kuriose ūkininkavimą lemia konkrečios gamtinės kliūtys. Čia ūkininkavimas turėtų būti tęsiamas, kad būtų išsaugota ar pagerinta aplinka, išsaugota kaimo vietovė ir išlaikytas turizmo potencialas.

Ūkininkaujantieji minėtose vietovėse remiami kompensacinėmis išmokomis, kurios skiriamos už žemės ūkio paskirčiai naudojamos žemės hektarą (nustatomas minimalus žemės plotas, už kurį gali būti skiriama išmoka). Paramos gavėjas turi įsipareigoti ūkininkauti ne mažiau kaip penkerius metus nuo pirmosios kompensacinės išmokos gavimo ir taikyti pažangų ūkininkavimo būdą. Kompensacinės išmokos turi kompensuoti dėl nepalankių žemės

ūkio produkcijos gamybai sąlygų atsiradusias papildomas išlaidas ir negautas pajamas.

MPŪV ES. Visos ES šalys įgyvendina minėtąją kaimo plėtros programą. Tam tikslui yra išskirtos MPŪV. ES Tarybos reglamente (EB) Nr. 1257/99 konkretūs MPŪV atrankos kriterijai nenustatyti. Jie, kaip ir bendras MPŪV plotas konkrečioje šalyje, yra valstybės narės ir Europos Komisijos derybų objektas. Įvairiose ES valstybėse vadinamosios kitos mažiau palankios ūkininkauti vietovės buvo atrenkamos skirtingai, tačiau visais atvejais buvo nustatyti rodikliai, apibūdinantys tam tikroje vietovėje gamtos ir demografinių veiksnių bei ekonominių rezultatų ribotumą.

1 lentelė / Table 1

Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ES, proc.
Less-favoured areas (LFA) in the EU, in per cent

Valstybės narės <i>Member countries</i>	MPŪV plotas visose žemės ūkio naudmenose <i>LFA in total utilised agricultural land (UAA)</i>		Ūkių dalis MPŪV <i>Share of farms in LFA</i>
	iš viso / <i>total</i>	iš jų pagal 19 straipsnį* <i>of which according to Article 19*</i>	
Belgija / <i>Belgium</i>	20,1	20,1	14,0
Danija / <i>Denmark</i>	–	–	–
Vokietija / <i>Germany</i>	50,1	47,0	55,6
Graikija / <i>Greece</i>	82,4	15,0	58,9
Ispanija / <i>Spain</i>	74,2	43,1	71,4
Prancūzija / <i>France</i>	46,0	26,1	36,7
Airija / <i>Ireland</i>	70,9	70,7	76,1
Italija / <i>Italy</i>	53,6	20,6	53,4
Liuksemburgas / <i>Luxembourg</i>	98,4	96,1	96,3
Nyderlandai / <i>Netherlands</i>	5,5	-	-
Austrija / <i>Austria</i>	69,4	6,5	68,1
Portugalija / <i>Portugal</i>	85,9	51,4	69,7
Suomija / <i>Finland</i>	84,9	21,0	87,7
Švedija / <i>Sweden</i>	51,5	27,8	63,5
Jungtinė Karalystė / <i>UK</i>	44,7	44,6	32,9
ES vidutiniškai / <i>EU average</i>	56,0	34,0	55,8

* ES Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1257/99.

Gamtos veiksniai dažniausiai buvo apibūdinami tokiais rodikliais:

- pievų ir ganyklų dalis žemės ūkio naudmenose. Žalienu dominavimas vertinamas kaip gamtos veiksnys, ribojantis žemės ūkio intensyvumą. Rodiklis buvo taikytas Belgijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje ir Ispanijoje. Taikomas ir atvirkštinis rodiklis – skaičiuojama ariamosios žemės dalis žemės ūkio naudmenose;
- konkrečioje vietovėje gaunamo derliaus nukrypimas nuo nacionalinio vidurkio. Šis rodiklis buvo taikytas Belgijoje, Graikijoje, Prancūzijoje, Italijoje. Pavyzdžiui, Italijoje MPŪV buvo priskirtos vietovės, kuriose kviečių derlingumas 30 ir daugiau proc. mažesnis už nacionalinį vidurkį;
- vidutinis galvijų tankumas 1 ha žemės ūkio naudmenų. Tai buvo papildomas argumentas, atrenkant MPŪV Prancūzijoje ir kai kuriose kitose valstybėse.

Kai kuriais atvejais taikomi specifiniai rodikliai, apibūdinantys vietovės gamtines sąlygas aplinkos apsaugos požiūriu.

Ekonominiai rezultatai apibūdinami šiais rodikliais:

- žemės ūkio darbuotojų darbo užmokesčio nukrypimas nuo šalies vidurkio. Rodiklis buvo taikytas Belgijoje;
- vidutinės ūkio pajamos vienam dirbančiam gyventojui. Rodiklis taikytas Graikijoje, kur atrinktose vietovėse šis rodiklis neviršijo 80 proc. šalies vidurkio;
- ūkių bendrasis pelnas vienam dirbančiam gyventojui. Rodiklis taikytas Ispanijoje, kur atrinktose vietovėse šis

rodiklis neviršijo 80 proc. šalies vidurkio.

Demografinių veiksmių taikymas susijęs ne tik su darbo jėgos, kaip gamybos veiksnio, regioniniais netolygumais, bet ir kaimo bendruomenių išlikimu regionuose. Atrankai dažniausiai buvo parenkami tokie rodikliai:

- gyventojų tankumo konkrečioje vietovėje nukrypimas nuo šalies vidurkio. Šis rodiklis kaip pagrindinis buvo taikytas visose ES valstybėse. Atrinktose vietovėse gyventojų tankumas buvo 50 ir daugiau proc. mažesnis už šalies vidurkį;
- žemės ūkio darbuotojų dalis bendrame dirbančių skaičiuje. Šis rodiklis taip pat buvo taikytas visose šalyse. Laikoma, kad vietovė yra priklausoma nuo žemės ūkio veiklos, jeigu žemės ūkyje užimta 15–18 ir daugiau proc. vietovės dirbančių gyventojų;
- vidutinis metinis vietovės gyventojų populiacijos mažėjimas. Kritiškai vertinamas kasmetinis vidutinis gyventojų sumažėjimas 0,5 ir daugiau proc.

Visose ES valstybėse taikytas ne vienas, bet keletas pagrindinių ir papildomų rodiklių, atskleidžiančių vietovių gamtinių, demografinių, ekonominių veiksmių specifiką. Rodikliai atskirose valstybėse parenkami, atsižvelgiant į jos žemės ūkio problemas, turimą informaciją ir kitas atrankos metu susiklosčiusias sąlygas.

Vietovės, kuriose ūkininkavimą lemia konkrečios gamtinės kliūtys, atrenkamos ne pagal kokius nors konkrečius rodiklius, bet pagal vietovės specifines sąlygas, keliančias grėsmę, kad kaimai nebus išsaugoti. Dažniausiai tai su žemynu bendros infrastruktūros neturinčios salos (Danijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Švedijoje), vietovės, kuriose nuolat kartojasi potvyniai (Italijoje, Austrijoje),

jūrų pakrantės (Nyderlanduose, Vokietijoje), pelkėtoms vietovėms (Ispanijoje, Liuksemburge, Austrijoje), vietovėms, kuriose vyrauja druskingi dirvožemiai ir kt.

Kai kuriose ES valstybėse MPŪV skirstomos į 2–4 lygius. Be to, nustatomas minimalus ir maksimalus žemės ūkio naudmenų plotas, už kurį gali būti mokama išmoka.

MPŪV Latvijoje ir Estijoje. Latvijoje MPŪV plotas nustatytas įvertinus tai, kad žemės ūkio klimatinė sąlygų visuma (dirvožemio kokybė, dirvožemio rūgštumas ir drėgmė, kalvotas reljefas ir trumpas vegetacijos laikotarpis) padidina kaštus ir lemia santykinai mažą javų derlingumą. Be to, Latvijos klimatas toks, kad rudenį, žiemą ir pavasarį būtina laikyti galvijus pastogėse (reikia tvartų, sandėlių, mėšlo saugojimo įrenginių), o tai lemia didelius gyvulių auginimo kaštus. Augalų vegetacinis periodas riboja laiką, skirtą pašarams paruošti. Galvijus laikant tvartuose, pašarams reikia saugyklų, dėl to jie pabrangsta. Dėl nepalankių žemės ūkiui klimato sąlygų iš žemės ūkio gaunamos pajamos mažos ar net patiriami nuostoliai. Dėl to nepakanka savų išteklių investicijoms, o galimybės pasinaudoti bankų paskolomis yra ribotos. Visi šie faktoriai yra rimta priežastis nutraukti prekinį ūkininkavimą ir/arba grįžti į ūkininkavimą savo reikmėms. Dėl to ekonomiškai aktyvūs gyventojai išvyksta į centrinę šalies dalį ar regionų centrus. Remiantis minėtais veiksniais, ir buvo atrenkamos MPŪV. Buvo įvertinti tokie ekonominiai ir socialiniai rodikliai: gyventojų tankumas, darbingo ir pensinio amžiaus gyventojų dalis, nedarbo lygis, miežių derlingumas, dirvožemio kokybė, žemės ūkio naudmenų dalis, miškų dalis, ūkininkų dalis tarp žemės naudotojų.

Latvijoje MPŪV sudaro 76,5 proc. žemės ūkio naudmenų. Jos grupuojamos į 3 kategorijas (žemo, vidutinio ir didelio nepalankumo

ūkininkauti vietovės). Latvijoje prie MPŪV priskiriamos ir „Natura 2000“ teritorijos.

Estijoje MPŪV pagal 19 straipsnį priskiriamos savivaldybės, kurių ariamos žemės kokybė vertinama žemiau negu šalies vidurkis (39,94 našumo balo); kurių žemės ūkio paskirties žemės vidutinė rinkos vertė neviršija 80 proc. šalies vidutinės žemės ūkio paskirties žemės vertės (žemės rinkos kaina buvo pasirinkta todėl, kad ji atspindi galimą pelną iš žemės naudojimo); kuriose gyventojų tankumas neviršija 50 proc. šalies vidurkio (15,61 žmogaus kv. km), gyventojų sumažėja daugiau nei 0,5 proc. per metus, daugiau nei 10 proc. darbingo amžiaus gyventojų dirba žemės ūkyje.

Estijoje minėtus kriterijus atitinka vietovės, kuriose yra 40,3 proc. šalies žemės ūkio naudmenų.

Pagal 20 straipsnį Estijoje prie MPŪV ir vietovių, kurioms nustatyti aplinkosaugos apribojimai, priskiriama: jūros pakrantė, visos salos, Peipsi ežero pakrantė – 9,66 proc. šalies žemės ūkio naudmenų. Iš viso Estijoje MPŪV užima 49,95 proc. žemės ūkio naudmenų.

MPŪV Lietuvoje. Lietuvai tapus ES nare, kaip ir kitose ES šalyse, teisinis pagrindas MPŪV ir vietovių, kurios nustatyti aplinkosaugos apribojimai, išskyrimui ir paramos tokiose vietovėse ūkininkaujantiems teikimui yra Europos Tarybos reglamentai 1257/1999 ir 445/2002.

Kaip jau minėta, pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1257/1999 prie MPŪV priskiriamos:

- kalnuotos vietovės (18 straipsnis). Lietuvoje kalnuotoms vietovėms nustatytus kriterijus atitinkančių vietovių nėra;
- kitos mažiau palankios ūkininkauti vietovės (19 straipsnis):

1) žemė nederlinga, sunkiai įdirbama ir riboto potencialo, kurio negalima padidinti, išskyrus tuos atvejus, jeigu ji panaudojama gyvulininkystės produkcijos gamybai

Lietuvoje žemės kokybė vertinama žemės ūkio naudmenų našumo balu. Svarbiausi rodikliai, kuriuos įvertinant buvo nustatyta žemės kokybė, – dirvožemių genetinės kilmės tipas ir mechaninė sudėtis; žemės melioracinė būklė; klimatinės sąlygos. Lietuvoje vidutinis žemės ūkio naudmenų našumas – 39,1 balo. 20 proc. mažesnio našumo (32 balai) žemės Lietuvoje sudaro apie 19 proc. visų žemės ūkio naudmenų. MPŪV priskirtinos savivaldybės, kuriose iki 32 balų našumo ir kalvotos bei eroduotos žemės užima 23 ir daugiau proc. žemės ūkio naudmenų. Tokių savivaldybių Lietuvoje yra 23.

2) gamybos efektyvumas yra pastebimai mažesnis už vidutinius žemės ūkio ekonominės veiklos rodiklius

Žemės ūkio naudmenų našumas turi esminės įtakos ūkininkavimo gamybiniam ir ekonominiams rezultatams (ypač augalininkystės). Žemės ūkio augalų derlingumo kitimo tendencijos priklauso nuo žemės našumo (pvz., iki 32 balų našumo žemėse pasiekiamas 2,04 t/ha kviečių derlingumas, o didesnio nei 50 balų našumo žemėse – 3,83 t/ha, t. y. beveik 2 kartus daugiau), kai kitos ūkininkavimo sąlygos mažai skiriasi, rodo, kad žemės našumo balas lemia grūdinių augalų gamybos efektyvumą.

Lietuvoje, Statistikos departamento duomenimis, 2002 metais vidutinis grūdinių augalų derlingumas buvo 2,73 t/ha. Pagal Europos Komisijos nuostatas mažas grūdinių augalų derlingumas yra tuomet, kai jis 20 proc. mažesnis negu vidutiniškai respublikoje. Lietuvoje ši riba būtų 2,18 t/ha. Mažas grūdų derlingumas yra 26 savivaldybėse. Iš jų 6 savivaldybėse grūdinių augalų derlingumas 40 proc. mažesnis

negu vidutiniškai respublikoje, 9 savivaldybėse – 30 proc.

Be grūdinių augalų derlingumo rodiklio, žemam gamybos efektyvumui pagrįsti panaudotas bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės, tenkančios dirbančiam žemės ūkyje gyventojui, rodiklis. Vidutiniškai respublikoje dirbančiam žemės ūkyje gyventojui tenka 21489 Lt bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės. Minėtas rodiklis 20 proc. mažesnis negu vidutiniškai respublikoje (17191 Lt) yra 19 savivaldybių.

3) mažas arba mažėjantis gyventojų, dažniausiai priklausančių nuo žemės ūkio veiklos, kurios nuosmukis gali kelti pavojų vietovės perspektyvoms ir gyventojų nuolatiniam gyvenimui jose, skaičius

Pagal Europos Komisijos nuostatas mažas gyventojų skaičiaus tankumas laikomas tuomet, kai jis 50 proc. mažesnis negu vidutiniškai respublikoje. Lietuvoje, Statistikos departamento duomenimis, 2003 metų pradžioje vidutiniškai šalies kaimo gyventojų tankumas (be miestų savivaldybių) buvo 30,7 žmogaus kv. km. Mažesnis negu 50 proc. šalies vidurkio kaimo gyventojų tankumas (15,4 žmogaus kv. km) buvo 23 savivaldybėse.

Kritiškai mažėjantis gyventojų skaičius fiksuojamas tuomet, kai gyventojų sumažėja vidutiniškai per metus 0,5 proc. ir daugiau. Lietuvoje toks gyventojų skaičiaus regresas 2000–2003 metais stebimas 36 savivaldybėse.

Lietuvoje daugumos kaimo gyventojų pajamos susijusios su žemės ūkio veikla. Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenys rodo, kad visose Lietuvos savivaldybėse (išskyrus Druskininkų) užimtų žemės ūkyje gyventojų dalis viršija 15 proc.

Visus MPŪV išskyrimo rodiklius atitiko 15 savivaldybių: Anykščių r., Elektrėnų, Ignalinos r., Lazdijų r., Molėtų r., Rietavo, Rokiškio r., Širvintų r., Švenčionių r., Telšių r., Trakų r.,

Ukmergės r., Utenos r., Varėnos r., Zarasų r. Papildomai prie MPŪV priskirtos ir tos savivaldybės, kurios neatitiko gyventojų tankumo ir gyventojų skaičiaus pokyčio rodiklio ribos, bet savo gamtine specifika yra svarbios kraštovaizdžio, bioįvairovės, gyvūnijos apsaugos požiūriu. Tai Plungės r., Šalčininkų r., Šilutės r., Pagėgių savivaldybės.

Iš viso Lietuvoje mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 19 straipsnį priskiriama 19 savivaldybių, kurių žemės ūkio naudmenų plotas – 1094872 ha.

Lietuvoje ryškūs dirvožemio kokybės ir ūkininkavimo sąlygų kontrastai. Žemės tinkamumo ūkininkauti analizė rodo, kad atskirose savivaldybėse, kurios nebuvo priskirtos prie MPŪV, yra seniūnijų, kuriose mažo našumo (iki 32 balų) ir kalvotosios bei eroduotos žemės ūkio naudmenos užima 23 ir daugiau proc. visų žemės ūkio naudmenų. Todėl savivaldybėse, kurios nebuvo priskirtos prie MPŪV, MPŪV išskyrimo rodikliai buvo analizuojami seniūnijų lygmeniu. Taigi, be savivaldybių, MPŪV pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 19

straipsnį dar priskiriama ir 51 seniūnija, kuriose žemės ūkio naudmenų plotas – 345190 ha.

Prie MPŪV priskiriamos ir vietovės, kuriose ūkininkavimą veikia konkrečios gamtinės kliūtys (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1257/1999 20 straipsnis). Lietuvoje šiai MPŪV grupei priskirtas Šiaurės Lietuvos karstinis regionas (8 seniūnijos, kurių žemės ūkio naudmenų plotas – 26921 ha). Tai tokios vietovės, kuriose nepalankias ūkininkavimui kliūtis sukelia karsto reiškiniai, lemiantys ūkinės veiklos ribojimus. Žemdirbystės karsto zonoje tvarka patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu.

Atliktos analizės ir skaičiavimų rezultatai rodo, kad Lietuvoje iš viso MPŪV priskirtina 1,47 mln. ha žemės ūkio naudmenų, 43,5 proc. bendro šalies žemės ūkio naudmenų ploto (2 lentelė, 1 pav.). Tai visas Rytų Lietuvos, dalis Pietryčių ir Vakarų Lietuvos regiono. MPŪV sąrašas patvirtintas žemės ūkio ministro įsakymais Nr. 3D-72 (2004 m. vasario 27 d.) ir Nr. 3D-287 (2004 m. gegužės 3 d.) „Dėl Mažiau palankių ūkininkauti vietovių“.

2 lentelė / Table 2

Mažiau palankios ūkininkauti vietovės Lietuvoje pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1257/1999
LFA in Lithuania according to Council regulation (EC) № 1257/1999

MPŪV grupės LFA groups	Žemės ūkio naudmenų plotas, tūkst. ha UAA, thou. ha	Dalis nuo šalies žemės ūkio naudmenų ploto, proc. Percentage in total UAA	Dalis nuo MPŪV žemės ūkio naudmenų ploto, proc. Percentage in UAA of LFA
Pagal 19 straipsnį <i>According to Article 19</i>	1440,1	42,7	98,2
Pagal 20 straipsnį <i>According to Article 20</i>	26,9	0,8	1,8
Iš viso MPŪV Total LFA	1467,0	43,5	100

1 pav. Mažiau palankios ūkininkauti vietovės Lietuvoje
Figure 1. LFA in Lithuania

Įvertinus atskirų MPŪV išskyrimo rodiklių nuokrypių nuo respublikos vidurkio visumą, MPŪV suskirstytos į dvi grupes. Prie labai nepalankių ūkininkauti vietovių buvo priskirtos tos savivaldybės, kuriose MPŪV išskyrimo rodikliai siekia vidutiniškai 50 proc. šalies vidurkio (Švenčionių r., Molėtų r., Zarasų r., Ignalinos r., Trakų r., Varėnos r. savivaldybės). Likusios savivaldybės, taip pat MPŪV priskirtos seniūnijos – tai mažiau nepalankios ūkininkauti vietovės. Ūkininkaujantiems skirtingo palankumo ūkininkauti vietovėse bus mokamos skirtingo dydžio kompensacinės išmokos (3 lentelė). Kompensacinės išmokos nustatytos, atsižvelgiant į vietovės būklę ir jos plėtros tikslus; nuolatinių gamtos kliūčių poveikio dydį ūkininkavimui; aplinkosaugos problemas, kurias būtina spręsti; vietovės ūkinės veiklos spe-

cializaciją ir ūkių struktūrą. Kompensacinė išmoka nustatyta kaip skirtumas tarp ūkių ekonominių rezultatų vidutiniškai respublikoje ir MPŪV.

Nors šalyje kol kas mažai specializuotų ūkių, tačiau ryškėja regioninė ūkių specifika, susijusi su gamtinėmis ir ekonominėmis žemės ūkio plėtros sąlygomis. Žemės ūkio respondentinių įmonių 2002 metų duomenys rodo, kad ūkininkaujančių palankiose ūkininkauti vietovėse 95 proc. bendrosios produkcijos vertės sudaro augalininkystės produkcija. Ūkininkaujančių mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse bendrosios produkcijos struktūroje augalininkystės ir gyvulininkystės produkcija sudaro panašią dalį, atitinkamai 56 ir 42 proc.

Ūkių, ūkininkaujančių skirtingo našumo žemėse, ekonominiai rezultatai ir kompensacinės išmokos, Lt/ha
Economic indicators and compensatory allowance in different productivity areas, Lt/ha

Vietovės pagal tinkamumą ūkininkauti <i>Areas according to land productivity</i>	Bendroji produkcija <i>Total output</i>	iš jos: / of which:			Išlaidos <i>Costs</i>	iš jų: / of which:		Bendrasis pelnas <i>Gross profit</i>	Kompensacinės išmokos <i>Compensatory allowance</i>
		augalininkystės <i>crop output</i>	gyvulininkystės <i>livestock output</i>	kita <i>other output</i>		kintamosios* <i>variable costs</i>	pastoviosios** <i>fixed costs</i>		
Labai nepalankios <i>Highly disadvantaged areas</i>	1344	757	560	27	1094	643	451	250	260
Mažiau nepalankios <i>Less disadvantaged areas</i>	1502	841	647	14	1187	716	471	315	195
Palankios vietovės <i>Non-LFA areas</i>	1719	1627	78	14	1208	703	505	510	–

* Augalininkystės kintamosios išlaidos – išlaidos sėkloms ir sodinukams, mineralinėms ir kitoms trąšoms, augalų apsaugos produktams, pasėlių draudimui, sezoninėms paslaugoms, sezoninio darbo užmokesčiui
variable costs of crops cover costs for seeds and seedlings, mineral and other fertilizers, crop protection products, crop insurance, seasonal services, seasonal wages; gyvulininkystės kintamosios išlaidos – išlaidos pašarams, sėklinimui ir veterinarinėms paslaugoms, gyvulių draudimui, sezoninėms paslaugoms, sezoninio darbo užmokesčiui / *variable costs of livestock cover costs for feedingstuffs, insemination and veterinary services, livestock insurance, seasonal wages.*

** Pastoviosios išlaidos – išlaidos degalams, elektros energijai, pastatų ir technikos priežiūrai, remontui, nuomai ir draudimui, žemės mokesčiui ir nuomai, samdomo darbo užmokesčiui, nusidėvėjimui, palūkanoms
Fixed costs cover costs for fuel, electricity, maintenance, repairs, rent and insurance of buildings and machinery, land tax and rent, wages, depreciation, interest.

Siekiant efektyviai panaudoti kompensacijoms skiriamas lėšas, formuoti regioninę specializaciją, MPŪV rekomenduojama plėtoti tas žemės ūkio šakas, kurių gamybos sąnaudų skirtumai, palyginti su vidutiniu respublikos lygiu, yra mažiausi. MPŪV gamtinių sąlygų ypatumai (vyrauja aplinkosauginiu požiūriu jautrios žemės – smėlio dirvožemiai, erozijos paveiktos žemės, dėl kalvoto reljefo žemės ūkio darbams sudėtinga panaudoti techniką,) lemia, kad ekonominiu ir aplinkosauginiu požiūriu racionaliausias nenašių žemių panaudojimo būdas –

mėsinė ir pieninė galvijininkystė, avininkystė, rugių, grikių, bulvių, daržovių (ypač netradicinių), uogų auginimas.

Igyvendinant ES bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) reformos nuostatas, atlikus paramos ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse efektyvumo vertinimą, reikėtų platesnės diskusijos dėl žemės ūkio ir kaimo regioninės plėtros perspektyvoje po BŽŪP reformos, siekiant paramos lankstumo Lietuvos kaimo problemų sprendimui.

Literatūra

1. Tarybos reglamentas dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo paramos kaimo plėtrai (EB) Nr. 1257/1999.
2. Airijos kaimo plėtros planas 2000–2006 m.
3. Apskričių kaimo gyvenamosios vietovės ir jų gyventojai. Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas 2001. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003.
4. Čaplikas J. Ūkinės veiklos pertvarkos teisinių ir organizacinių priemonių parengimas. Mokslinių tyrimų darbo ataskaita. – K.: Akademija, 1999.
5. Čaplikas J. Ūkininkavimo palaikymo mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse socialinių, ekonominių ir finansinių priemonių pagrindimas. Mokslinių tyrimų darbo ataskaita. – K.: Akademija, 2001.
6. Lietuvos apskritys. Ekonominė ir socialinė raida 1997, 1998, 1999, 2000, 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.
7. Lietuvos Respublikos žemės fondas 2003 m. sausio 1 d. – V.: Žemės ūkio ministerija, Nacionalinė žemės tarnyba, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonė, 2003.
8. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos įgyvendinimo programos. – V.: Žemės ūkio ministerija, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2002.
9. Lietuvos žemės ūkis. Regioninė plėtra. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2000.
10. Mažiau palankių ūkininkauti vietovių plotai žemės ūkio paskirties žemėje. – V.: Žemės ūkio ministerija, Valstybinis žemėtvarkos institutas, 2001.
11. Svarbesniųjų pasėlių išsidėstymas Lietuvoje ir jų koncentracijos arealai. – Lietuvos žemdirbystės institutas, 2001.
12. Tatulos programa (Požeminio vandens apsaugos nuo užteršimo ir ekologiškai švarios žemdirbystės vystymo intensyvaus karsto zonoje tikslinė programa). – V.: Žemės ūkio ministerija, VŠĮ „Tatulos programa“, 2000.
13. Uždaviniene V. Įvertinti gamybos išlaidų priklausomybę nuo taikomų žemės ūkyje produkcijos gamybos technologijų bei nustatyti įvairių tipų ūkių pajamingumo skirtumus regionuose. Mokslinio tyrimo darbo ataskaita. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2002.
14. Žemės ūkio kultūrų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003.
15. Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2002. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.
16. Agricultural and Rural Development Policies in the Baltic Countries. – OECD, 2003.
17. England Rural Development Programme 2000–2006. – www.maff.gov.uk/erdp/docs/national.htm
18. Grüner Bericht 2002. Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft. Wien, 2003.

Summary

The article deals with the EU experience in determination of less-favoured areas and areas with environmental restrictions (LFA). On the grounds of EU experience, EC recommendations and taking into account agricultural and rural problems, criteria for LFA determination in Lithuania were identified: share of low productive land in total utilised agricultural area, yields of cereals, gross agricultural output per capita employed in agriculture, rural population density, average rate of population regression per year, share of active population engaged in agriculture. The total less-favoured utilised agricultural area covers 1.47 mill. ha or 43,5 per cent of the total utilised agricultural area in Lithuania. There are two LFA groups with compensatory allowance set at 57 or 76 EUR/ha, respectively.

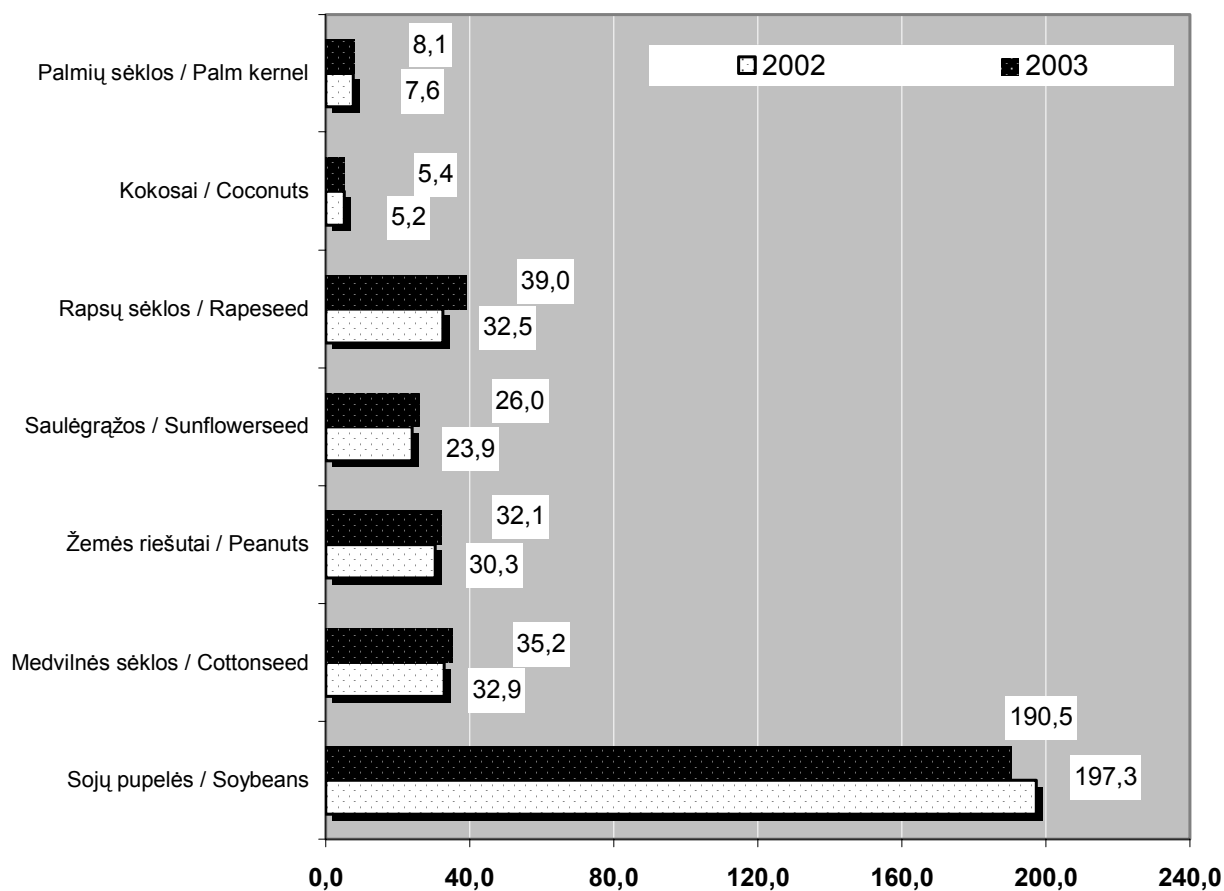
ALIEJINIŲ AUGALŲ PASAULINĖS IR LIETUVOS RINKOS TENDENCIJOS TENDENCIES OF OILSEED MARKET IN THE WORLD AND LITHUANIA

Asta Vaitkevičienė

Aliejiniai augalai užima gana svarbią vietą prekinės žemės ūkio produkcijos struktūroje. Vis mažėjantis gyvulinės kilmės riebalų vartojimas pasaulyje didina augalinės kilmės aliejaus paklausą. Aliejinių augalų rinkos plėtrą lemia ne tik pokyčiai mityboje, taip pat jų pradėta daugiau naudoti parfumerijos ir chemijos pramonėje, biokuro ir kitos netradicinės produkci-

jos gamyboje. Todėl 2001–2003 metais aliejinių augalų pasėlių plotai nežymiai didėjo.

Pagrindiniai aliejinių augalų sėklų ir jų perdirbimo produktų eksportuotojai yra Kinija, Indija, JAV, Brazilija, Argentina, Kanada ir ES. Šiose šalyse sukonzentruota 70 proc. gamybos. Daugiau kaip 80 proc. pasaulinės prekybos aliejiniais augalais tenka ES.

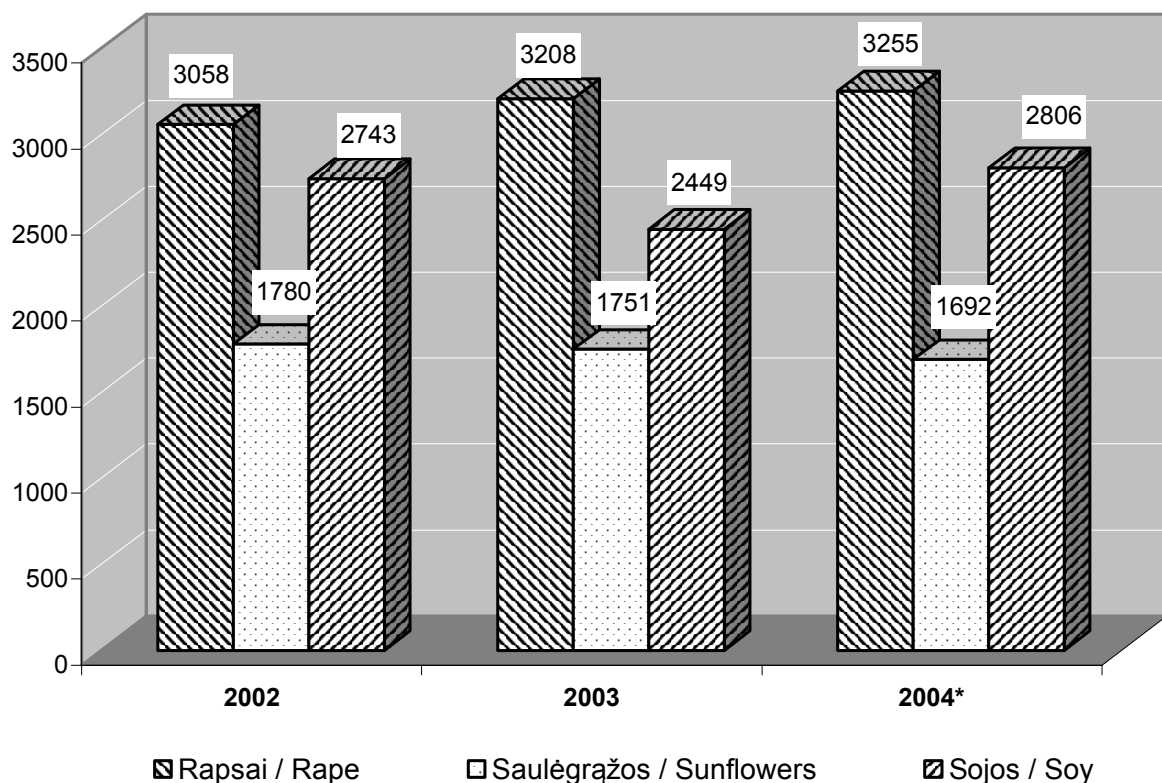
1 pav. Aliejinių augalų derlius pasaulyje 2002 ir 2003 metais, mln. t
Figure 1. World oilseed production in 2002 & 2003, mill. t

2003–2004 metais aliejinių augalų gamybos struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė sojų pupelės – 56 proc., rapsai, medvilnės sėklos ir žemės riešutai – atitinkamai 12, 10 ir 10 proc., saulėgrąžos – 8 proc. ir kiti augalai – 4 proc.

Nors pasaulyje daugiausia užauginama sojų pupelių, tačiau per pastaruosius dvejus metus jų derlius mažėjo. 2003 metais JAV sojų derlius buvo 14 mln. t mažesnis negu lauktas. 12 mln. t mažiau prikulta ir Pietų Amerikos šalyse. Nepalankios klimatinės sąlygos, kenkėjai ir kiti veiksniai turėjo neigiamą poveikį šios svarbios aliejinės kultūros derliui. Kitų aliejinių augalų derliai 2003 metais, palyginti su 2002-aisiais padidėjo: rapsų – 20 proc., saulėgrąžų – 9 proc. [1].

Pagrindiniai aliejiniai augalai auginami 15-oje senųjų ES šalių – sojų pupelės, rapsų sėklos ir saulėgrąžos. Rapsų plotai didžiausi (2 pav.). Daugiausia rapsų išauginama Vokietijoje, Prancūzijoje bei Jungtinėje Karalystėje. Didelės sojų pupelių kainos pasaulinėje rinkoje yra viena iš pagrindinių priežasčių, didinančių rapsų konkurencingumą aliejinių augalų rinkoje.

ES grūdų prekybos asociacijos *Coceral* analitikų duomenimis, 2004 metais aliejinių augalų sėklų derlius padidės. Numatoma, kad rapsų sėklų derlius 2004 metais penkiolikoje senųjų ES valstybių padidės 0,92 mln. t – iki 10,3 mln. t. Saulėgrąžų sėklų derlius 2004 metais turėtų būti 2,81 mln. t (2003 m. – 2,45 mln. t), o sojų – 696 tūkst. t (2003 m. – 491 tūkst. t) [10].

2 pav. ES-15 šalių aliejinių augalų pasėlių plotai 2002–2004 metais, tūkst. ha
 Figure 2. Area of oil-bearing crops in EU-15 in 2002–2004, thou. ha

* Prognozės / Expected.

Rinkų analitikai mano, kad Vidurio ir Rytų Europoje naudinga auginti aliejinius augalus. Aliejinių augalų perspektyvumas siejamas su vis didėjančiu biokuro poreikiu. Vidurio ir Rytų Europos šalyse plačiausiai auginamas aliejinis augalas yra saulėgražos. Saulėgražos užima apie 75 proc. bendro aliejinių augalų ploto. Rapsai užima apie 14 proc., o sojos tik apie – 6 proc.

Devyniolikos Vidurio ir Rytų Europos šalių auginamų aliejinių augalų plotai sudaro apie 5 proc. bendro pasaulinio pasėlių ploto. Šiose

šalyse aliejiniai augalai paplitę nevienodai. Baltijos šalyse, Lenkijoje, Čekijoje, Baltarusijoje ir Slovakijoje plačiausiai auginami rapsai. Daugiausia jų auginama Lenkijoje. Moldovoje, Ukrainoje, Bulgarijoje ir Rusijoje bei Vengrijoje dominuoja saulėgražos. 2002 metais Rusijoje ir Ukrainoje saulėgražos sudarė atitinkamai 36 proc. ir 33 proc. šių šalių bendro pasėlių ploto. Šiuo metu Rusijoje pastebimas aliejinių augalų gamybos sustingimas. Apie 40 proc. dirbamosios žemės užima sojos – Kroatijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Serbijoje [8].

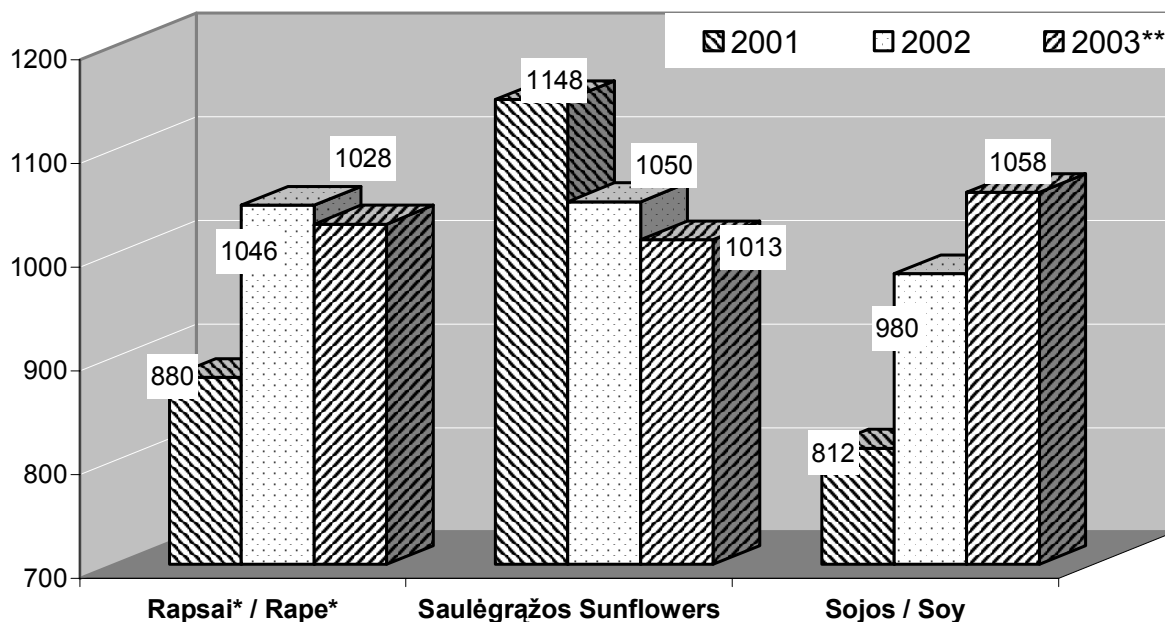
1 lentelė / Table 1

Aliejinių augalų derlius Vidurio ir Rytų Europos šalyse 2001 ir 2002 metais, tūkst. t
Oilseed harvest in Central and East European countries in 2001 & 2002, thou. t

Valstybė / Country	2001	2002
Estija / <i>Estonia</i>	41,3	66,0
Latvija / <i>Latvia</i>	13,0	32,7
Lietuva / <i>Lithuania</i>	64,8	105,6
Lenkija / <i>Poland</i>	1063,6	994,8
Slovakija / <i>Slovakia</i>	369,6	408,2
Slovėnija / <i>Slovenia</i>	1,1	1,2
Čekija / <i>Czech Republic</i>	1034,3	777,6
Vengrija / <i>Hungary</i>	878,9	1033,0
Iš viso / <i>Total</i>	3466,6	3419,1
Albanija / <i>Albania</i>	6,9	3,0
Bosnija ir Hercegovina <i>Bosnia & Herzegovina</i>	7,1	7,1
Bulgarija / <i>Bulgaria</i>	424,9	543,5
Kroatija / <i>Croatia</i>	157,3	218,1
Makedonija / <i>Macedonia</i>	6,2	9,5
Moldova / <i>Moldova</i>	264,0	333,2
Rumunija / <i>Romania</i>	998,1	1194,0
Rusija / <i>Russia</i>	3150,7	4090,0
Serbija ir Juodkalnija <i>Serbia & Montenegro</i>	530,5	530,4
Ukraina / <i>Ukraine</i>	2460,0	3440,0
Baltarusija / <i>Belarus</i>	83,0	92,0
Iš viso / <i>Total</i>	11555,3	13879,9

Tarptautinėje rinkoje rapsų ūkio plėtrai susiklostė palanki situacija. Padidėjo rapsų aliejaus bei jo išspaudų paklausa. Pasaulinio rapsų balanso duomenys rodo, kad 1999–2003 metais maistui ir kitiems poreikiams rapsų sunaudota daugiau negu ankstesniais metais. Tai lemia platesnis rapsų naudojimas ne tik maisto, parfumerijos pramonėje, bet ir biokuro gamybai.

Pasaulyje rapsų sėklų daugiausia užauginama Kinijoje, Kanadoje bei Indijoje. Informacinio biuletenio *Oil World* duomenimis, pasaulyje 2004–2005 metais prognozuojamas 40,4 mln. t rapsų derlius, t. y. 3 proc. didesnis nei 2003–2004 metais ir didžiausias per pastaruosius penkerius metus.

3 pav. Aliejinių augalų sėklų kaina 2001–2003 metais, Lt/t

Figure 3. Prices of oilseeds in 2001–2003***, Lt/t

* Hamburgo birža / Hamburg exchange.

** Kaina už 7 derliaus metų mėnesius Roterdamo biržoje / Price for 7 month harvest, Rotterdam exchange.

*** Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Lit) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

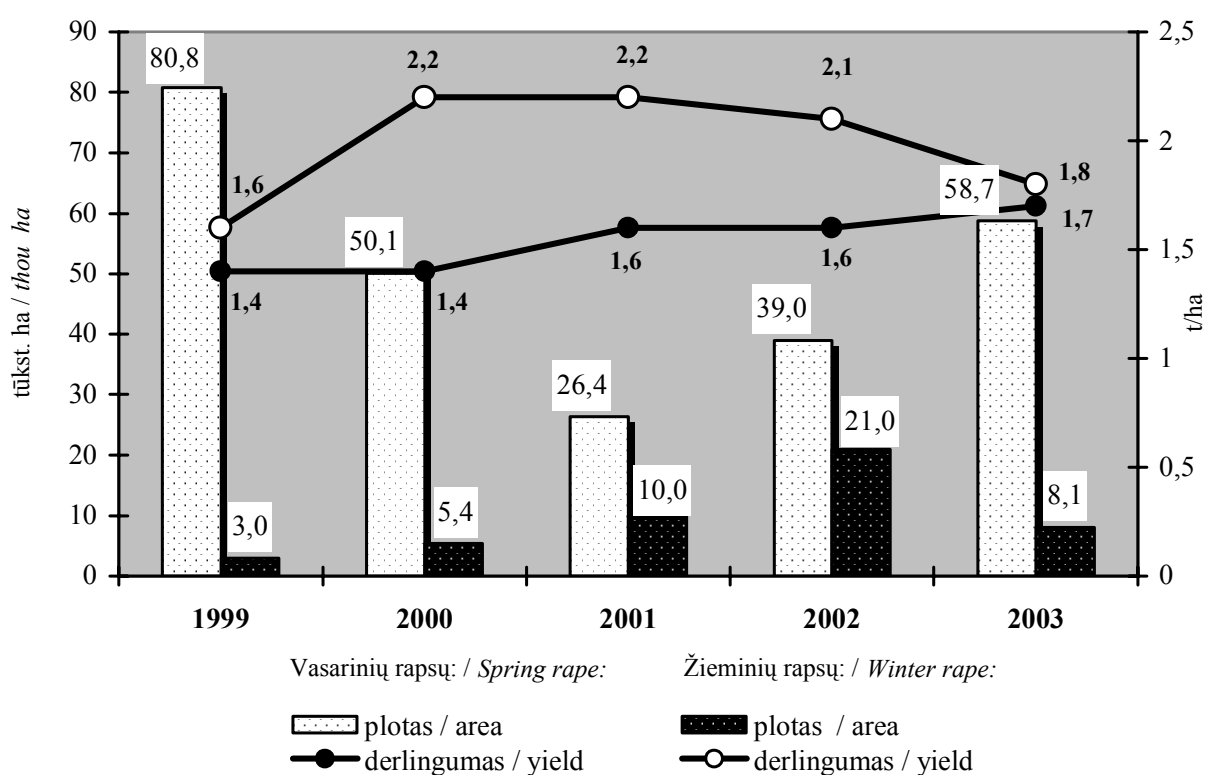
Kadangi numatomas geras rapsų sėklų derlius, prognozuojama, kad rapsų sėklų kaina gali kristi. Iš 3 paveikslėly matyti, kad per trejus metus rapsų kaina nebuvo pastovi. Ateities sandorių biržoje (MATIF) 27-tą savaitę rapsų vidutinė kaina siekė 833,86 Lt/t. Saulėgražų kaina kasmet mažėjo ir 2003 metais buvo 12 proc. mažesnė nei 2001 metais. Sojų pupelių kaina nuo 2001 metų nuosekliai didėjo ir 2003 metais siekė 1058 Lt/t, arba 30 proc. daugiau nei 2001 metais.

Lietuvoje auga nemažai aliejinių augalų, kuriems tinkamos klimato sąlygos: aliejiniai linai (naudojami maistui ir pramonei), paprastieji ricinmedžiai ir daržinės aguonos (farmacijos pramonei), daržiniai dygminai (dažų pramonei), sojos (maistui ir pašarui), sėjamosios pipirinės (maistui ir prieskoniams). Vieni iš perspektyviausių augalų yra rapsai (maistui ir pašarui). Jie – ne tik žaliava aliejaus pramonei ir gyvulių pašarui, bet ir svarbus užsienio prekybos produktas.

Rapsai auginami beveik visuose Lietuvos rajonuose, tačiau daugiausia – gana derlingo dirvožemio Vidurio Lietuvos zonoje. Stambūs ir specializuoti ūkiai, turintys auginimo, derliaus nuėmimo, džiovavimo, valymo ir sandėliavimo įrangą, sugeba užauginti ir tiekti rinkai kokybiškus rapsų grūdus. Tačiau Lietuvoje tokių ūkių nėra daug. Kol kas vyrauja mažesni nespecializuoti ūkiai, kuriuose ir auginama daugiausia rapsų. 2003 metais 70 proc. rapsų

pasėlių buvo ūkininkų ūkiuose ir 30 proc. – žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse.

Rapsų plotų kitimo tendencijos nevienareikšmės: nepalankūs orai bei kainų svyravimai lėmė, kad pastaraisiais metais rapsų plotai tai mažėjo, tai didėjo: 1999 metais – 80,8 tūkst. ha, 2000-aisiais – 50,1 tūkst. ha, 2001 metais – 26,4 tūkst. ha, bet 2002-aisiais padidėjo iki 39,0 tūkst. ha, 2003 metais – 66,8 tūkst. ha.

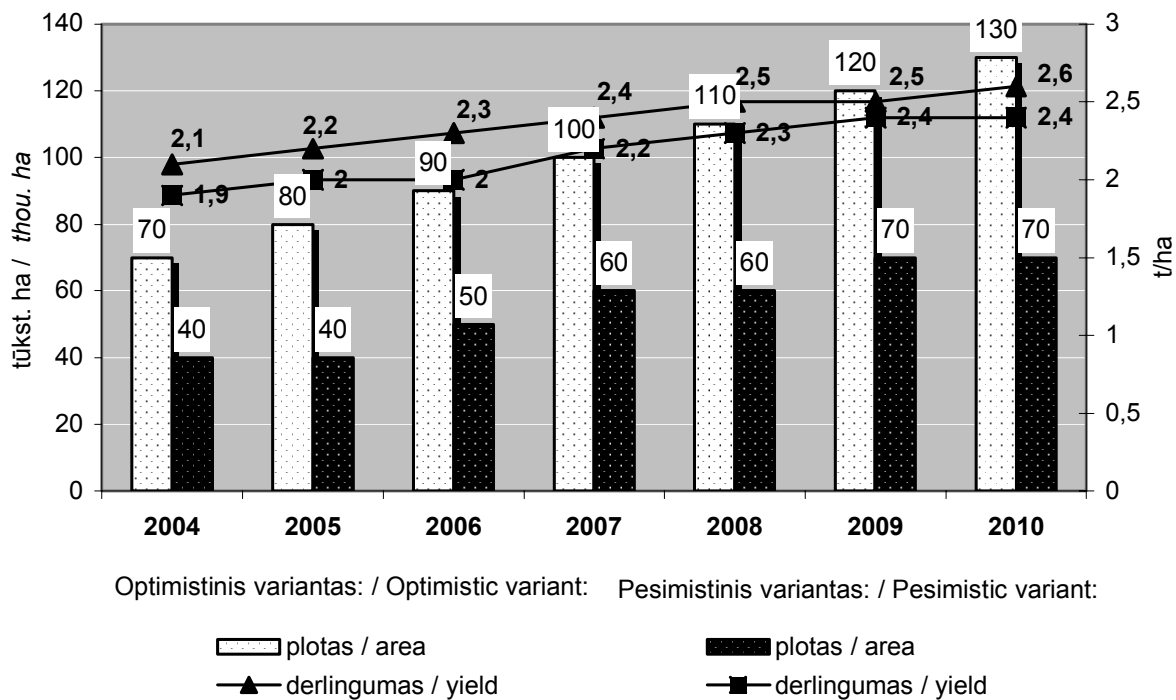

4 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 1999–2003 metais

Figure 4. Area and yield of rape crops in 1999–2003

Rapsų derlingumas per penkerių metų laikotarpį kito nežymiai. Vasarinių rapsų mažiausias derlingumas buvo 1999 metais – 1,4 t/ha, o 2003 metais padidėjo iki 1,7 t/ha. Žieminių rapsų mažiausias derlingumas (1,6 t/ha) taip buvo 1999 metais, o didžiausias (2,2 t/ha) – 2000-aisiais [5].

Specialistai, atsižvelgdami į skirtingą gamybos intensyvumą, pateikia du rapsų plotų ir jų derlingumo prognozės iki 2010 metų variantus [2]. Iki 2010 metų numatoma išplėsti rapsų plotus iki 210 tūkst. ha ir padidinti vidutinį rapsų derlingumą Lietuvoje iki 2,6 t/ha. (5 pav.)

5 pav. Rapsų plotų ir derlingumo prognozė 2004–2010 metams

Figure 5. Area and yield of rape crops in 2004–2010

Lietuvoje pelningiausia auginti tarptautinės kokybės standartus atitinkančias rapsų sėklas, kurių kokybę garantuoja sėklas tiekiančios firmos. Populiariausios Lietuvoje žieminių rapsų veislės – ‘Alaska’, ‘Casino’, ‘Felicitas’, vasarinių rapsų – ‘Sponsor’, ‘Star’, ‘Maskot’, ‘Ural’ ir ‘Terra F1’, ‘Lisora’.

Šalies vidaus rinkos maistinio rapsų aliejaus metinis poreikis, įskaitant ir margarino bei majonezo gamybą, – apie 35 tūkst. t. Rapsų išspaudos – vertingas baltyminis pašarų komponentas. Kombinuotųjų pašarų pramonei jų reikia apie 100–150 tūkst. t kasmet. Rapsų aliejų numatoma naudoti biokurui bei kitiems techniniams poreikiams.

Didėjanti aliejinių augalų sėklų paklausa Vakarų Europos šalyse mūsų augintojams sudaro galimybę rapsų sėklas ten parduoti ir įsitvirtinti bendrojoje ES rinkoje. 1999–2002 metais

buvo eksportuota daugiau kaip pusė rapsų derliaus (2 lentelė).

Pastaraisiais metais rapsų eksportas didėjo, nuo 1999 metų jis išaugo 22 proc., vidutinė eksportuotų rapsų sėklų kaina savo ruožtu atitinkamai padidėjo 13 proc., o eksportuotų rapsų vertė išaugo nuo 64,8 iki 89,6 mln. Lt [6].

Lietuvoje gilios tradicijos ir palankios klimatinės sąlygos linininkystei plėtoti, tačiau Lietuvos rinkoje iki šiol dominuoja pluoštiniai linai. Linų pluošto gamyba Lietuvoje, kaip ir visose ES šalyse, ribojama kvotomis. Todėl pastaruoju metu pradedama domėtis ir aliejinių linų auginimu. Linų aliejus naudojamas lakų, dažų, plastmasės, farmacijos ir maisto pramonėje. Labai vertingas pašaras – aliejinių linų išspaudos ir rupiniai. Linų sėmenų rinka kol kas nėra perpildyta, o tai – bene svarbiausia. Reikėtų pagalvoti ir apie aliejinių linų šiaudelių, kaip energijos šaltinio, panaudojimą kurui.

Rapsų sėklų grynasis eksportas 1999–2003 metais
Net exports of rapeseeds in 1999–2003

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Quantity, thou. t	Vidutinė kaina, Lt/t Average price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
1999	85,0	762	64,8
2000	51,9	704	36,1
2001	69,3	747	51,8
2002	72,0	814	58,6
2003	103,8	863	89,6

Perdirbimo įmonė UAB „Aletovis“, esanti Šakiuose, nuo 2002 metų pradėjo šaltojo spaudimo būdu gaminti sėmenų aliejų, kuris patenkinama vietos rinkos poreikius. Apie 70 proc. aliejinių sėmenų Lietuvos ūkininkai eksportuoja, nes šalyje dar nėra rinkos pramoniniam aliejui, o maistinio aliejaus poreikis ribotas.

Pasaulyje ir ES aliejinių augalų plotai ir gamyba vis didėja. Tai lemia mažėjantis gyvulinės kilmės riebalų vartojimas. Aliejinių augalų rinkos plėtrai įtaką daro ne tik pokyčiai mityboje, jų pradėta daugiau naudoti parfumerijos ir chemijos pramonėje, biokuro ir kitos netradicinės produkcijos gamyboje.

Apibendrinant galima teigti, kad aliejiniai augalai tiek dabartiniu metu, tiek ateityje bus svarbūs prekinio ūkio gamybos struktūroje. Ypač geros perspektyvos laukia rapsų ir aliejinių linų augintojų. Aliejinių linų auginimas Lietuvoje padėtų spręsti ne tik augalininkystės produkcijos konkurencingumo problemas, bet ir žmonių užimtumo, žemių naudojimo pagal ES reikalavimus klausimus.

Atidėtos žemės naudojimo ne maisto žaliavos gamybai tvarką nustato Europos Komisijos 1999 m. lapkričio 19 d. reglamentas 2461/99 ir jį papildantys dokumentai. Lietuvoje atidėtoje žemėje būtų galima auginti daugumą reglamen-

te 2461/99 išvardytų lauko augalų, tarp jų rapsus ir sėmeninius linus.

Literatūra

1. Aleksynas A. Rapsų kainų teigiamos tendencijos // Žemės ūkis. – Nr. 7 – 2004.
2. Bernotas S., Velička R. ir kt. Rapsų auginimo, produkcijos paruošimo savikainos mažinimas. Produkcijos pardavimo sąlygų analizavimas ir pasiūlymai. 2001 m. mokslinė ataskaita. – V.: Žemės ūkio ministerija, 2001.
3. Lietuvos žemės ūkis 2000, 2003. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;
4. Velička R. Rapsai. – K.: Akademija, 2002.
5. Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003.
6. ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento duomenys). – 1999–2003.
7. www.coceral.com/forecast/oilseeds.pdf
8. www.ris.lt
9. <http://faostat.fao.org>
10. <http://www.fas.usda.gov/currwmt.html>

Summary

Oilseeds are rather important in the world structure of marketable agricultural production. The largest part takes production of soybeans (56 per cent) and rapeseeds (12 per cent), other oilseeds make up 10 or less per cent.

The main exporters of oilseeds and products derived from oil crops are China, India, USA, Brazil, Argentina, Canada and EU. 70 per cent

of world oilseed production is concentrated in these countries.

In Lithuania two main oil-bearing crops – rape and seed flax are cultivated. Rapes are most promising oil-bearing crops. They are grown both for food and fodder. Also, there are favourable climatic conditions to cultivate flax, consequently increasing interest in oil-bearing flax cultivation.

PARAMA FITOSANITARIJOS PRIEMONĖMS ĮGYVENDINTI LIETUVOJE SUPPORT FOR IMPLEMENTATION OF PHYTOSANITARY MEASURES IN LITHUANIA

Daiva Pranauskienė

Siekiant, kad neplistų pavojingos augalų ligos, darančios didelius nuostolius žemės ūkio produkcijos gamyboje, kad kenksmingų organizmų sukelti ligų židiniai nesiplėstų ir nesudarytų nauji, o išauginta produkcija atitiktų ES keliamus kokybės ir fitosanitarinius reikalavimus ir galėtų būti realizuojama ne tik mūsų šalyje, kovai su kenksmingais organizmais turi būti taikomos fitosanitarijos priemonės. Kad žemės ūkio produkcijos gamintojai dėl fitosanitarijos priemonių taikymo nepatirtų didelių nuostolių, nutarta iš Kaimo rėmimo programos suteikti paramą augalų ligų naikinimo sistemai įgyvendinti. Kol kas dėmesys sutelktas į augalų ligų sukėlėjus, padarančius didžiausius nuostolius žemės ūkio produkcijos gamintojams.

Straipsnyje apžvelgiama fitosanitarijos priemonių taikymo dalinio kompensavimo tvarka, kuria remiantis nuo šių metų šalyje pradėta taikyti parama sodininkystei ir sėklinei bulvininkystei užsiimantiems žemės ūkio produkcijos gamintojams.

Kai kurios bulvių ligos padaro nemažai žalos bulvininkystei užsiimantiems ūkiams. Tai bulvių rudasis ir žiedinis puvinys, vėžys ar bulvės parazituojančios nematodai: blyškūsis, stiebinis, auksinis. Pažymėtina, kad dėl nevisiškai įgyvendintos bulvių žiedinio puvinio kontrolės Lietuvai iki 2006 m. sausio 1 d. draudžiama parduoti bulves į ES šalis.

Visų anksčiau paminėtų bulvių ligų galima išvengti meristeminiu dauginimo būdu, nes tik taip jas dauginant gaunama sveika, devirusuota bulvių sėkla. Tačiau 2002 metais bankrutavus UAB „Meristema“, šalies bulvių augintojai neteko galimybės įsigyti Lietuvoje padaugintos aukštos reprodukcijos sveikų sėklinių bulvių. Tačiau 2003 metais buvo skirtos investicijos Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filialui bulvių meristeminiu dauginimui ir pradinei bulvių sėklininkystei atkurti. 2003 metais bulvės nedideliais kiekiais vėl pradėtos daugininti meristeminiu būdu. Kol kas Vokės filiale dauginamos penkių veislių bulvės: ‘Mirta’, ‘Goda’,

‘Nida’, ‘Aistės’, ‘Rasa’. 2004 metais šių veislių sodinamąja medžiaga apsodinta tik 1 ha. Kadangi bulves dauginant meristeminiu būdu, gumbai, tinkami sėklininkystės ūkiams, bus užauginti per 3 metus, Lietuvoje padaugintų ir išaugintų aukščiausių reprodukcijų sėklinių bulvių realizavimas sėklininkystės ūkiams bus įmanomas tik po keleto metų. Investicijos, skirtos bulvių meristeminiam dauginimui ir pradinei bulvių sėklininkystei, nėra pakankamos, išauginamų sėklinių bulvių kiekis taip pat nedidelis, todėl visų sėklinių bulvių augintojų aprūpinti Lietuvoje užaugintomis aukštos reprodukcinės klasės sėklinėmis bulvėmis nėra galimybių. Pastarieji priversti įsivežti beveik 1,5 karto brangesnes sėklines bulves iš svetur. Muitinės departamento duomenimis, 2003 metais į Lietuvą buvo įvežta 683 t, 2004 metais – 478 t sėklinių bulvių.

Įsivežus bulvių sėklinę medžiagą, užkrėtą anksčiau minėtomis ligomis ir kenkėjais, ją pasodinus, gali būti gaunamas net perpus mažesnis derlius, o sandėliuojant patiriamas iki 60–70 proc. nuostolis. Taip pat ligos užkratu keleriems metams užteršiamas dirvožemis. Siekiant užkirsti kelią bulvių ligų sukėlėjams pakliūti į Lietuvą, o šalyje esančių ligų židiniams sunaikinti, nuo 1998 metų buvo pradėti sėklinių bulvių tyrimai jų sveikatingumui nustatyti.

Pasaulyje taip pat labai išplitusios vaismedžių ir vaiskrūmių ligos, dėl kurių labai sumažėja sodo augalų derlius, suprastėja jo prekinė išvaizda ar per labai trumpą laiką ligos sukėlėjas pasmerkia sodą pražūčiai. Pavojingiausiomis vaismedžių ligomis laikoma vaismedžių bakterinė degligė, sukelta bakterijos *Erwinia amylovora* (Burrill), ir slyvų rauplės, sukeltos viruso „Šarka“ (*Potyvirus*).

Vaismedžių bakterinė degligė surasta 40-yje pasaulio šalių, ji gali pažeisti apie 200 rūšių erškėtinių šeimos augalų. Ligos sukėlėją platina

vėjas, lietus, kruša, vabzdžiai, paukščiai. Jis gali plisti naudojant užkrėtą sodinamąją ir skiepijimo medžiagą, tarą bei kitas pakavimo priemones. Vieno sezono metu vaismedžių degligė gali sunaikinti visą kriausių ir obelių medelyną, bet gali pasireikšti ir ant atskirų žiedynų ar šakų. Ligos sukėlėjams būdinga latentinė vystymosi stadija, todėl nors ir vizualiai šios ligos požymiai nepastebimi, šis sergantis augalas gali būti labai pavojingas ar net pražūtingas vaismedžių sodui ar medelynui. Spartus bakterinės degligės plitimas, apimantis vis naujus geografinius rajonus, taip pat štamo, atsparaus antibiotikui, susidarymas lėmė, kad užsienio šalių fitopatologai šią ligą laiko viena svarbiausių karantininių augalų ligų. Todėl visame pasaulyje skiriamas didžiulis dėmesys kovai su šios bakterijos plitimu. Ir nors Lietuvoje deglige sergančių vaismedžių dar nebuvo surasta, tačiau imamasi visų įmanomų apsaugos priemonių, kad šią ligą sukelianti bakterija į mūsų šalį nepatektų. Todėl kasmet stebimi vaismedžių sodai, kontroliuojama botanikos sodams bei medelynams įvežama sodinamoji medžiaga.

Slyvų rauplėmis, sukeltomis viruso „Šarka“, sergančių vaismedžių surasta net penkių žemynų — Šiaurės ir Pietų Amerikos, Europos, Azijos, Afrikos — 55 šalyse. Jis pavojingas kaulavaisiniams vaismedžiams — slyvoms, abrikosams, nektarinams, persikams, migdolams, vyšnioms. Ligą platina amarai. Taip pat ji gali plisti genint ar vegetatyviškai dauginant. Kadangi šis virusas puola ir daugelį piktžolių, liga gali persiduoti ir per piktžoles, patekusias iš šiuo virusu sergančio sodo. Suradus kaulavaisių sode šio viruso užpultą vaismedį, reikia nedelsiant jį sunaikinti, kadangi jokios kovos priemonių prieš šios ligos sukėlėją nėra, o per 2–3 metus sodas žūsta.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į anksčiau minėtų augalų ligų pavo-

jingumą, 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 1706 patvirtino nuostolių dėl fitosanitarijos priemonių taikymo dalinio kompensavimo tvarką, kurioje numatyta kompensuoti nuostolius bulvininkyste ir sodininkyste užsiimančioms žemės ūkio subjektams dėl kenksmingais organizmais užkrėstų sėklinių bulvių bei vaismedžių, sergančių rauplėmis ir bakterine deglige sunaikinimo [2]. Nuostolių dėl fitosanitarijos priemonių taikymo dalinio kompensavimo tvarka buvo parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos fitosanitarijos įstatymo 4 straipsnio 7 dalimi ir atsižvelgiant į 2000 m. gegužės 8 d. Europos Tarybos direktyvą 2000/29/EB dėl apsaugos nuo augalams ir augaliniams produktams kenksmingų organizmų įvežimo į Bendriją ir išplitimo joje priemonių [1]. Minėtu Vyriausybės nutarimu siekiama užtikrinti sistemingą fitosanitarinę pavojingų augalų ligų sukėlėjų kontrolę, aptikti jų židinius, nustatyti jų paplitimą, užkirsti kelius jiems plisti bei stengtis juos išnaikinti. Vadovaujantis patvirtinta dalinio kompensavimo tvarka, įvertinami augalų augintojų patirti nuostoliai dėl augalų ir augalinių produktų sunaikinimo, jeigu jie užkrėsti kenksmingais organizmais, prieš kuriuos nėra kovos metodų arba pastarieji nėra efektyvūs, ir apskaičiuojamas kompensacinis išmokos dydis. Ši kompensacija yra numatyta augalų augintojams tik už nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo, neatlyginant pajamų, negautų dėl šių priemonių taikymo už nuosavybės teise turimame ar nuomos, panaudos ir kitų sutarčių pagrindu valdomame Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka deklaruotame žemės ūkio naudmenų plote išaugintus augalus ir augalinius produktus, kuriems buvo taikomos fitosanitarijos priemonės ir augalų augintojai dėl to patyrė nuostolių. Dėl fitosanitarijos priemonių taikymo kompensacijos dydis yra apskaičiuojamas įvertinus žemės ūkio ministro

nustatytas žemės ūkio produkcijos normatyvinės kainas, mažinimo indeksą. Kompensaciją gali gauti augalų augintojas – žemės ūkio veiklos subjektas, turintis laboratorinių tyrimų išvadas dėl augalų ir augalinės produkcijos užkrėtimo kenksmingais organizmais. Į užkrėstų augalų ir augalinių produktų, kuriems taikoma fitosanitarijos priemonė „sunaikinimas“ ir dėl kurios taikymo augalų augintojams mokama kompensacija, sąvoką įeina užkrėsti kenksmingais organizmais bei tariamai užkrėsti augalai ir augaliniai produktai. Tariamai užkrėstais augalais ir augaliniais produktais yra laikomi augalai ir augaliniai produktai, turėję kontaktą su užkrėstais augalais ar augaliniais produktais (buvo auginami viename lauke, nuimami ar rūšiuojami ta pačia technika, sandėliuojami šalia užkrėstos produkcijos ir pan.).

Minėti augalai ar augaliniai produktai sunaikinami kontroliuojant Valstybinės augalų apsaugos tarnybos pareigūnams. Užkrėsti kenksmingais organizmais augalai ir augaliniai produktai užkasami, užpilant 0,7–1,0 m storio žemių sluoksniu, arba sudeginami. Tariamai užkrėstų augalų ir augalinių produktų paskirtis pakeičiama taip, kad užtikrintų kenksmingų organizmų sunaikinimą (sėklinės bulvės sunaudojamos pašarui, maistui, techniniam perdirbimui ir pan.). Medelynuose ar augynuose užkrėsti ir 1,5 m spinduliu aplink juos augantys augalai išraunami ir sudeginami.

Kompensacijos dydis nustatomas atsižvelgiant į atitinkamų metų iš Kaimo rėmimo programos skirtas lėšas, numatytas kompensacijoms už nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo. Kompensacija už nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo negali būti didesnė kaip 90 proc. augalų ir augalinių produktų normatyvinės kainos, kurią reglamentuoja žemės ūkio ministro 2004 m. kovo 1 d. įsakymas Nr. 3D-88 „Dėl kompensacijos už nuosto-

lius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo skaičiavimo metodikos patvirtinimo“.

Kompensacija už užkrėstų augalų ir augalinių produktų sunaikinimą (K_{SU}) apskaičiuojama pagal formulę:

$$K_{SU} = U \times (0,9 \times M \times k),$$

kur:

U – užkrėstų augalų ir augalinių produktų kiekis (kg arba vnt.);

M – mažinimo indeksas, kuris, nemažinant kompensacijos, lygus 1. Mažinimo atvejai numatyti šioje metodikoje;

k – žemės ūkio produkcijos normatyvinė kaina (Lt už 1 kg arba vnt.).

Mažinimo indeksas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$M = L / K_R,$$

kur:

L – tam tikrų metų Kaimo rėmimo programoje kompensacijoms už nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo numatytos lėšos;

K_R – reikiamų išmokėti augalų augintojams kompensacijų suma.

Kompensacijos dydis už tariamai užkrėstų sėklinių bulvių, skirtų sėklai, sunaikinimą, pakeitimo būdu (K_{DT}) negali viršyti 90 proc. sėklinių ir nesėklinių bulvių normatyvinių kainų skirtumo. Šiuo atveju:

$$k = k_1 - k_2,$$

kur:

k_1 – bulvių sėklos normatyvinė kaina (Lt už 1 kg);

k_2 – nesėklinių bulvių normatyvinė kaina (Lt už 1 kg).

Kiekvienais metais iki kovo 15 d. Valstybinė augalų apsaugos tarnyba turi pateikti Žemės ūkio ministerijai duomenis už praėjusius derliaus metus apie kenksmingais organizmais užkrėstų augalų ir augalinių produktų, už kurių sunaikinimą turi būti kompensuojama, kiekį. Žemės ūkio ministras įsakymu kasmet iki balandžio 1 d. nustato mažinimo indeksą, kuris gali būti perskaičiuotas dėl nenumatyto augalų kenksmingų organizmų protrūkio.

Valstybinės augalų apsaugos tarnybos pareigūnai nustato terminą, per kurį turi būti sunaikinami užkrėsti kenksmingais organizmais augalai bei jų produktai ir kontroliuoja šių priemonių taikymą. Valstybinės augalų apsaugos tarnybos pareigūnai parašo pažymą apie fitosanitarijos priemonių taikymą per 10 darbo dienų nuo nurodymo sunaikinti užkrėstus augalus bei jų produktus termino pabaigos. Ją augalų augintojas privalo su kitais reikalingais dokumentais per 14 kalendorinių dienų pateikti savivaldybei kartu su prašymu kompensacijai gauti. Savivaldybės, per 10 darbo dienų nuo nurodytų dokumentų gavimo patikrinusios augalų augintojų pateiktus duomenis, teikia Nacionalinei mokėjimo agentūrai pažymą apie lėšų poreikį patirtiems nuostoliams dėl fitosanitarijos priemonių taikymo kompensuoti. Apie priimtą savivaldybės sprendimą nemokėti kompensacijos augalų augintojas informuojamas raštu per 5 darbo dienas nuo sprendimo priėmimo. Jei augalų augintojas pateikia netinkamai įformintus dokumentus, jam apie tai raštiškai pranešama, suteikiant ne trumpesnę kaip 10 kalendorinių dienų terminą pateiktiems dokumentams patikslinti. Nacionalinė mokėjimo agentūra ne vėliau kaip per 2 mėnesius perveda lėšas į augalų augintojo sąskaitą.

Lėšos nuostoliams dėl fitosanitarijos priemonių taikymo iš dalies kompensuoti yra naudojamos iš Kaimo rėmimo programai finansuoti

skirtų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų. Žemės ūkio ministerijai pavesta kontroliuoti, kaip naudojamos šiam tikslui skirtos lėšos. Jei augalų augintojas gaus kompensaciją neteisėtai, tai asmenys, sąmoningai pateikę ar patvirtinę klaidingus duomenis, turės atsakyti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

Kadangi parama taikoma tik nuo 2004 metų, duomenų apie šalies sodų ir uogynų fitosanitarinę būklę dar nėra, todėl kompensacija sodininkystės produkcijos augintojams per pirmąjį šių metų pusmetį dar nebuvo suteikta.

Už bulvių sėklą kompensuojama atestuotiems augalų dauginamosios medžiagos augintojams tik tuo atveju, jei buvo sodinta sertifikuota sėkla, skirta dauginimui, sėklinių bulvių derliaus išauginimui ir jei vegetacijos metu sėklinių bulvių pasėliai buvo aprobuoti.

Lietuvoje įregistruoti 22 bulvių sėklininkystės ūkiai. Valstybinės sėklų ir grūdų tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis, 2003 metais Lietuvoje paruoštų sėjai sėklinių bulvių bulvininkystės ūkiuose buvo 2456,3 t. 2004 metais šiuose ūkiuose sėklinių bulvių buvo paruošta beveik trečdaliu daugiau. 2003 metais buvo aprobuota 274,14 ha sėklinių pasėlių, 22 proc. daugiau nei 2002 metais.

2003 metais Valstybinė augalų apsaugos tarnyba, inspektuodama ūkius, užsiimančius sėkline bulvininkyste, keturiuose iš jų aptiko bulvių žiedinį puvinį ir septyniuose – stiebinių bulvinių nematodą. Sėklininkystės ūkiai, kuriuose buvo aptikta žiediniu puvinu sergančios bulvės, 3–4 metus negalės auginti sėklinių bulvių, todėl turės pakeisti savo veiklos kryptį. Ir vieni, ir kiti visas užkrėstas bulves privalėjo sunaikinti ar sunaudoti taip, kad nebūtų platinami kenksmingi organizmai. Visais atvejais sėklinių bulvių augintojai patyrė didelių nuostolių tiek dėl produkcijos praradimo, tiek ir dėl jos vertės sumažėjimo ar veiklos krypties pakei-

timo. Vadovaujantis anksčiau minėtu Vyriausybės nutarimu, 2004 metų pavasarį iš Kaimo rėmimo programos jau buvo suteikta parama 4 sėklinių bulvių augintojams. 339,2 t sėklinių bulvių buvo sunaikinta, už jas kompensuota 274752 Lt: dėl stiebinių nematodu užkrėstų sėklinių bulvių (140 t) sunaikinimo buvo išmokėta 113400 Lt kompensacija, už sėklines bulves, sergančias žiediniu puvinu (199,2 t) – 161352 Lt. Už 442,6 t sėklinių bulvių paskirties pakeitimą (maistui, pašarui, perdirbimui) kompensuota 162864 Lt.

Šiandieninė žemės ūkio augalų apsauga nuo žalingų organizmų yra neatsiejama šiuolaikinių auginimo technologijų dalis ir labiausiai lemianti žemės ūkio produkcijos kokybę ir gamybos pelningumą. Importas yra pagrindinis kenksmingų karantininių organizmų patekimo į Lietuvą kelias. Todėl tik griežtai laikantis visų fitosanitarinių priemonių šalyje bus sėkmingai kovojama su pavojingais organizmais, sukeliančiais rimtą pavojų žemės ūkio produkcijai, bei užkirstas kelias augalų karantininių ligų plitimui. Lietuvai tapus ES nare, iškilus grėsmei, kad koks nors kenksmingas organizmas išplis šalies ar Europos Bendrijos teritorijoje, Žemės ūkio ministerija gali kreiptis į Europos Komisiją dėl lėšų, numatomų fitosanitarijos priemonių taikymui finansuoti.

Literatūra

1. Lietuvos Respublikos fitosanitarijos įstatymas Nr. VIII-481, 1999-12-16 // Valstybės žinios. – 1999. – Nr. 113–3285.
2. Dėl nuostolių dėl fitosanitarijos priemonių taikymo dalinio kompensavimo tvarkos / Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1706, 2003-12-31 // Valstybės žinios. – 2004. – Nr. 38–1249.

3. Dėl kompensacijos už nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių taikymo skaičiavimo metodikos patvirtinimo / Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-88, 2004-03-01 // Valstybės žinios. – 2004 – Nr. 4–58.
4. Lazauskas J., Ražukas A. Bulvininkystė Lietuvoje 1900–2000 m. – Akademija: Lietuvos žemdirbystės institutas, 2001.
5. Minkevičius A., Staniulis J., Stasevičius Z., Šimkūnas R., Vinickas Z. Virusinės augalų ligos. – V.: Mintis, 1967.
6. Ražukas A. Bulvės biologija, selekcija, sėklininkystė. – Akademija: Lietuvos žemdirbystės institutas, 2003.
7. Vinickas Z. Bulvių ligos. – V.: Mintis, 1974.
8. Žemės ūkio enciklopedija (1 tomas) / [mokslinė redakcinė tarnyba: Albinas Kusta (pirmininkas) ... et al.]. – V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
9. Žuklienė R., Žuklys L. Žemės ūkio fitopatologija. – V.: Mokslo, 1976.
10. http://www.aphis.usda.gov/ppq/plum_pox/faq.html
11. <http://www.vaat.lt>

Summary

Plant diseases cause heavy losses to agricultural producers. Encouraging prevention of the diseases spread, the Government of the Republic of Lithuania passed the decision concerning rules of partial compensation of the losses due to application of phytosanitary measures. According to this decision agricultural entities growing seed-potatoes and engaged in horticulture are supported by funds of the Rural Support Programme.

SANTRUMPOS
ABBREVIATIONS

BVP	– bendrasis vidaus produktas
BŽŪP	– bendroji žemės ūkio politika
CELPA	– Vidurio Europos laisvosios prekybos susitarimas
EK	– Europos Komisija
ES	– Europos Sąjunga
ESD	– einamosios sąskaitos deficitas
JAV	– Jungtinės Amerikos Valstijos
KPN	– Kombinuotoji prekių nomenklatūra
LŽŪMPRRA	– Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra
MPŪV	– mažiau palankios ūkininkauti vietovės
NVS	– Nepriklausomų valstybių sandrauga
SAPARD	– Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
UAB	– uždaroji akcinė bendrovė
VKM II	– Antrasis euro zonos valiutos kurso mechanizmas
ŽŪM	– Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija

INTERVENCINĖ GRŪDŲ KAINA IR JOS KOREGAVIMAS
PAGAL PIRKIMO LAIKOTARPĮ BEI GRŪDŲ KOKYBĘ
CEREAL INTERVENTION PRICES AND THEIR CORRECTIONS ACCORDING
TO PURCHASE PERIOD AND GRAIN QUALITY

1.1 lentelė / Table 1.1

2004–2005 metų intervencinė grūdų pirkimo kaina
Intervention purchase price of cereals in 2004 & 2005

Metai, mėnuo / Year, month	Intervencinė kaina, Lt/t Intervention price, Lt/t
2004	
Liepa–spalis / July–October	349,80
Lapkritis / November	351,39
Gruodis / December	352,98
2005	
Sausis / January	354,57
Vasaris / February	356,15
Kovas / March	357,74
Balandis / April	359,33
Gegužė / May	360,92
Birželis / June	360,92

Intervencinės kainos pokyčiai dėl drėgmės, skaldytų, sudygusių grūdų bei įvairių priemaišų
Changes of intervention purchase prices for moisture, broken & sprouted grains & miscellaneous impurities

Drėgmės kiekis <i>Moisture content</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t	Skaldyti grūdai <i>Broken grains</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t	Sudygę grūdai <i>Sprouted grains</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t	Įvairios priemaišos <i>Miscellaneous impurities</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t
14,5	3,45	3,1	0,17	2,6	0,17	1,1	0,35
14,4	2,76	3,2	0,35	2,7	0,35	1,2	0,69
14,3	2,07	3,3	0,52	2,8	0,52	1,3	1,04
14,2	1,38	3,4	0,69	2,9	0,69	1,4	1,38
14,1	0,69	3,5	0,86	3,0	0,86	1,5	1,73
Drėgmės kiekis <i>Moisture content</i> %	Kainos didinimas <i>Price increase</i> Lt/t	3,6	1,04	3,1	1,04	1,6	2,07
		3,7	1,21	3,2	1,21	1,7	2,42
		3,8	1,38	3,3	1,38	1,8	2,76
		3,9	1,55	3,4	1,55	1,9	3,11
		4,0	1,73	3,5	1,73	2,0	3,45
		4,1	1,90	3,6	1,90	2,1	3,80
13,4	0,35	4,2	2,07	3,7	2,07	2,2	4,14
13,3	0,69	4,3	2,24	3,8	2,24	2,3	4,49
13,2	1,04	4,4	2,42	3,9	2,42	2,4	4,83
13,1	1,38	4,5	2,59	4,0	2,59	2,5	5,18
13,0	1,73	4,6	2,76	4,1	2,76	2,6	5,52
12,9	2,07	4,7	2,93	4,2	2,93	2,7	5,87
12,8	2,42	4,8	3,11	4,3	3,11	2,8	6,22
12,7	2,76	4,9	3,28	4,4	3,28	2,9	6,56
12,6	3,11	5,0	3,45	4,5	3,45	3,0	6,91
12,5	3,45			4,6	3,63		
12,4	3,80			4,7	3,80		
12,3	4,14			4,8	3,97		
12,2	4,49			4,9	4,14		
12,1	4,83			5,0	4,32		
12,0	5,18			5,1	4,49		
11,9	5,52			5,2	4,66		
11,8	5,87			5,3	4,83		
11,7	6,22			5,4	5,01		
11,6	6,56			5,5	5,18		
11,5	6,91			5,6	5,35		
11,4	7,25			5,7	5,52		
11,3	7,60			5,8	5,70		
11,2	7,94			5,9	5,87		
11,1	8,29			6,0	6,04		
11,0	8,63						
10,9	8,98						
10,8	9,32						
10,7	9,67						
10,6	10,01						
10,5	10,36						
10,4	10,70						
10,3	11,05						
10,2	11,39						
10,1	11,74						
10,0	12,08						

Intervencinės kainos sumažinimas dėl kitų grūdų priemaišų
Intervention purchase price reductions for other grain impurities

Kitų grūdų priemaišos kviečiuose ir miežiuose <i>Other grain impurities in wheat & barley</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t	Kitų grūdų priemaišos miežiuose <i>Other grain impurities in barley</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t	Kitų grūdų priemaišos miežiuose <i>Other grain impurities in barley</i> %	Kainos mažinimas <i>Price reductions</i> Lt/t
5,1	0,17	7,1	3,63	9,6	7,94
5,2	0,35	7,2	3,80	9,7	8,11
5,3	0,52	7,3	3,97	9,8	8,29
5,4	0,69	7,4	4,14	9,9	8,46
5,5	0,86	7,5	4,32	10,0	8,63
5,6	1,04	7,6	4,49	10,1	8,80
5,7	1,21	7,7	4,66	10,2	8,98
5,8	1,38	7,8	4,83	10,3	9,15
5,9	1,55	7,9	5,01	10,4	9,32
6,0	1,73	8,0	5,18	10,5	9,50
6,1	1,90	8,1	5,35	10,6	9,67
6,2	2,07	8,2	5,52	10,7	9,84
6,3	2,24	8,3	5,70	10,8	10,01
6,4	2,42	8,4	5,87	10,9	10,19
6,5	2,59	8,5	6,04	11,0	10,36
6,6	2,76	8,6	6,22	11,1	10,53
6,7	2,93	8,7	6,39	11,2	10,70
6,8	3,11	8,8	6,56	11,3	10,88
6,9	3,28	8,9	6,73	11,4	11,05
7,0	3,45	9,0	6,91	11,5	11,22
		9,1	7,08	11,6	11,39
		9,2	7,25	11,7	11,57
		9,3	7,42	11,8	11,74
		9,4	7,60	11,9	11,91
		9,5	7,77	12,0	12,08

Intervencinės grūdų pirkimo kainos mažinimas dėl natūrinio svorio
Intervention purchase price reductions for specific weight

Natūrinis svoris <i>Specific weight kg/hl</i>	Kviečių kainos mažinimas <i>Price reductions for wheat Lt/t</i>	Miežių kainos mažinimas <i>Price reductions for barley Lt/t</i>
nuo 75,0 iki 75,9	1,73	–
nuo 74,0 iki 74,9	3,45	–
nuo 73,0 iki 73,9	5,18	–
nuo 62,0 iki 63,9	–	3,45

1.5 lentelė / Table 1.5

Intervencinės grūdų pirkimo kainos mažinimas dėl baltymų kiekio
Intervention purchase price reductions for protein content

Baltymų kiekis* <i>Protein content* (N × 5,7)</i>	Kainos mažinimas <i>Price reductions Lt/t</i>
nuo 11,0 iki 11,5	8,63
nuo 10,5 iki 11,0	17,26

* Sausų medžiagų procentas / *As percentage of dry matter.*

2 priedas
Annex 2

ALIEJINIŲ AUGALŲ AUGINIMAS IR RINKA
OILSEED PRODUCTION AND MARKET

2.1 lentelė / Table 2.1

Aliejinių augalų plotai, derlingumas ir derlius pasaulyje 2001–2003 metais
Area, yield and harvest of oil-bearing crops in the world in 2001–2003

Regionas <i>Region</i>	Plotas, mln. ha <i>Area, mill. ha</i>			Derlingumas, t/ha <i>Yield, t/ha</i>			Derlius, mln. t <i>Harvest, mill. t</i>		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
JAV / USA	37,32	36,28	35,98	2,41	2,31	2,10	89,83	83,94	75,62
Kitos šalys <i>Other countries</i>	154,90	150,33	163,32	1,52	1,64	1,59	235,40	245,82	260,18
Iš viso / Total	192,23	186,62	199,29	1,69	1,77	1,68	325,23	329,75	335,79

Šaltinis: Foreign Agricultural Service, Official USDA Estimates for May 2004.

Aliejinių augalų derlius, eksportas ir importas 1999–2003 metais, mln. t
Oilseed production, exports and imports in 1999–2003, mill. t

	1999	2000	2001	2002	2003
Derlius / Production					
Sojų pupelės / <i>Soybeans</i>	159,94	175,18	184,88	197,28	190,05
Rapsų sėklos / <i>Rapeseeds</i>	42,56	37,61	36,14	32,5	39,04
Medvilnės sėklos <i>Cottonseeds</i>	32,98	33,51	36,61	32,93	35,15
Žemės riešutai / <i>Peanuts</i>	29,25	31,35	33,78	30,34	32,1
Saulėgražos <i>Sunflower seeds</i>	27,26	23,18	21,40	23,90	26,04
Palmių sėklos / <i>Palmkernel</i>	6,41	7,03	7,20	7,36	8,06
Kokosai / <i>Coconuts</i>	5,45	5,77	5,22	5,18	5,36
Eksportas / Export					
Sojų pupelės / <i>Soybeans</i>	45,52	53,8	53,59	62,10	61,89
Rapsų sėklos / <i>Rapeseeds</i>	8,21	7,18	4,82	4,19	5,47
Saulėgražos <i>Sunflower seeds</i>	2,72	2,57	1,55	1,96	2,78
Žemės riešutai / <i>Peanuts</i>	1,80	1,89	1,98	1,86	1,92
Medvilnės sėklos <i>Cottonseeds</i>	1,30	1,33	1,25	1,08	1,06
Kokosai / <i>Coconuts</i>	0,26	0,16	0,16	0,14	0,15
Palmių sėklos / <i>Palmkernel</i>	0,05	0,05	0,07	0,07	0,07
Importas / Import					
Sojų pupelės / <i>Soybeans</i>	46,00	53,21	54,15	63,21	61,77
Rapsų sėklos / <i>Rapeseeds</i>	8,17	7,03	4,97	4,05	5,33
Saulėgražos <i>Sunflower seeds</i>	2,72	2,34	1,28	1,86	2,69
Žemės riešutai / <i>Peanuts</i>	1,55	1,62	1,75	1,60	1,64
Medvilnės sėklos <i>Cottonseeds</i>	1,28	1,26	1,26	1,05	1,10
Kokosai / <i>Coconuts</i>	0,28	0,16	0,11	0,08	0,06
Palmių sėklos / <i>Palmkernel</i>	0,05	0,09	0,10	0,06	0,05

	1999	2000	2001	2002	2003
Išspaudos / Cake					
Sojų pupelės / <i>Soybeans</i>	71,84	75,39	79,45	81,37	88,06
Medvilnės sėklos <i>Cottonseeds</i>	31,38	31,16	32,77	29,37	31,53
Rapsų sėklos / <i>Rapeseeds</i>	26,92	25,08	23,52	22,43	25,95
Saulėgražos <i>Sunflower seeds</i>	23,09	20,02	18,83	20,23	22,74
Žemės riešutai / <i>Peanuts</i>	21,45	22,99	23,16	21,26	22,51
Atsargos metų pabaigoje / Stocks at the end of the year					
Sojų pupelės / <i>Soy beans</i>	27,86	30,71	32,18	39,81	31,73
Rapsų sėklos / <i>Rapeseeds</i>	4,20	2,68	2,79	2,19	1,99
Saulėgražos <i>Sunflower seeds</i>	1,82	0,94	0,57	0,89	0,71
Žemės riešutai / <i>Peanuts</i>	0,74	0,76	0,88	0,52	0,56
Medvilnės sėklos <i>Cottonseeds</i>	0,40	0,55	0,48	0,39	0,37
Palmių sėklos / <i>Palm kernel</i>	0,12	0,15	0,15	0,16	0,15
Kokosai / <i>Coconuts</i>	0,04	0,03	0,03	0,04	0,08

Šaltinis: Counselor and Attache Reports, Official Statistics, USDA Estimates for May 2004.

Rapsų, sojų ir saulėgrąžų plotai ir laukiamas derlius ES šalyse 2004 metais
Area and expected harvest of rape, soy and sunflower crops in EU countries in 2004

Šalys / Countries	Rapsai / Rape		Sojos / Soy		Saulėgrąžos Sunflowers	
	plotai, tūkst. ha area, thou. ha	derlius, tūkst. t production, thou. t	plotai, tūkst. ha area, thou. ha	derlius, tūkst. t production, thou. t	plotai, tūkst. ha area, thou. ha	derlius, tūkst. t production, thou. t
Čekija / Czech Republic	314	667	8	12	30	60
Estija / Estonia	31	60	0	0	0	0
Vengrija / Hungary	90	160	30	65	480	850
Latvija / Latvia	15	28	0	0	0	0
Lietuva / Lithuania	50	85	0	0	0	0
Lenkija / Poland	500	1100	0	0	0	0
Slovakija / Slovakia	100	200	8	13	80	140
Iš viso / Total	1100	2300	46	90	590	1050
Austrija / Austria	35	100	15	40	25	70
Belgija ir Liuksemburgas Belgium & Luxembourg	6	20	0	0	0	0
Danija / Denmark	130	380	0	0	0	0
Suomija / Finland	80	120	0	0	0	0
Prancūzija / France	1100	3450	73	195	650	1520
Vokietija / Germany	1280	4200	1	2	30	70
Graikija / Greece	0	0	0	0	10	20
Airija / Ireland	2	7	0	0	0	0
Italija / Italy	5	10	150	510	150	300
Nyderlandai / Netherlands	1	2	0	0	0	0
Portugalija / Portugal	0	0	0	0	35	20
Ispanija / Spain	6	11	1	3	780	800
Švedija / Sweden	85	200	0	0	0	0
Jungtinė Karalystė / UK	570	1800	0	0	0	0
Iš viso / Total	3300	10300	240	750	1680	2800

Šaltinis: <http://www.fas.usda.gov/pecad/highlights/2004/06/EU-25/index.htm>.

RINKOTYRA. Žemės ūkio ir maisto produktai. – Nr. 3 (24). – Vilnius: LAEI, 2004. – 88 p.:
ilustr., lent. – Santr. angl.

Atsakingas už leidinį A. Kuodys
Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė
Tekstą į anglų k. vertė V. Girgždienė
Maketavo D. Taločkaitė
Viršelio dizainerė D. Taločkaitė

2004 07 30. 5,5 sp. l. Užsakymas Nr.
Leido Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas,
V. Kudirkos g. 18, LT-03105 Vilnius
Spausdino UAB „Valdo leidykla“
Gedimino g. 34/2, LT-20131 Ukmergė

Kaina sutartinė